

นอนุสรณ์พระราชทานเพลิงศพ
พระเทพวิสุทธาจารย์
วัดพระธาตุดอยสุเทพเชียงใหม่
27 กุมภาพันธ์ 2525

คำนำ

หลวงพ่อเจ้าคุณพระเทพวิสุทธาจารย์ (อินสม อภิชโย) อดีตอาวาสวัดพระธาตุดอยสุเทพและอดีตเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ ได้มรณภาพเมื่อวันที่ 25 มิถุนายน 2523 คณะศิษย์และศรัทธาได้นำศพของท่านไปตั้งบำเพ็ญกุศล ณ วิหารวัดทุงยูเป็นเวลา 10 วัน แล้วอาราธนาขึ้นไปตั้งบำเพ็ญกุศลที่ศาลาการเปรียญวัดพระธาตุดอยสุเทพอีก เมื่อครบ 1 ปี ก็ได้อาราธนาพระสงฆ์มีเจ้าคณะจังหวัดเป็นประธานมาเป็นสงฆ์บำเพ็ญทักขิณากุศลและประชุมกำหนดวันพระราชทานเพลิง ที่ประชุมตกลงจะกราบบังคมทูลขอพระราชทานเพลิงบนวัดพระธาตุฯ ตามคำสั่งที่ท่านบันทึกไว้ และกำหนดเอาวันที่ 23-27 กุมภาพันธ์ 2525 เป็นวันบำเพ็ญกุศลและพระราชทานเพลิง

ในงานพระราชทานเพลิงศพหลวงพ่อครั้งนี้ บริษัท ห้างเซ็นทรัลดีพาทเมนท์สโตร์ จำกัด กรุงเทพมหานคร โดยคุณสุทธิพร จิราธิวัฒน์ กรรมการรองผู้จัดการใหญ่ ขอรับเป็นเจ้าภาพพิมพ์หนังสืออนุสรณ์ เพื่อแจกเป็นธรรมบรรณาการแก่ผู้มาร่วมงาน มีเนื้อหาสาระประกอบด้วยประวัติของวัดพระธาตุดอยสุเทพ ประวัติย่อและผลงานของครูบาศรีวิชัย ประวัติสังเขปของหลวงพ่อเจ้าคุณ คติธรรม ภาษิตเมืองเหนือ บทความ คำปราศรัยที่หลวงพ่อเจ้าคุณได้รวบรวม เขียน บันทึกไว้ รวมทั้งศาสนพิธีที่ชาวพุทธเราใช้เป็นประจำ จำนวน 2,525 เล่ม พระราชทานเพลิงศพ

คุณสุทธิพร จิราธิวัฒน์ ได้อุปสมบทที่วัดสระเกศ กรุงเทพมหานคร และได้ขึ้นมาจำพรรษาที่วัดพระธาตุดอยสุเทพ ในพรรษา 2521 ในขณะที่ดำรงอยู่ในสมณเพศพรรษานั้น ก็ได้ทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์แก่วัดหลายอย่าง เป็นประธานพระนวกะ นำพัฒนาวัดส่วนที่เป็นป่าให้เป็นสวนหญ้า ไม้ดอก ไม้ประดับอันน่ารื่นรมย์ บริจาคปัจจัยบำรุงมูลนิธิของวัด ร่วมสมทบทุนก่อสร้างพิพิธภัณฑ์ของวัด สร้างศาลาพักร้อนชมทิวทัศน์กลางสวนหญ้านั้น 1 หลัง ให้นามว่า "ศาลาเจียมจิตต์" รวบรวมปัจจัยพิมพ์หนังสือสวดมนต์ประจำวันของวัดพระธาตุฯ 1,000 เล่ม และรับพิมพ์ใบเสี่ยงทายถวายวัดเป็นการประจำตลอดไป เมื่อได้ลาสิกขาบทไปแล้ว ในปี 2522 ก็ได้นำกฐินพระราชทานมาทอดถวายที่วัดพระธาตุฯ และปวารณาตัวขอรับใช้วัดในกิจการทุกอย่าง เขาเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธาและโภคะ จึงองอาจสามารถทำบุญกุศล เมื่อถึงกาลเวลาและได้โอกาส ก็นำกฐินผ้าป่าไปทอดถวายตามวัดวาอารามต่าง ๆ ทุกปี จึงเป็นผู้ให้การอุปฐาก อุปถัมภ์บำรุงวัดวาศาสนาหลายวัด

อาตมาภาพ ในนามของคณะศิษย์และศรัทธาของวัดพระธาตุดอยสุเทพ ขอเจริญพรขอบคุณ บริษัทห้างเซ็นทรัลดีพาทเมนท์สโตร์ จำกัด พร้อมทั้งครอบครัวจิราธิวัฒน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณสุทธิพร และคุณเจียมจิตต์ สมบูรณ์ด้วยโภคสมบัติ บริวารสมบัติ พร้อมทั้งเกียรติชื่อเสียง ด้วยเดชานุภาพของพระบรมธาตุดอยสุเทพ บุญญาธิการของครูบาศรีวิชัย คุณศีลธรรมกรรมฐานของหลวงพ่อเจ้าคุณที่ได้บำเพ็ญมา ขอให้คุณโยมได้เจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไปตลอดกาลนาน.

พระครูสุวรรณธรรมธาดา
ในนามคณะศิษย์และศรัทธาวัดพระธาตุดอยสุเทพ
23 กุมภาพันธ์ 2525

ประวัติวัดพระธาตุดอยสุเทพ

เมื่อพุทธศักราช 1874 (ปีล้วงเม็ด มะแม ตรีศก) จุลศักราช 693 ในแผ่นดินพระเจ้ากือนามหาราช เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ เป็นใหญ่ในลานนาประเทศ ได้มีพระพุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์ เข้ามาตั้งอยู่ในรามัญประเทศ (มอญ) มีพระมหาเถระชาวมอญรูปหนึ่งได้ไปอุปสมบทในสิงหลประเทศ (ประเทศศรีลังกา) แล้วนำพระพุทธศาสนาแบบลังกา มาประดิษฐานเมืองมติมา (เมาะตะมะ เมืองมะละแหม่งเก่า ประเทศพม่า) พระพุทธศาสนาได้เจริญรุ่งเรืองในเมืองนั้น ท้าวพระยาเสนาอามาตย์และประชาราษฎร มีความเลื่อมใสในศีลาทิคุณของพระของพระมหาเถรเจ้าองค์นี้เป็นอย่างยิ่ง จึงพร้อมอภิเศกเป็นมหาสวามี มีนามว่า "พระอุทุมพรบุบผามหาสวามี" ข่าวลีลาทิคุณของพระมหาเถระองค์นี้ ได้แพร่หลายเลื่องลือไปทั่วทิศานุทิศ ในสมัยนั้นมีพระภิกษุชาวเมืองสุโขทัย 2 รูป ชื่อพระอโนมทัสสีและพระสุมนะได้ไปเรียนพระไตรปิฎกที่กรุงศรีอยุธยา ในสำนักอาจารย์ดี ๆ หลายแห่ง แล้วกลับมาอยู่ในสำนักพระมหาเถรสังฆราชบรรพต ในเมืองสุโขทัย ต่อมาพระภิกษุ 2 รูปนั้น ได้ไปศึกษาเล่าเรียนในสำนักพระอุทุมพรบุบผามหาสวามี เมืองมติมา ประเทศมอญ แล้วอุปสมบทแปลง (สวดญัตติใหม่) ในสำนักพระมหาสวามีนั้น อยู่ศึกษาและปฏิบัติพระธรรมวินัยในสำนักนั้น 5 พรรษาแล้ว จึงมนัสการลาพระมหาสวามีอาจารย์ กลับคืนมายังเมืองสุโขทัย พอพรรษาได้ถึง 10 ท่านทั้ง 2 จึงพาอุปสัมปทาเปกข์ (ผู้ใคร่อุปสมบท) 8 รูป ไปอุปสมบทในสำนักท่านพระอุทุมพรบุบผามหาสวามี ในเมืองมติมานั้น พระมหาสวามีได้กล่าวกะภิกษุเหล่านั้นว่า "พระพุทธศาสนาจะรุ่งเรืองในรามัญประเทศนี้ไม่นาน ต่อไปข้างหน้าจะไปรุ่งเรืองในเมืองไทย ท่านทั้ง 2 จงนำเอาพระพุทธศาสนาไปเผยแผ่ในเมืองไทย" ครั้นแล้วพระมหาสวามีก็ตามส่งพระเถรทั้ง 2 พร้อมกับพระบวชใหม่มายังเมืองไทย บรรดาพระเถรทั้ง 2 รูปนั้น พระอโนมทัสสีมาอยู่เมืองศรีสัชนาลัย เดี๋ยวนี้เรียกว่า "สวรรคโลก" พระสุมนะเถรมาอยู่เมืองสุโขทัย พระเถรเจ้าทั้ง 2 ได้พร้อมกันกระทำวินัยกรรมเป็นต้นว่า อุปสมบทกรรมและสีมาสมมติในเมืองทั้งสองเป็นนิจ ครั้นในกลางคืนวันหนึ่ง พระสุมนเถร จำวัดใกล้รุ่งก็เกิดนิมิตรฝันอันประหลาดว่า เทวดามาบอกว่า พระบรมธาตุของพระพุทธเจ้าซึ่งพระเจ้าธรรมาโศกราชให้เชิญมาบรรจุไว้ ณ พระเจดีย์เมืองปางจานั้น บัดนี้พระเจดีย์นั้นพังเสียแล้ว มีแต่กอดอกเข็มกอหนึ่ง มีสัณฐานดังรูปม้านั่ง (ตั่ง) เป็นที่สถิตของพระบรมธาตุ ๆ องค์นี้จักไปประดิษฐานเมืองเชียงใหม่เป็นที่สักการะบูชาแห่งเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายชั่วกาลนาน ขอให้ท่านไปขุดเอาพระบรมธาตุองค์นั้น ไปประดิษฐานในเมืองเชียงใหม่ ครั้นวันรุ่งขึ้นพระสุมนเถรก็นำความถวายพระพรแก่พระเจ้าธรรมราชา เจ้าเมืองสุโขทัย ไปยังเมืองศรีสัชนาลัยแล้วถวายพระเรื่องความฝันนั้นแก่พระเจ้าฤาไทยให้ทรงทราบ เพื่อขออนุญาตขุดเอาพระบรมธาตุนั้น พระราชาได้ทรงสดับข่าวนั้น ก็ทรงปรีดาปราโมทย์ยิ่งนัก จึงพระราชทานหัตถกรรม ให้คนช่วยกันขุดพระบรมธาตุ พระสุมนเถรเจ้าก็พาคนเหล่านั้นไปยังเมืองปางจา ให้สร้างร้านสูงพอสมควร กระทำสักการะบูชาด้วยบุบผามาลาชาติต่าง ๆ ครั้งกลางคืนพระเถรเจ้าก็ขึ้นสู่ร้านนั้น กระทำสัตยาธิษฐานอาราธนาพระบรมธาตุให้แสดงปาฏิหาริย์ให้ปรากฏ ก็ได้เห็นรัศมีพระบรมธาตุกระทำปาฏิหาริย์รุ่งโรจน์โชตนาการขึ้น ณ กอดอกเข็มนั้น เป็นที่น่าอัศจรรย์ยิ่งนัก พระเถรเจ้าจึงได้เอาธงปักไว้เป็นสำคัญ พระบรมธาตุได้แสดงปาฏิหาริย์ตลอดคืน ในวันรุ่งขึ้นพระเถรเจ้าให้ผู้ที่จะขุดสมาทานศีล 5 ศีล 8 ทุก ๆ คน แล้วจึงให้ขุดลงในที่นั้น ก็ได้พบอัฐและศิลา ครั้นขุดต่อ ๆ ลงไปอีก ก็ได้ผะอบที่บรรจุพระบรมธาตุ ชั้นนอกเป็นผะอบทองเหลือง ชั้นที่ 2 เป็นผะอบเงิน ชั้นที่ 3 เป็นผะอบทองคำ ชั้นที่ 4 เป็นที่บรรจุพระบรมธาตุเป็นผะอบแก้วประพาฬ พระบรมธาตุนี้ มีขนาดเท่าผลทับทิม (มะก๊อ) จึงเกิดสงสัยกันขึ้นว่า จะใช่พระบรมธาตุจริงหรือ ? พระสุมนเถรจึงว่า ไม่ใช่พระบรมธาตุเป็นผะอบแก้ว แล้วก็กระทำสักการะบูชา และ ตั้งสัตยาธิษฐาน จึงได้เห็นที่เปิด พระเถระเจ้าได้เปิดผะอบแก้ว ก็เห็นพระบรมธาตุโตประมาณเท่าเมล็ดถั่วเขียว (ถั่วถิม) มีวรรณะเรืองรองดังสีทองอุไร คนทั้งหลายจึงพากันโสรจสรงชำระพระบรมธาตุด้วยสุคนโธทก แล้วนำมายังเมืองศรีสัชนาลัย พระเจ้าฤาไทยได้ทรงทราบข่าวสารนั้น จึงโปรดให้กระทำสุวรรณปราสาทหลังหนึ่งแล้วให้คนไปอาราธนาพระบรมธาตุมา ขณะที่ราชบุรุษไปถึงนั้น พระสุมนเถรเจ้าก็กำลังทำสักการะบูชาพระบรมธาตุจึงได้เห็นพระบรมธาตุแสดงปาฏิหาริย์ยิ่งนักโดยทั่วกัน พระเถรเจ้าก็นำพระบรมธาตุมายังเมืองศรีสัชนาลัย พระราชา จึงเชิญประดิษฐานในสุวรรณปราสาท แล้วทรงแสดงคาระวะสักการะบูชาและเคารพยำเกรงยิ่งนัก เพราะได้ทอดพระเนตรเห็นพระบรม

ธาตุแสดงปาฏิหาริย์อย่างน่าอัศจรรย์ จึงทรงส่งข่าวไปถวายพระยาธรรมราชา เจ้าเมืองสุโขทัย พระยาธรรมราชา ก็ทรงยินดีอย่างยิ่ง จึงทรงดำริว่า ถ้าพระบรมธาตุแสดงปาฏิหาริย์ให้ปรากฏแก่เรา ดังคนเล่าลือแล้วไซร้ เราจะสร้างเจดีย์ทองคำองค์หนึ่งในเมืองเรานี้ แล้วเชิญพระบรมธาตุประดิษฐานไว้ในพระเจดีย์นั้นเป็นที่สักการะบูชาต่อไปชั่วกาลนาน แล้วจึงโปรดให้ราชบุรุษไปอาราธนาพระบรมธาตุ และพระสุมนะไปสู่เมืองสุโขทัย แล้วทรงสักการะบูชาด้วยอามิสเป็นอันมาก แต่พระบรมธาตุก็มิได้แสดงปาฏิหาริย์ให้ทอดพระเนตร ทั้งนี้นัยว่า เพราะเมืองสุโขทัย ไม่เป็นสถานที่สถาปนาพระบรมธาตุพระพุทธเจ้าองค์ประเสริฐ พระยาธรรมราชาไม่เห็นพระบรมธาตุปาฏิหาริย์เช่นนั้นก็ไม่ทรงเชื่อถือ จึงนมัสการพระสุมนะว่า พระบรมธาตุของพระพุทธเจ้าองค์นี้ ขอให้พระคุณเจ้าเอาไปสักการะบูชาเองเถิด พระบรมธาตุจึงได้ตกอยู่กับพระสุมนะเถรเจ้าตั้งแต่นั้นมา พระสุมนะเถรเจ้าได้เป็นครูอาจารย์สอนพระปริยัติธรรม ณ เมืองสุโขทัยและเมืองศรีสัชนาลัยเป็นเวลานาน

ในสมัยนั้น พุทธศักราช 1910 (จ.ส. 729) พระเจ้ากือนา ราชวงศ์เมงรายที่ 6 เสวยราชสมบัติในเมืองเชียงใหม่เป็นใหญ่ในลานนาไทยประเทศ ตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรม มีพระราชหฤทัยชอบศึกษาในศิลปศาสตร์ต่าง ๆ เป็นที่เกรงขามของท้าวพระยานานาประเทศ มีเสนามาตย์ผู้กล้าหาญเป็นจำนวนมาก ชาวบ้านชาวเมืองได้รับความชื่นบานร่มเย็นเป็นสุข ท้าวเธอมีพระราชศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนายิ่งนัก ปรารถนาจะได้ภิกษุผู้ทรงพระไตรปิฎกรู้พระพุทธพจน์ สามารถกระทำสังฆกรรมใหญ่น้อยได้ทุกประการ มาไว้ในพระนครพิงค์เชียงใหม่ เมื่อได้ทราบสุปฏิปันนาตาทิคุณแห่งพระอุทุมพรบุบผามหาสวามีเจ้า ซึ่งอยู่เมืองมติมา จึงให้ราชทูตไปอาราธนาพระมหาสวามีเจ้าแต่พระมหาสวามีเจ้ารับนิมนต์ไม่ได้ จึงให้ภิกษุซึ่งเป็นศิษย์ 10 รูป มีพระอานนทเถรเป็นประธาน มาสู่เมืองเชียงใหม่แทนท่าน พระเจ้ากือนาก็ให้พระเถรเจ้าทั้งหลายสำนักอยู่ ณ วัดโลก ภายหลังอาราธนาให้กระทำสังฆกรรม มีอุปสมบทกรรมเป็นต้น พระเถระเจ้าทั้งหลายถวายพระพรว่า ท่านพระอุทุมพรบุบผามหาสวามี ผู้เป็นอุปัชฌาย์ ได้ให้พวกตนมาฉลองพระราชศรัทธาพระองค์อย่างเดียวหาได้อนุญาตให้กระทำวินัยกรรมด้วยไม่ อันที่จริงยังมีพระเถระเจ้าองค์หนึ่งชื่อ สุมนเถร ท่านก็เป็นศิษย์แห่งพระอุทุมพรบุบผามหาสวามีเจ้าเหมือนกัน พระสุมนเถรนั้นเมื่อจะกลับมาสู่เมืองสุโขทัย ท่านมหาสวามีก็ยังได้สะพายบาตรไปส่ง โดยสมมติว่า ส่งพระศาสนามาตั้งในเมืองไทย บัดนี้พระสุมนเถระเจ้าก็ยังกระทำการสอนพระปริยัติธรรมและปฏิบัติธรรมอยู่ในเมืองสุโขทัย หากว่ามหาบพิตรไปอาราธนาพระผู้เป็นเจ้าสุมนเถรมาได้ พวกตนจึงจะกระทำวินัยกรรมพร้อมกับพระสุมนเถรองค์นั้น ท้าวเธอจึงใช้ให้เสนาผู้หนึ่งชื่อว่าหมื่นเงินกอง กับตาประขาวยอดตาประขาวสายไปอาราธนาพระสุมนเถรเมืองสุโขทัย พระสุมนเถรรับนิมนต์แล้ว ก็ให้ศิษย์รูปหนึ่งชื่อว่า อานันทะ อยู่แทนที่วัดป่าแก้วในเมืองสุโขทัย แล้วพาสามเณรรูปหนึ่งชื่อว่า กุมารกัสสป อายุย่างเข้า 20 ปี ซึ่งเป็นหลานของตนมาด้วย พระเจ้ากือนารู้ข่าวพระสุมนะเถระมาก็มีพระราชหฤทัยยินดีเป็นอันมาก ท้าวเธอได้ยกรี้พลไปรับพระสุมนะเถรถึงตำบลแสนข้าวก่อเชียงเรือ แล้วท้าวเธอก็นำพระเถระเจ้า ผู้ซึ่งมีอายุ 60 ปี มาอยู่วัดพระยืน ทิศตะวันออกเมืองลำพูน ปีกัดเล้า จุลศักราช 731 (พ.ศ. 1912) และได้อาราธนาให้กระทำสังฆกรรมมีอุปสมบทและสีมาสมมติ เป็นต้น พระสุมนเถรก็อุปสมบทกุมารกัสสปสามเณรผู้เป็นหลานให้เป็นภิกษุภาวะ ในนทีสีมาแม่น้ำระมิงค์หน้าวัดจันสาโนพร้อมด้วยพระเถรเจ้าทั้งหลาย 10 รูป ที่ท่านอุทุมพรบุบผามหาสวามีส่งมานั้น พระเจ้ากือนาทรงพระปราโมทย์เลื่อมใสศีลาจารแห่งพระสุมนเถรเจ้านั้น จึงอภิเศกให้เป็นพระมหาสวามี มีชื่อว่า “พระสุมนบุบผารัตนมหาสวามี” วันหนึ่งพระมหาสวามีเจ้าเอาพระบรมธาตุพระพุทธเจ้าองค์ประเสริฐนั้น มาถวายให้ท้าวเธอได้ทอดพระเนตร และถวายพระพรถึงพระประวัติทั้งมวล ตั้งแต่เทวดามาเข้านิมิตรในฝันนั้น แด่ท้าวเธอทุกประการ ท้าวเธอมีพระราชหฤทัยปราโมทย์เลื่อมใสอย่างยิ่ง จึงให้สรงพระบรมธาตุด้วยสุคนโธทกในไตรคำ (ถาดทอง) เมื่อนั้นพระบรมธาตุพระพุทธเจ้าก็กระทำปาฏิหาริย์ต่าง ๆ ลอยประทักษิณไปมาอยู่บนผิวน้ำในวันฝนตกเป็นขณิกวัสสกาลให้พระเจ้ากือนาทั้งเสนามาตย์ราชบริพาร เห็นเป็นอัศจรรย์ พระมหาสวามีเจ้าอยู่วัดพระยืนเมืองลำพูนได้ 2 พรรษาแล้วถึงปีกดเส็ดจุลศักราช 732 (พ.ศ. 1913) พระเจ้ากือนาก็ได้พระราชทานป่าไม้พะยอม ซึ่งเป็นสวนดอกไม้หลวง ให้เป็นพระอารามชื่อว่า วัดบุบผาราม (วัดสวนดอกปัจจุบัน) ครั้นสร้างเสร็จแล้ว จึงได้อาราธนาพระมหาสวามีมาเป็นเจ้าอาวาส ในปีล้วงไก๊จุลศักราช 733 ต่อแต่นั้นมาพระเจ้ากือนา และพระมหาสวามีเจ้า ได้พร้อมกันให้ก่อมหาเจดีย์ในวัดบุบผารามนั้น เพื่อสถาปนาพระบรมธาตุพระพุทธเจ้าองค์วิเศษ ครั้นถึงวันที่จะบรรจุพระบรมธาตุ พระเจ้ากือนา

และพระมหาสวามีเจ้า ได้สรงพระบรมธาตุด้วยสุคนโธทกบูชาด้วยเครื่องสักการะเป็นอันมาก พระบรมธาตุได้กระทำปฏิหาริย์ให้ปรากฏแก่ท้าวเธอ พระมหาสวามีเจ้าและเสนาม่าตย์ประชาราษฎร สมณพราหมณาจารย์ทั้งหลาย เมื่อพระมหาสวามีเจ้าเอาพระบรมธาตุออกจากน้ำในไตลคำจึงเป็น 2 องค์ องค์หนึ่งมีขนาดเล็กกว่าปกติ อีกองค์หนึ่ง ยังเป็นปกติเท่าเดิม มีวรรณสัณฐานเสมอกัน นัยหนึ่งว่าพระเจ้ากือนาและพระมหาสวามีเจ้าพร้อมกันอธิษฐาน ขอให้พระบรมธาตุแยกเป็น 2 องค์ ด้วยอานุภาพแห่งสัตยาอธิษฐานนั้น พระบรมธาตุจึงแยกออกเป็น 2 องค์ แล้วอาราธนาองค์หนึ่งลงในผะอบแก้วประกาพ ผะอบทอง ผะอบเงิน ผะอบทองเหลืองโดยลำดับ สถาปนาไว้ในวัดบุบผารามสวนดอกไม้หลวง เพื่อเป็นที่ไหว้สักการะบูชาแก่เทวดา และมนุษย์ทั้งหลายตราบเท่าถึงกาลบัดนี้

ในปีล้วงไก๊ จุลศักราช 733 นั้น พระเจ้ากือนามหาราชและมหาสวามีเจ้า มีความปรารถนาใคร่จะสถาปนาพระสารีริกธาตุเจ้าองค์ที่ 2 ไว้ในเสฏฐสถาน จึงทรงปรึกษากันว่า เสฏฐสถานอันควรแก่การสถาปนาพระสารีริกธาตุขึ้นสถิตเหนือเสวตคชาธารช้างมงคล อธิษฐานเสี่ยงช้างพระที่นั่งปล่อยไป ส่วนท้าวเธอก็รับสั่งให้ประโคมดุริยดนตรีไปตามหลังมงคลหัตถีด้วยยศบริวารเป็นอันมาก ช้างมงคลแผดเสียง 3 ครั้ง แล้วก็บ่ายหน้าไปสู่ประตูหัวเวียง ตรงต่ออุจฉุบรรพต (คือดอยสุเทพ) ได้ไปหยุดอยู่บนเขาลูกหนึ่ง พระเจ้ากือนาและพระมหาสวามีเข้าพระทัยว่า ช้างมงคลจะหยุดอยู่เพียงนั้น แต่หาได้หยุดอยู่ในที่นั้นไม่ ได้เดินทางต่อขึ้นไปอีก ภูเขาที่ช้างได้หยุดชั่วครู่หนึ่งนี้ เรียกว่า "ดอยช้างนอน" บ้าง "ดอยช้างนูน" บ้าง "ดอยหมากหนุน" บ้าง ตราบเท่าถึงทุกวันนี้ ช้างมงคลตัวนั้นได้ขึ้นไปถึงยอดดอยอีกแห่งหนึ่ง พระเจ้ากือนาและพระมหาสวามีเจ้า เห็นสนามราบเรียบเป็นอันดี ปรารถนาจะสถาปนาพระบรมธาตุเจ้าไว้บนเขาลูกนั้น จึงทรงปรึกษากันว่าสนามนี้ราบเรียบดีหนอ ขออาราธนาพระบรมธาตุประดิษฐาน ณ ที่สมควรนี้เถิด แล้วจึงเริ่มจะอัญเชิญพระบรมธาตุลงจากมงคลหัตถี ทันใดนั้นช้างมงคลก็ได้เดินต่อไปอีก ที่นั้นจึงเรียกกันว่า "สนามยอดดอยงาม" ภายหลังเรียกกันว่า "ดอยสามยอด" มาตราบเท่าทุกวันนี้ ช้างมงคลตัวนั้นได้เดินทางขึ้นไปโดยลำดับจนถึงดอยวาสุเทพบรรพต จึงร้องเสียงสะเทือน 3 ครั้ง แล้วกระทำปทักษิณ 3 รอบ แล้วจึงคุกเข่าทั้ง 4 ลงเหนือยอดดอยวาสุเทพบรรพตนั้น ขณะนั้นพระเจ้ากือนามีพระราชหฤทัยยินดีเป็นอันมาก จึงให้ราชบุรุษทั้งหลายเปล่งเสียงสาธุการโกลาหล แล้วจึงอาราธนาพระบรมธาตุลงจากหลังช้างมงคล พอพระบรมธาตุลงจากหลังช้างเท่านั้น ช้างมงคลก็ถึงแก่ความตายในขณะนั้น แต่ตำนานโบราณว่า ช้างมงคลนั้นบ่ายหน้าลงไปสู่ดอยด้านตะวันตกดอยสุเทพแล้วไปล้ม (ตาย) ณ ที่นั้น เวลานี้ยังมีอนุสาวรีย์ปรากฏอยู่ เรียกว่า "กู่ช้างเผือก" พระเจ้ากือนามหาราชและพระมหาสวามีรับสั่งให้ขุดยอดดอยที่นั้น ลึก 8 ศอก กว้าง 1 วา 3 ศอก แล้วให้แท่นหินใหญ่ใส่ลงในหลุมนั้น แล้วอาราธนาพระบรมธาตุพร้อมทั้งผะอบตั้งไว้ในหีบหิน และถมด้วยหินเป็นอันมาก กระทำให้ราบเรียบเป็นอันดี แล้วจึงก่อเจดีย์หลังหนึ่งสูง 5 วา ทับบนพระบรมธาตุนั้น เพื่อเป็นที่สักการะแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายในปีนั้นเอง บางตำนานว่า พระบรมธาตุพระพุทธเจ้าองค์ที่ 2 นี้ พระเจ้ากือนามหาราชได้รับไว้สักการะบูชาก่อน ถึงปีกาบใจ้ จุลศักราช 476 (พ.ศ. 1928) วันเพ็ญเดือนวิสาขมาส ตรงกับวันศุกร์ ฤกษ์ 16 ตัว วิศาขในพฤษภราศี ท้าวเธอจึงได้อาราธนาไปสถาปนาไว้ พระบรมธาตุสุเทพนั้น ปรากฏอยู่เหนือจอมเขาหลังเมืองนครเชียงใหม่ สืบมาจนทุกวันนี้

ในปีกัดเล้า จุลศักราชได้ 887 (พ.ศ. 2068) พระเมืองเกตุเกล้า เสวยราชสมบัติอยู่ในนครพิงค์เชียงใหม่มีพระราชศรัทธาเลื่อมใสในพระบรมธาตุสุเทพเป็นอันมากจึงอาราธนาพระมหาญาณมงคลโพธิ ซึ่งอยู่วัดโศการาม (วัดกู่ละมัด) เมืองหริภุญชัยมาฉลองพระราชศรัทธาให้เสริมพระมหาเจดีย์ใหญ่กว่าเดิม คือ องค์ที่เห็นอยู่ทุกวันนี้ ในวันเปิดเสด จุลศักราชได้ 900 (พ.ศ. 2081) เดือน 8 ขึ้น 13 ค่ำ วันพฤหัสบดี ยามกองงาย สองลูกนาที ปายบาตรน้ำ ฤกษ์ 12 ตัว ชื่ออุตตราคุณ มหาเจติยเจ้าองค์นี้จำสำเร็จ กว้างได้ 6 วา สูง 11 วา มี 4 มุม รูปไหดอกบัวตั้งอยู่ 4 มุม แท่นหลวงบรเพชร 4 เหลี่ยม ห้องงู 2 ชั้น แต่หน้าแท่นหลวงถึงปากท่านแก้วมีกระดูกงูชั้นเดียว แต่คอลอกถึงยอดโกศ กวมลูกสะระนัยมี 11 ลูก พระเมืองเกตุแก้วได้พระราชทานกาญจนทองคำให้สุวรรณการกช่างทองคำทำเป็นดอกบัวทองคำขจิตรด้วยแก้วแล้วให้ยกขึ้นใส่บนยอดพระบรมธาตุเจดีย์ในวันฤกษ์ดิถีงามบริสุทธิ์ยิ่งจึงเป็นที่เรื่องลือแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย พระบรมธาตุวาสุเทพมาตราบเท่าทุกวันนี้

ถึงปีเก่าเหม้า จุลศักราช 907 (พ.ศ. 2088) พระราชโอรสพระเมืองเกตุเหล้า พระนามว่า ท้าวชายคำ เสวยราชในนครพิงค์เชียงใหม่ ทรงมีพระราชศรัทธาเลื่อมใสในพระบรมธาตุเจ้า จึงพระราชทานทองคำหนัก 1,700 บาท

ให้ตีเป็นทองจังโกติดพระบรมธาตุถึง 4 ด้าน ฝาผนังวิจิตรกรรม ลายเขียนทั้งหมด ฉลองพระราชศรัทธา ถึงปีเมืองใส้ จุลศักราช 919 (พ.ศ. 2100) พระมหามงคลญาณโพธิ เป็นประธาน ภายในสร้างบันไดหลวง ก่อรูปนาคลงทั้งซ้ายขวา ดังปรากฏอยู่ทุกวันนี้

ในสมัยนั้นมีอุบาสกคนหนึ่งชื่อ มงคลสิลา มีศรัทธาสร้างอุโบสถหลังหนึ่ง อาราธนาพระสังฆราชาวัดบุบผารามสวนดอกไม้หลวง เป็นประธานมาผูกสีมา ณ โรงอุโบสถหลังนี้

ตั้งแต่พระเจ้ากือนาเอาพระบรมธาตุขึ้นไปบรรจุไว้ ณ บนดอยสุเทพปีจุลศักราช 487 (พ.ศ. 1929) นั้น พระองค์ท่านก็มีพระบรมราชโองการประกาศ ให้เทือกเขาดอยสุเทพทั้งหมดเป็นธรณีสงฆ์ของพระธาตุ มิให้ผู้ใดเข้าไปล่าสัตว์ตัดไม้ ผู้ใดทำถือว่าเป็นบาปลักกินของพระธาตุ และมอบเกณฑ์ให้ประชาชนหมู่บ้านฝายหินตีนดอย (เชิงเขา) เป็นผู้ดูแลรักษาพระธาตุโดยไม่ต้องส่งเสียอากรและเกณฑ์ไปทำงานรัฐ งานหลวง รบทัพจับศึก ทุ่งนา (เดี๋ยวนี้อยู่ในเขตของ มช.) ก็ให้เป็นที่ธรณีของพระธาตุ ให้หมู่บ้านฝายหินนั้นทำกิน (เรียกว่าข้าธาตุ เลขวัด) ผัดเปลี่ยนกันขึ้นไปดูแลพระธาตุเป็นประจำเสมอมา จนถึงปี พ.ศ. 2475 เปลี่ยนการปกครองมาเป็นประชาธิปไตย สิทธิที่ชาวหมู่บ้านฝายหินตีนดอยเคยได้รับมาแต่ก่อน และอำนาจเจ้าเมืองก็หมดไปด้วย คณะสงฆ์จึงเข้าไปจัดการดูแลรักษา รูปแรกก็คือ ครูบาเถิม เจ้าอาวาสวัดแสนฝาง ต่อมาพระครูอนุสรณ์ศีลขันธ์วัดหมื่นล้าน และพ.ศ. 2494 และครูญาณลังกา วัดทุงยู (พระเทพวิสุทธาจารย์) ขึ้นไปเป็นเจ้าอาวาส และมีพระภิกษุสามเณรขึ้นไปอยู่มากก็เลยขออนุญาตยกเป็นวัดมีพระสงฆ์ (เมื่อก่อนนี้เป็นปูชนียสถาน) ตั้งสำนักเรียนบาลี นักธรรมขึ้น

ปี พ.ศ. 2504 รัฐบาลสร้างพระตำหนักภูพิงค์ฯ ถวายเป็นที่ประทับแรมของในหลวงในเวลาเสด็จทรงเยี่ยมอาณาประชาราษฎร์ในจังหวัดภาคเหนือ วัดพระธาตุดอยสุเทพก็ยิ่งมีความสำคัญมากขึ้น ถนนขึ้นดอยสุเทพที่ครูบาศรีวิชัยสร้างปี พ.ศ. 2477-2478 ทางรัฐบาลก็โอนเอาไปเป็นทางหลวงของจังหวัด วัดพระธาตุดอยสุเทพก็หมดภาระบำรุงดูแลรักษา การคมนาคมก็ดีขึ้น พ.ศ. 2506 ก็ได้รับยกฐานะเป็นพระอารามหลวงชั้นโท ชนิดราชวรวิหาร มีประชาชนขึ้นไปมนัสการ และชมทุกวันมิได้ขาด

วัดพระธาตุดอยสุเทพตั้งอยู่บนยอดเขา สูงกว่าระดับน้ำทะเล 1053 เมตร สูงกว่าพื้นราบ 743 เมตร (เชียงใหม่สูงกว่าระดับน้ำทะเล 310 เมตร์) ล้อมรอบด้วยทัศนียภาพอันสวยงาม พระเจดีย์ปิดทองเหลืองอร่าม โบสถ วิหาร ศาลาก็งามสมส่วน มีอาคารใหม่เพิ่มขึ้นอีกหลัง คือ หอพิพิธภัณฑ์ สร้างไว้เป็นที่เก็บวัตถุโบราณไว้ห้อนุชนรุ่นหลังได้ชม มีโรงเรียนพระประยัติธรรมเป็นที่ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยของพระเณร มีหอสมุด มีกุฏิสำหรับพระสงฆ์ และแม่ชีอยู่รวม 37 หลัง มีระฆังลูกใหญ่ขนาดปากกว้าง 1.30 ม. วัดโดยรอบ 4.00 ม. สูง 1.55 ม. และระฆังลูกเล็กอีกแขวนตามราวรวม 83 ลูก

วัดพระธาตุดอยสุเทพ จึงเป็นปูชนียสถานอันสำคัญ ที่ประชาชนจากต่างจังหวัด ต่างประเทศ เมื่อมาถึงเชียงใหม่แล้วก็จะขึ้นไปชมไปนมัสการ ถึงกับมีคำพังเพยกล่าวไว้ว่า “เมื่อไปเชียงใหม่ ถ้าไม่ได้ขึ้นดอย ก็เท่ากับไม่ได้ไปเชียงใหม่ ชาวเชียงใหม่จึงภูมิใจ ที่บรรพบุรุษได้ปราณีตบรรจงสร้าง วัดพระธาตุดอยสุเทพ นี้ไว้ให้เป็นของเชิดหน้าชูตา อวดชาวต่างบ้านต่างเมืองได้ จึงแต่งเพลงไว้ว่า “ขวัญข้าคือดอยสุเทพแดนไพร ภูพิงค์นั้นไซร้ ชีวิตแห่งเรา”

พระประธานในวิหาร

วิหารพระประธาน

หอพิพิธภัณฑ์ วัดพระธาตุฯ

หอระฆังและกุฏิเจ้าอาวาส

อุโบสถ ราวระฆัง ลาดวัดด้านเหนือ

ศาลาพักร้อนชมวิว

แผนที่บริเวณวัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร
จังหวัดเชียงใหม่

0 10 20 30

แบบ แผนที่บริเวณวัดดอยสุเทพราชวรวิหาร พ.ศ. 2524	
ผู้เขียน	ผู้เขียน
ผู้ลอก	
	มาตราส่วน 1:500

คณะผู้จัดทำ

ครูบาศรีวิชัย

ประวัติย่อ และ ผลงาน
ของ
ครูบาศรีวิชัย นักบุญแห่งลานนาไทย

นามเดิม อ้ายฟ้าร้อง เพราะขณะเกิดอากาศวิปริตผิดปรกติ มีทั้งลม ฝน ฟ้าแลบ ฟ้าร้อง ฟ้าผ่า จึงถือเอานิมิตนั้นมาตั้งเป็นชื่อ และก็ดังสมชื่อ ดังจนถึงวันนี้ เกิดวันอังคาร ขึ้น 11 ค่ำ เดือน 9 เหนือ (เดือน 7 ใต้) ตรงกับวันที่ 11 มิถุนายน พ.ศ. 2421 ปีขาล (เสือ) เวลาพลบค่ำ

บรรพชาเป็นสามเณรเมื่ออายุ 18 ปี ณ วัดบ้านปาง (เป็นอารามเล็ก ๆ ประจำหมู่บ้าน) มีครูบาขัดติยะ วัดบ้านปาง เป็นพระอุปัชฌาย์ เมื่ออายุครบ 20 ปีก็อุปสมบท มีพระครูสุมโน วัดโป่งหลวง เป็นพระอุปัชฌาย์ให้นามฉายาว่า สิริวิชโย และต่อมาก็เรียกท่านตามนามฉายาว่า พระศรีวิชัย ชาวบ้านเรียกว่า ครูบาศรีวิชัยบ้าง, ครูบาบ้านปางบ้าง, ครูบาศีลธรรมบ้าง เป็นนามที่ชาวบ้านตั้งให้ด้วยความนับถือ เมื่ออุปสมบทแล้วก็ลาครูบาอาจารย์วัดเดิมไปศึกษาปฏิบัติกรรมฐานกับพระครูอุปละ วัดดอยแต อำเภอบ้านทา ได้ 1 พรรษาก็กลับวัดเดิม

ด้วยเหตุที่มีอุปนิสัย ชอบสงบเสงี่ยมเจียมตัว พูดน้อยกินน้อยและรู้แนวทางปฏิบัติมาบ้างแล้ว จึงถือโอกาสขึ้นไปอยู่ปฏิบัติกรรมฐานอยู่บนยอดดอยทิศใต้ของหมู่บ้าน (ที่ท่านสร้างเป็นวัดบ้านปางเดี๋ยวนี้) เมื่อได้วิเวกทางกายจิตใจก็ก้าวเข้าสู่สมาธิหยั่งลงสู่วิปัสสนาญาณ เสวยความสุขในฌาน เป็นปัจจัตตังบอกใครไม่ได้ ท่านก็ยิ่งเพิ่มความเพียรในการปฏิบัติกรรมฐานมากยิ่งขึ้น เคร่งครัดมัธยัสถ์ในพระวินัย ไม่แตะต้องลาภสักการะปัจจัย ฉันมังสะวิรัติ ศรัทธาประชาชนจึงเกิดความเลื่อมใส ชื่อเสียงท่านก็ยิ่งไกลออกไป คนก็ยิ่งหลั่งไหลมามากขึ้น ชาวบ้านก็เลยบุกเบิกป่านั้นสร้างเป็นวัดขึ้น ไม่นานก็สร้างเสร็จเป็นวัดอย่างสมบูรณ์และมีการปอยหลวง (ฉลอง) 7 วัน 7 คืน ให้ชื่อวัดนั้นว่า "วัดศรีดอนชัยทรายมูลบุญเรืองบ้านปาง" ยาวเกินไป จึงใช้แต่พยางค์หลัง วัดบ้านปางเท่านั้น ส่วนวัดเดิมที่มีอยู่ในหมู่บ้านก็หมดสภาพไป

ระเบียบพระวินัย พระที่บรรพชาอุปสมบทแล้ว 1-5 พรรษาเรียกว่า นวกะ แปลว่าผู้ใหม่ ต้องอยู่ถือนิสัยกับพระอุปัชฌาย์อาจารย์ เรียนธรรมวินัยไปก่อน, 6-9 พรรษาเรียกว่า มัชฌิมะ แปลว่า ปานกลาง ได้ร่ำเรียนธรรมวินัยในสำนักของครูบาอาจารย์ มีความรู้และความเข้าใจมาบ้างแล้ว ก็จะทำหน้าที่ช่วยครูบาอาจารย์สั่งสอน ธรรมวินัย ทำสังฆกิจ สังฆกรรม หาประสบการณ์เพื่อความฉลาดให้เพิ่มมากขึ้น, 10 พรรษาขึ้นไปแล้ว เรียกว่า เถระ แปลว่ามั่นคง ได้สวดเรียน เขียน อ่าน มีประสบการณ์ในสังฆกิจ สังฆกรรม ทำเอง และช่วยแนะนำให้ผู้อื่นได้บ้างแล้ว จึงมีพุทธบัญญัติให้เป็นพระอุปัชฌาย์ อุปสมบทกุลบุตรได้ พระวินัยแบ่งวัยอายุพรรษาของพระไว้ 3 วัยอย่างนี้

ระเบียบคณะสงฆ์ คณะสงฆ์เห็นว่า พระภิกษุถึงแม้จะอุปสมบทมาเกิน 10 พรรษาแล้ว ไม่ฉลาดในธรรมวินัย ไม่เข้าใจในสังฆกิจ สังฆกรรมก็มีอยู่ สังฆกรรม เป็นพุทธบัญญัติ พระผู้ไม่ฉลาดในพระวินัย ทำสังฆกรรมไปก็เป็นกรรมวิบัติใช้ไม่ได้ โดยเฉพาะพระภิกษุผู้จะเป็นพระอุปัชฌาย์ ถ้าไม่ตั้งกำหนดกฎเกณฑ์เอาไว้ ใครมีพรรษาพ้น 10 ก็เป็นอุปัชฌาย์บวชได้ ก็จะบวชดะเรื่อยไป โดยไม่ต้องเลือกเฟ้นคนที่จะมาบวช ดังคำที่พูดกันว่า "บวชหลบ บวชลี้ บวชหนีทหารฯ เมื่อมีคนประเภทนี้มาบวชก็จะกลายเป็นโจรปล้นพระศาสนา ดังนั้นพระสงฆ์จึงตั้งกำหนดกฎเกณฑ์ไว้สำหรับพระผู้ที่จะเป็นพระอุปัชฌาย์จะต้องฉลาด เข้าใจในสังฆกรรมนั้น ๆ เจ้าคณะผู้บังคับบัญชาชั้นสูงขึ้นไปจะเป็นผู้เลือกเฟ้นแต่งตั้งให้เป็นพระอุปัชฌาย์ได้

ชาวบ้านไม่เข้าใจระเบียบคณะสงฆ์ ชาวบ้านที่มีความเลื่อมใสในครูบาศรีวิชัย ก็นำลูกจูงหลานไปหาครูบาศรีวิชัยขอให้บวชเพื่อจะได้อยู่ปฏิบัติศีลธรรมกรรมฐานเหมือนอย่างท่าน หารู้ไม่ว่าครูบาฯ ไม่ได้เป็นอุปัชฌาย์ตามประวัติ ท่านก็ทำหนังสือ ขออนุญาตเป็นอุปัชฌาย์ ถึงนายอำเภอและเจ้าคณะแขวงลี้ ให้กำนันนำไป แต่เรื่องล่าช้า กาลเวลาจะเข้าพรรษาก็ใกล้เข้ามาทุกที ๆ ท่านคงคิดว่า หนังสือขออนุญาตเป็นอุปัชฌาย์ และบวชกุลบุตร ถึงนายอำเภอและเจ้าคณะแขวงแล้ว แต่ใบอนุญาตก็คงจะส่งมาทีหลัง ท่านก็จัดการบรรพชา อุปสมบทกุลบุตรเหล่านั้น

ต้องอธิกรณ์ (คดี) ครั้งแรก ที่ท่านคอยใบอนุญาตเป็นอุปัชฌาย์ และบวชกุลบุตร ไม่ส่งมาสักทีนั้น เป็นเพราะว่าเจ้าคณะแขวงลี้ พระครูมหารัตนากร และนายอำเภอ เห็นพ้องต้องกันว่า ถ้าอนุญาตให้เป็นพระอุปัชฌาย์ บรรดากุลบุตรก็จะพากันหลั่งไหลไปบวชอยู่ด้วย ลูกศิษย์ลูกหาก็จะเพิ่มมากขึ้น เมื่อกำเริบเฉิบฉานก็จะปราบปรามไม่ลง จะไม่อนุญาต เมื่อท่านให้บรรพชาอุปสมบทกุลบุตรเช่นนั้น จึงโดนข้อหาเป็นอุปัชฌาย์เถื่อน และบวชกุลบุตรที่ไม่ได้รับอนุญาต นายอำเภอจึงนำตำรวจเข้าควบคุมตัว นำไปที่วัดเจ้าคณะแขวงลี้ ควบคุมตัวอยู่ 4 วัน บรรดาลูกศิษย์ลูกหาศรัทธาประชาชนทะยอยกันไปเฝ้าคอยเหตุการณ์มากขึ้นทุกที ๆ เจ้าคณะแขวงและนายอำเภอลี้ เห็นทีไม่เข้าการณ์ จึงส่งตัวครูบาเข้าเมืองลำพูน พร้อมด้วยข้อหา อุปัชฌาย์เถื่อน

เจ้าคณะ (จังหวัด) เมืองลำพูน (พระครูญาณมงคล) สอบไล่ไต่สวนประมวลความ ครูบาฯ ก็เล่าไปตามเรื่องว่า ได้ทำหนังสืออนุญาตไปแล้ว วันเข้าพรรษาใกล้เข้ามาสงสารเวทนากุลบุตรผู้มุ่งหวังเข้าสู่กาสาวพัตร จึงเป็นอุปัชฌาย์บวชให้ ถ้าเป็นความผิดพระราชบัญญัติกฎหมายบ้านเมือง ก็ขอยอมรับผิดด้วยความยินดี เจ้าคณะเมืองพิจารณาแล้ว เห็นว่า ครูบาทำไปด้วยใจบริสุทธิ์ ถือตามหลักพระวินัย เจ้าคณะแขวงและนายอำเภอลี้มีส่วนผิดอยู่ด้วย เมื่อได้รับหนังสือขออนุญาตแล้ว ก็ไม่แจ้งให้ทราบโดยประการใด จึงยกโทษไม่เอาผิด ว่ากล่าวตักเตือนให้อยู่ในกรอบของกฎหมาย ท่านก็เดินทางกลับบ้านปาง

ต้องอธิกรณ์ครั้งที่ 2 ในสมัยนั้นเริ่มเปลี่ยนแปลงการปกครอง ทั้งฝ่ายอาณาจักร และพุทธจักร มีพระราชบัญญัติระเบียบ กฎกติกา อะไรออกมาหลายอย่าง เจ้าคณะแขวงเมื่อได้รับนโยบายมาแล้ว ก็จำต้องเรียกประชุมลูกคณะให้มาฟังนโยบาย จึงมีคำสั่งให้เจ้าอาวาสทุกวัดให้มาประชุม เพื่อซักซ้อมทำความเข้าใจเกี่ยวกับ พ.ร.บ.คณะสงฆ์ ส่วนครูบาศรีวิชัย เป็นพระมักน้อยสันโดษ ยินดีอยู่กับการเจริญเมตตาภาวนา ไม่สนใจการบ้านการเมือง การคณะสงฆ์ จึงไม่ได้ไปร่วมประชุม จึงโดนข้อหาว่า ไม่สนใจในกิจการคณะสงฆ์และยุยงให้พระวัดอื่นกระด้างกระเดื่องต่อการปกครองด้วย ถูกส่งตัวเข้าเมืองลำพูนอีก ท่านแก้ข้อกล่าวหาว่า เพลิดเพลินในการเจริญวิปัสสนา จึงลืมวันนัดหมาย และอยู่ในวัด ในกุฏิ มิได้ไปยุยงวัดอื่นใดเลย อีกประการหนึ่ง การขาดประชุมสงฆ์ในครั้งพุทธกาล ก็ไม่ปรากฏว่าพระพุทธองค์ทรงเอาผิด ในมหาปรินิพพานสูตร พระพุทธองค์ก็ทรงยกย่องสรรเสริญปฏิบัติบูชา ข้าพเจ้าก็ปฏิบัติตามถ้อยคำแห่งพระสัพพัญญูเจ้า คณะกรรมการที่ทำการสอบสวน ก็ได้สังเกตสังกา อากัปกิริยา ปฏิปทาของครูบาท่านก็ปฏิบัติตามที่พูด ไม่พบเห็นข้อพิรุธผิดเพี้ยนจากครองธรรม เป็นข้อกล่าวหาที่หยุมหยิม หาสาระไม่ได้ ก็ปล่อยตัวไป

ต้องอธิกรณ์ครั้งที่ 3 คราวนี้ทางราชการอำเภอและเจ้าคณะแขวงลี้ นัดหมายให้พระสงฆ์สามเณรในอำเภอลี้ไปประชุมฟัง พ.ร.บ.คณะสงฆ์เพิ่มเติมอีก ครูบาถือเอามติของเจ้าคณะเมืองว่า การขาดประชุมไม่ถือว่าเป็นโทษร้ายแรงก็ไม่ไป แต่วัดนอกนั้นเห็นจะเบื่อเรื่องการประชุมจึงไปบ้าง ไม่ไปบ้าง เจ้าคณะแขวงลี้เห็นวัดที่ไม่มายึดเอาเอาครูบาเป็นตัวอย่าง จึงควบคุมตัวส่งเข้าเมืองลำพูนอีก คราวนี้ถูกลงโทษ 1. ถอดจากเจ้าอาวาส 2. ให้กักตัวอยู่ที่วัดพระธาตุหริภุญชัย 1 ปีเพื่อศึกษา พ.ร.บ.คณะสงฆ์ เมื่อครบกำหนดก็กลับบ้านปาง ศรัทธาประชาชนก็เพิ่มความเคารพนับถือมากขึ้น

ต้องอธิกรณ์ครั้งที่ 4 มีความผิดร้ายแรง ต่อจากนั้นมาประมาณสี่เดือนเศษ เจ้าคณะแขวงลี้ก็มีคำสั่งมาถึงครูบาอีกให้สำรวจรายชื่อพระภิกษุสามเณรในวัดบ้านปางส่งให้ด่วน ฝ่ายครูบาปฏิเสธทันทีว่า ตนปฏิบัติตามไม่ได้เพราะมิใช่เจ้าอาวาส และต่อมาคำสั่งที่ 2 ก็มาถึงครูบาอีก ให้วัดทุกวัด จุดประทีปโคมไฟ ลั่นฆ้อง สวดชัยมงคลคาถาในวันบรมราชาภิเษกสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติเป็นพระเจ้าแผ่นดิน ครูบาเห็นว่า ที่วัดบ้านปางก็จุดไฟสว่างไสว และการสวดมนต์ภาวนา ก็ทำเป็นประจำอยู่แล้ว จึงไม่ทำเป็นกรณีย์พิเศษ ขอเอาปฏิบัติบูชาถวายเป็นราชสักการะ จึงโดนข้อหาไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของทางราชการ เป็นข้อหาที่ร้ายแรงมาก เจ้าคณะแขวงลี้จึงรายงานด่วนถึงเจ้าคณะเมืองลำพูน ๆ ก็มีคำสั่งเด็ดขาดถึงครูบาศรีวิชัย ผ่านเจ้าคณะแขวงลี้

วันที่ 12 มกราคม พุทธศักราช 2462

เจ้าคณะจังหวัดลำพูน ถึง พระศรีวิชัย วัดบ้านปาง เนื่องจากท่านไม่ฟังคำบังคับบัญชาของฉัน และเจ้าคณะแขวงลี้ กลับขัดขืนต่อระเบียบราชการบ้านเมือง การสำรวจพระอาราม กับการอื่น ๆ หลาย

ประการ บัดนี้พระสงฆ์ทั้งหลาย เห็นว่าท่านไม่ควรอยู่วัดนี้ต่อไป

เพราะฉะนั้น นับตั้งแต่วันรับคำสั่งนี้ กับได้ฟังปรึกษา (พิพากษา) โทษเป็นต้นไป ให้ท่านออกไปพ้นเขตจังหวัดลำพูนใน 15 วัน นับแต่วันประกาศนี้

(ลงนาม) พระครูญาณมงคล

พระครูญาณมงคล เจ้าคณะจังหวัดลำพูน

ประกาศมายังวัดทั้งหลายในเขตเมืองลำพูน ทุกแขวง ทุกตำบล ให้ทราบทั่วกันว่า **พระศรีวิชัย** วัดบ้านปาง มีความผิดถูกขับไล่ออกจากจังหวัดลำพูน ถ้า **พระศรีวิชัย** ไปขออยู่วัดวาอารามใดในเขตลำพูน อย่าให้อาศัยอยู่เป็นอันขาด

เจ้าคณะแขวง และนายอำเภอลี้ เป็นผู้นำเอาประกาศของเจ้าคณะเมืองลำพูน ไปยื่นให้ครูบาศรีวิชัย และต้องการฟังคำตอบจากครูบาศรีวิชัยด้วย ครูบาได้ถามต่อหน้าคณะพระลูกศิษย์ว่า

ท่านพระครูขับไล่ข้าเจ้านี้ ข้าเจ้ามีความผิดพระวินัย และผิดด้วยพุทธบัญญัติล่วงอาญาของพุทธจักรแห่งองค์พระสัพพัญญูเจ้า ข้อหนึ่งข้อใดยังไม่รู้สึกตน ขอพระครูเจ้าได้แถลงให้ข้าเจ้าทราบด้วย

เจ้าคณะแขวงลี้ตอบว่า “เราไม่รู้ว่าจะพูดอย่างไร เพราะอาญาบ้านเมืองเขาขับไล่ด้วย เหตุทำผิดให้เดือดร้อนบ้านเมือง”

ครูบาถามอีกว่า “ขอถามจริง ๆ ข้าเจ้ามีความผิดข้อใด บ้านเมืองเดือดร้อนอย่างไร การที่บรรพชิตและฆราวาสมาประชุมฟังธรรมประกอบกรรมดี เป็นความผิดด้วยหรือ?

ทั้งเจ้าคณะแขวง และนายอำเภอให้คำตอบไม่ได้ อำอึ้งอยู่ ครูบาก็ตอบเสียเองว่า “ข้าเจ้า จะไม่ยอมไปไหน และจะไม่ปฏิบัติตามคำสั่งอันไม่ชอบด้วย”

เจ้าคณะแขวงและนายอำเภอลี้ จึงรายงานถึงเจ้าคณะเมืองและผู้ว่าราชการจังหวัดลำพูน ผู้ว่าฯ จึงเข้าทูลเรื่องราวถวายเจ้าจักรคำขจรศักดิ์ เจ้าผู้ครองนครลำพูน องค์สุดท้าย เจ้าจักรคำฯ จึงมีหนังสือส่วนตัวขอนิมนต์ครูบาและศานุศิษย์เข้าไปพบในเมืองโดยด่วน พร้อมที่จะให้ความเป็นธรรมแก่ครูบาและพวกพ้อง ดังนั้นครูบาและศานุศิษย์และศรัทธาประชาชนก็เดินทางเข้าเมืองลำพูน เข้าลำพูนครั้งนี้เข้มข้นมีผู้ติดตามประมาณ 2,000 คน เมื่อเข้าเมืองลำพูน ตำรวจก็ตรวจค้นอาวุธ ได้มีดและขวานผ่าฝืนเท่านั้น ให้พระสงฆ์สามเณรประมาณ 200 รูป เข้าไปในวัดพระธาตุหริภุญชัย กีดกันศรัทธาประชาชนไว้ภายนอก พอรุ่งเช้าศรัทธาประชาชนที่เตรียมข้าวปลาอาหารจะนำไปถวายพระ ฝ่ายตำรวจที่อยู่รักษาการไม่ได้รับคำสั่งจากเบื้องบนแต่อย่างใดก็จึงยังไม่อนุญาตให้ประชาชนนำอาหารบิณฑบาตรเข้าไปถวาย มีชายไทยใหญ่คนหนึ่งชื่อ ส่างสา มีความเลื่อมใสในครูบามาก กลัวพระเณรจะหิวและอดอาหาร จึงประกาศก้องว่า “เราจะปล่อยให้พระสงฆ์องค์เจ้า กั้นเข้าอดอาหาร ผิดวิสัย ใจบาป ขาดมนุษย์ธรรม ท่านทั้งหลายจงติดตามเรามา เป็นอย่างไรก็เป็นกัน” เดินนำหน้าประชาชนก็หลั่งไหลไปตาม ตำรวจก็เปิดทาง อาหารบิณฑบาตรมีมากมาย ต้องแผ่เจือจานไปที่อื่น ประชาชนเข้าห้อมล้อมครูบา แต่ครูบาบอกว่า อย่าได้เดือดร้อน บาปย่อมแพ้บุญ ธรรมย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม เรื่องจึงสงบ

พ่อเจ้าจักคำขจรศักดิ์ เห็นเหตุการณ์จะยุ่งยาก จึงมีหนังสือด่วนถึงพ่อเจ้าแก้วนวรัตน์ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ขอมารับเอาตัวครูบาไป ทางเชียงใหม่จึงเอารถยนต์ไปรับเอาตัวครูบามาพักไว้ที่วัดศรดอนชัย วัดรองเจ้าคณะเมืองชาวเชียงใหม่ เมื่อรู้ข่าวก็หลั่งไหลเข้าทำบุญ เพิ่มมากขึ้นทุกวัน ๆ ลูกศิษย์ลูกหาก็ติดตามมาอีก

พระองค์เจ้าบวรเดชฯ อุปราชมณฑลพายัพ ทรงเห็นว่า คณะสงฆ์กักตัวครูบาฯ อยู่วัดศรีดอนชัย สืบเอาความผิดก็ไม่ได้ ปล่อยไปก็ไม่ถูก จึงทรงแนะนำให้เอาตัวครูบาฯ ลงกรุงเทพฯ ถวายสมเด็จพระมหาสมณเจ้าทรงวินิจฉัยจะได้รับความเป็นธรรมทุกฝ่าย ครูบาฯ ถูกกักตัวอยู่ที่วัดศรีดอนชัยเป็นเวลา 3 เดือน 8 วัน ก็ถูกนำตัวลงกรุงเทพฯ พร้อมข้อกล่าวหา 8 ข้อ ดังนี้

1. พระศรีวิชัย เดินไปฝนตกไม่เปียก ส่วนผู้ควบคุมเปียก
2. พระศรีวิชัย ได้ดาบศรีกันชัย (ดาบกายสิทธิ์) เทวดานำมาถวาย

3. พระศรีวิชัย เดินบนดินสองศอก
4. พระศรีวิชัย เป็นอุปัชฌาย์เถื่อนบวชกุลบุตรผู้ไม่ได้รับอนุญาต
5. พระศรีวิชัย ไม่ประพฤติตนให้เป็นไปตามคำสั่งของคณะสงฆ์ เป็นต้นว่า ไม่ตีฆ้อง กลอง จุดประทีปโคมไฟ ในวันบรมราชาภิเษก พระเจ้าแผ่นดิน
6. พระศรีวิชัย ไม่อยู่ในบังคับบัญชา ของพระครูมหารัตนากร เจ้าคณะแขวงลี้
7. เจ้าคณะแขวงลี้นัดประชุม พระศรีวิชัยขัดขืนไม่ไป
8. พระศรีวิชัย เดินบนผิวน้ำได้

เมื่อครูบาเดินมาถึงกรุงเทพฯ ก็ไปพักอยู่ที่วัดเบญจมบพิตร วัดพระธรรมไตรโลกาจารย์ เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ ขณะนั้นสมเด็จพระสังฆราช ประทับอยู่ที่วัดเขมาภิรตาราม นนทบุรี ทรงแต่งตั้งพระกรรมการสอบสวนขึ้นโดยมี กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์ พระญาณวราภรณ์ และพระธรรมไตรโลกาจารย์ ดังสำเนาพระมหาสมณสานส์ดังนี้

ที่ 1/21 วัดใหญ่จังหวัดนนทบุรี

วันที่ 15 มิถุนายน พ.ศ. 2463

กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์ เจ้าคณะใหญ่หนกลาง

ฉันได้อ่านหนังสือพิมพ์บางกอกไทม์ วันที่ 7 เดือนนี้ตอนภาษาอังกฤษ กล่าวถึงข่าวเมืองเหนือมีใจความว่า มีพระรูปหนึ่งอยู่วัดบ้านปาง ชื่อพระศรีวิชัย อายุราว 40 ปี มีผู้คนนับถือมาก พระศรีวิชัยนั้น ขออนุญาตอุปสมบทต่อกำนันและนายอำเภอเขาว่าจักให้ ครั้นรอมาจวนถึงพรรษา บอกว่าไม่ได้ พระศรีวิชัยเห็นว่า การอุปสมบทไม่ใช่ความผิด จึงทำการอุปสมบท แต่ไม่กล่าวความชัดว่าเป็นอุปัชฌายะเอง เจ้าคณะจังหวัดกับกรรมการอำเภอยกขึ้นเป็นความเอาตัวพระศรีวิชัยไปกักที่วัดหลวง 1 ปี แล้วปล่อยกลับไปบ้านปาง แต่ถอดเสียจากเจ้าอาวาส ต่อจากนั้นคณะกรรมการอำเภอไปตรวจวัดบ้านปาง พระหนีเข้าป่าสำรวจไม่สำเร็จ จะให้พระศรีวิชัยนำสำรวจ เธอเถียงว่า เธอไม่ใช่เจ้าอาวาส เจ้าคณะจังหวัดเรียกตัวเธอหาไปไม่ ส่วนเจ้าลำพูนนิมนต์ไปทำบุญ เธอไปมีคนติดตามไปมาก เจ้าคณะจังหวัดหาว่าเป็นขบถ จึงเอาตัวไปไว้ที่วัดหลวงอีก คราวนี้อุปราชมาพบเข้าพาตัวไปไว้ที่วัดศรีดอนชัยเชียงใหม่ พระมหานายกออกไปสอบธรรม ได้พิจารณาลงความเห็นว่า พระศรีวิชัยไม่ผิด เป็นแต่ไม่รู้การพระศาสนา ควรให้ศึกษาที่จังหวัดเชียงใหม่ ให้ทำทานบนว่าจักไม่ขัดขืน เจ้าคณะแต่งคนคอยตรวจตราดูว่า พระศรีวิชัยจะใช้เล่ห์กระเท่ห์อย่างไรบ้าง ในการนี้ก่อให้คนติดแต่ก็จับไม่ได้ ภายหลังพระศรีวิชัยถูกส่งตัวลงมากรุงเทพฯ ผู้ส่งข่าวกล่าวว่า พระศรีวิชัยมีคนติดตามเช่นนี้ สมควรที่รัฐบาลจะอุดหนุนส่งไปสั่งสอนคนจักได้ประโยชน์ คนทำชั่วคงลดน้อยลง แต่พระศรีวิชัยไม่รู้การพระศาสนา สมควรเอาไว้ให้ศึกษาก่อนแล้วจะส่งกลับขึ้นไป คำของบรรณาธิการ เป็นคำของผู้นับถือพระศรีวิชัย เขาปรารภว่า เขาปรารถนาจะฟังคำของอีกฝ่ายหนึ่ง

(ลงนาม) วชิรญาณฯ วโรรส

รายงานพิจารณาและวินิจฉัยโทษครูบาศรีวิชัย
ของ
พระคณะกรรมการ

ที่ 20/33 วัดราชบพิธ

วันที่ 12 กรกฎาคม พุทธศักราช 2463

กราบทูลสมเด็จพระมหาสมณะ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทราบ ฝ่าพระบาท

ด้วยมีพระดำรัสสั่งให้เกล้ากระหม่อม กับพระญาณวราภรณ์ พระธรรมไตรโลกาจารย์ พิจารณาเรื่องพระศรีวิชัย วัดบ้านปาง อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน ถูกหาว่ามีพรรคพวกเป็นอันมาก เป็นเหตุระแวงของเจ้าหน้าที่ฝ่ายอาณาจักรว่า เป็นผีบุญ และไม่ทำการโอนอ่อน และทำการขัดขืนต่อพระสงฆ์จังหวัดนั้น เกล้ากระหม่อมได้ถามหม่อมเจ้าบวรเดช อุปราชมณฑลภาคพายัพว่า การที่พระศรีวิชัยมีคนติดมากนั้น อาจจะยกความผิดเป็นทางอาชญาฟ้องต่อศาลได้หรือไม่ ได้รับคำตอบว่า หามีความผิดถึงเช่นนั้นไม่ เกล้ากระหม่อมทั้งหลายจึงได้พิจารณาถึงการที่พระศรีวิชัย ไม่โอนอ่อนและขัดขืนต่อคณะสงฆ์ส่วนเดียว ได้ความดังต่อไปนี้

เจ้าคณะจังหวัดลำพูนยกความผิดของพระศรีวิชัยขึ้น 8 ข้อ คือ

1. ตั้งตัวเป็นอุปัชฌายะ บวชกุลบุตรไม่มีใบอนุญาต
2. ไม่อยู่ในความบังคับบัญชาของพระครูมหารัตนากร เจ้าคณะแขวงลี้
3. เจ้าหน้าที่ฝ่ายอาณาจักรเรียกประชุมสงฆ์ท้องที่อำเภอลี้ เพื่อตักเตือนให้รู้ระเบียบคณะสงฆ์และทางราชการ สงฆ์ไปประชุมทุกวัด เว้นแต่พระศรีวิชัยไม่ไป
4. ทางราชการป่าวร้องให้วัดทั้งหลายตามประทีป ตีฆ้องกลองในการพระราชพิธีราชาภิเษก วัดทั้งหลายทำตาม แต่พระศรีวิชัยไม่ทำ
5. เจ้าคณะแขวงลี้ เห็นว่าวัดทั้งหลายขัดขืนต่อการปกครองคณะสงฆ์ เพราะเอาอย่างพระศรีวิชัย จึงร้องต่อพระครูศีลวิลาศ ผู้รั้งตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดลำพูน ๆ ได้ว่ากล่าวตักเตือนเรียกทานบนพระศรีวิชัย ๆ ก็ยังขืนประพฤติดังก่อนอีก

ข้อ 1 ถึงข้อ 5 เจ้าคณะจังหวัดลงโทษกักตัวพระศรีวิชัยไว้ 2 ปี ตามคำสั่งของผู้แทนเจ้าคณะใหญ่หนเหนือ

6. เจ้าหน้าที่ฝ่ายอาณาจักรขอสำรวจสำมะโนครัว พระศรีวิชัยไม่ยอมให้สำรวจ ให้เจ้าหน้าที่สำรวจเอาเอง เจ้าคณะแขวงเจ้าคณะจังหวัดสั่งไปก็ไม่ทำตาม
7. เจ้าคณะแขวงลี้นัดประชุมอธิการวัดทั้งปวงในแขวงของตน อธิการหลายวัดหามาประชุมไม่ เพราะพระศรีวิชัยเป็นผู้ทำตัวอย่าง
8. ลือกันว่า พระศรีวิชัยมีบุญ เช่น มีดาบฝักทองคำเล่ม 1 ตกลงมาจากอากาศอยู่ที่แท่นบูชาพระของพระศรีวิชัย ๆ เก็บรักษาไว้ การลือนี้พระศรีวิชัยจะอวดเองหรือคนอื่นลือไปเองก็ตาม ก็เชื่อว่าเกิดแต่พระศรีวิชัยเป็นเหตุ ทำให้มหาชนหลงนิยมนับถือ

ข้อ 6-7-8 นี้ เจ้าคณะจังหวัดลงโทษขับพระศรีวิชัยจากจังหวัดลำพูน ตามคำสั่งของผู้แทนเจ้าคณะใหญ่หนเหนือ ภายใน 15 วัน พระศรีวิชัยไม่ไป เจ้าคณะจังหวัดหาว่าขัดคำสั่ง เอาตัวมากักไว้ ต่อมาหม่อมเจ้าบวรเดชขออนุญาตต่อผู้แทนเจ้าคณะใหญ่หนเหนือ ส่งพระศรีวิชัยมากรุงเทพ เกล้ากระหม่อมทั้งหลาย ไต่สวนพระศรีวิชัย เธอให้การดังต่อไปนี้ :-

1. ข้อ 1 ถึงข้อ 5 พระศรีวิชัยรับสารภาพ
2. ข้อ 6 พระศรีวิชัยแก้ว่า เธอไม่ได้เป็นเจ้าอาวาส ไม่ใช่หน้าที่ของเธอ
3. อธิการอื่น ๆ เอาอย่างเธอเอง เธอไม่ได้บอกไม่ได้สั่ง

4. ข้อ 8 พระศรีวิชัยปฏิเสธว่า ของเช่นนั้นเธอไม่มี และเธอไม่ได้อวด เขาลือกันไปเอง

เกล้ากระหม่อมพิจารณาเห็นร่วมกันดังต่อไปนี้ :-

1. ข้อ 1 ถึงข้อ 5 พระศรีวิชัยรับสารภาพ และได้รับโทษแล้วเป็นอันไม่ต้องพิจารณา

2. ข้อ 6 ตามคำแก้ของพระศรีวิชัยนั้น แก้ถูก เพราะเธอถูกถอด

3. ข้อ 7 เป็นความผิดของอธิการผู้เอาอย่างต่างหาก เพราะอธิการไปเอาอย่างผู้มิใช่อธิการ พระศรีวิชัยไม่ผิด

4. ข้อ 8 ไม่มีพยานหลักฐานว่าพระศรีวิชัยอวด เมื่อมีคนเล่าลือกันไปเอง จะลงเอาว่าพระศรีวิชัยมีความผิด เพราะเกิดแต่เธอหาถูกไม่

ตามที่พิจารณามาในข้อ 6-7-8 ได้ความว่าพระศรีวิชัยไม่มีความผิด เจ้าคณะลงโทษเกินไป เพราะฉะนั้นควรปล่อยให้พระศรีวิชัยกลับไปภูมิลำเนาของตน

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า

(ลงพระนาม) กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์
(ลงนาม) พระญาณวราภรณ์
(ลงนาม) พระธรรมไตรโลกาจารย์

แถลงการณ์ฯ เล่ม 8 หน้า 173

สำเนา

พระดำรัสสั่งคำวินิจฉัย

ด้วยได้อ่านรายงานของกรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์ กับพระญาณวราภรณ์ พระธรรมไตรโลกาจารย์ เข้ากันเป็นคณะกรรมการพิจารณาเรื่องพระศรีวิชัย วัดบ้านปาง อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน นี้แล้ว คณะกรรมการไม่ได้พิจารณา ข้อหา 5 ข้อเบื้องต้น ด้วยเห็นว่า พระศรีวิชัยรับสารภาพ และได้รับโทษแล้วนั้น เพ่งโดยฐานเป็นการล่วงแล้วก็ไม่จำเป็นจะต้องพิจารณาจริง แต่เมื่อเพ่งถึงยุติธรรมและความเป็นแบบอย่างต่อไปควรวินิจฉัยไว้ด้วย

ข้อ 1 พระศรีวิชัยตั้งตัวเป็นอุปัชฌาย์เอาเองบวชกุลบุตรไม่มีใบอนุญาตนั้นมีความผิดต่อคณะโดยแท้ เจ้าคณะลงโทษกักตัวพระศรีวิชัยไว้ได้อยู่ ส่วนกำหนดถึง 2 ปีนั้นแรงเกินไป คดีเช่นนี้ ตามธรรมเนียมที่เป็นมา เราเป็นผู้สั่งลงโทษเอง คดีนี้ผู้แทนเจ้าคณะใหญ่หนเหนือสั่งตามลำพังตนเอง ก็ไม่ผิดดอก แต่ถ้าได้ขอคำสั่งของเรา การลงโทษจักได้เป็นไปพอดี

ข้อ 2 พระศรีวิชัยไม่อยู่ในความบังคับบัญชาของเจ้าคณะแขวงนั้นมีความผิดเฉพาะข้อที่สมควร เจ้าคณะแขวงจะลงโทษควรยกข้อนั้นขึ้นกล่าว

ข้อ 3 เจ้าหน้าที่ฝ่ายอาณาจักรเรียกประชุมสงฆ์เพื่อตักเตือนให้รู้ระเบียบการคณะสงฆ์และทางราชการ พระศรีวิชัยไม่ไปนั้น ถ้าเขาขอให้เจ้าคณะแขวง เป็นผู้บอกนัด และพระศรีวิชัยเป็นเจ้าสำนักปกครองคณะสงฆ์หมู่หนึ่ง และไม่ได้แจ้งเหตุขัดข้องที่จะไปมิได้ มีความผิด ถ้าลำพังเจ้าหน้าที่ฝ่ายอาณาจักรเรียกประชุมเอง พระศรีวิชัยไม่ไป จะยกเอาเป็นความผิดมิได้

ข้อ 4 ทางราชการป่าวร้องให้วัดทั้งกลายตามประทีปตีฆ้องกลอง ในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมโภช พระศรีวิชัยไม่ทำตามนั้น การตามประทีปตีฆ้องกลอง เป็นกิจอันจะพึงทำด้วยความมีแก่ใจ ทางราชการป่าวร้องก็เป็นเพียงนัดให้ทำ ถ้าเป็นการบังคับแล้ว ผิดทาง ไม่เป็นพระเกียรติยศ พระศรีวิชัยไม่ทำตามไม่ควรยกขึ้นเป็นความผิด

ข้อ 5 วัดทั้งหลายขัดขืนต่อความปกครองของเจ้าคณะแขวง เจ้าคณะยกเป็นความผิดของพระศรีวิชัยนั้นหาถูกไม่ ชอบแต่จะเอาความผิดแก่เจ้าอาวาสทั้งหลายเหล่านั้นเอง

ข้อหาทั้ง 5 นี้ ดูทีเป็นไปในต่างคราวกัน เจ้าคณะจักเอาโทษควรจะยกขึ้นว่าในคราวที่ทำ ไม่ยกขึ้นว่าใน

คราวนั้น ๆ มาประมวลยกขึ้นว่าและลงโทษในคราวเดียวกันอย่างนี้ ไม่เป็นหลักฐาน คนทั้งหลายจึงเห็นว่าข่มเหงพระศรีวิชัย อันที่จริงดูเหมือนระแวง ตามเจ้าหน้าที่ฝ่ายอาณาจักรว่าเป็นผีบุญ จักยกความผิดทางนั้นไม่ถนัด จึงหยิบความผิดทางอื่นมาประมวลกันเป็นสาเหตุลงโทษ เพื่อจะได้เอาตัวมากักไว้เท่านั้น พระมีคนติดมากอย่างนี้ ยังไม่ได้ทำการอันจัดว่าเป็นความผิดทางอาชญาแผ่นดินหรือทางพระศาสนา ยังเอาโทษไม่ได้ เมื่อถูกลงโทษโดยมิบังควรนอกจากผิดยุติธรรม คนทั้งหลายผู้สงสารย่อมเป็นความดีของเธอและถือมากขึ้น ครั้งโบราณการเช่นนี้อันเป็นไปรุนแรงถึงเป็นเหตุตั้งศาสนาขึ้นใหม่ ก็ได้เคยมีมาแล้ว

ข้อ 6 ข้อ 7 ข้อ 8 คณะกรรมการวินิจฉัยว่า พระศรีวิชัยไม่มีผิด เจ้าคณะลงโทษเกินไป แต่ปล่อยให้กลับไปตามลำพัง เข้ากับเจ้าคณะไม่ได้จักเตร็จเตร่อยู่ ควรจัดส่งขึ้นไป ถ้าควรเป็นเจ้าสำนัก ก็ควรให้เป็นตามเดิม ถ้าไม่ควรก็จงให้มีสังกัดอยู่ในวัดอื่นที่พระศรีวิชัยจะพึงเลือกได้ตามใจ กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์จงสั่งตามนี้

(ลงพระนาม) กรม-วชิรญาณวโรรส

วัดเขมาภิรตาราม
วันที่ 14 กรกฎาคม 2463

แถลงการณ์ฯ เล่ม 8 หน้า 177

ครูบาศรีวิชัย เมื่อได้ฟังคำวินิจฉัย ไม่มีโทษ ท่านก็คือครูบาศรีวิชัย ไม่แสดงอาการดีใจ และเสียใจแต่อย่างใด จึงได้นำดอกไม้เงิน ดอกไม้ทอง และเครื่องสักการะอย่างอื่น เข้าถวายสมเด็จพระสังฆราช กรมพระวชิรญาณ-วโรรส ทูลลากลับ สมเด็จฯ ทรงพระเมตตา พระราชทานกัปปิยภัณฑ์ส่วนพระองค์เป็นจำนวน 60 บาท เพื่อใช้จ่ายในการเดินทาง และครูบาก็นำดอกไม้เงินดอกไม้ทองพร้อมอัฏฐบริขารเครื่องสักการะบริวารอีกจำนวนหนึ่งเข้าไปถวายเป็นพุทธบูชาต่อพระแก้วมรกต วันที่ 21 กรกฎาคม 2463 ก็เดินทางกลับลำพูน รวมอยู่ในกรุงเทพฯ เป็นเวลา 2 เดือน กับ 4 วัน บรรดาสานุศิษย์ต่างก็พากันดีใจ จัดขบวนต้อนรับเป็นการใหญ่ จนถึงบ้านปาง วัดบายศรีสู่ขวัญ ศรัทธาประชาชนก็ยิ่งเพิ่มความเลื่อมใสมากขึ้น ครูบาก็เริ่มงาน สร้างวัด บูรณะวัดเป็นการใหญ่ วัดที่ท่านสร้างและบูรณะมีดังนี้

1. สร้างวัดจอมศรีทรายมูลบุญเรืองบ้านปาง อ.ลี้ ลำพูน เป็นวัดแรก เดี๋ยวนี้เรียกวัดบ้านปาง
2. สร้างวิหารพระพุทธ ในวัดพระธาตุหริภุญชัย ลำพูน
3. สร้างวิหารพระเจ้าทันใจ ในวัดพระธาตุหริภุญชัย ลำพูน
4. สร้างวิหารพระอัฏฐรส ในวัดพระธาตุหริภุญชัย ลำพูน
5. สร้างวิหารพระมหากัจจาจาย ในวัดพระธาตุหริภุญชัย ลำพูน
6. สร้างวัดแม่ตืน อ.ลี้ ลำพูน
7. สร้างวัดแม่เทย อ.ลี้ ลำพูน
8. สร้างวัดดอยก้อม อ.บ้านโฮ่ง ลำพูน
9. สร้างพระเจดีย์ วัดหัวขัว กิ่งอำเภอทุ่งหัวช้าง ลำพูน
10. สร้างวิหารจตุรมุขครอบพระบาท วัดพระพุทธบาทตากผ้า อ.ป่าซาง ลำพูน
11. สร้างกำแพงวัดป่าปู อ.บ้านโฮ่ง ลำพูน
12. สร้างวัดวังหลวง อ.บ้านโฮ่ง ลำพูน
13. สร้างวิหารวัดกู่ละมัก (รัมมณียาราม) อ.เมืองลำพูน
14. สร้างวิหาร วัดพระนอนม่อนช้าง อ.ป่าซาง ลำพูน
15. สร้างวิหาร วัดจามเทวี (วัดกู่กุด) อ.เมือง ลำพูน
16. สร้างสะพานข้ามแม่น้ำปิงระหว่าง อ.เมืองลำพูน กับ อ.หางดงเชียงใหม่ ทางราชการให้ชื่อว่า สะพานศรีวิชัย

วิหารวัดเชียงหมั้น อ.เมือง เชียงใหม่

วิหารวัดพระสิงห์ เชียงใหม่

วิหารวัดพระนอนแม่ปูคา สันกำแพง เชียงใหม่

วิหารวัดศรีโสดา เชียงใหม่

17. สร้างวิหาร และพระเจดีย์ วัดบ่อนไก่แจ้ ลำปาง
18. สร้างวิหาร วัดพระแก้วดอนเต้า ลำปาง
19. สร้างวิหาร วัดป่าขาม อ.เมืองลำปาง
20. สร้างวิหารวัดพระยืน อ.แจ้ห่ม ลำปาง
21. สร้างพระเจดีย์ วัดป่าตาล อ.เถิน ลำปาง
22. สร้างวัดม่วงคำ บ้านศรีลังกา อ.เกาะคา ลำปาง
23. สร้างพระเจดีย์ วัดดอยกู่ อ.ห้างฉัตร ลำปาง
24. ซ่อมแซมเสริมสร้างพระธาตุช่อแล วัดพระธาตุช่อแล แพร่
25. สร้างวิหารวัดพระเจ้าต๋นหลวงทุ่งเอี้ยง (วัดศรีโคมคำ) พะเยา
26. สร้างพระวิหารและเสริมสร้างพระเจดีย์ พระธาตุดอยตุง อ.แม่จันทร์ เชียงราย
27. สร้างพระเจดีย์ บ้านม่อนเปียะ อ.ปาย แม่ฮ่องสอน
28. สร้างวิหาร วัดน้ำออกรู อ.ปาย แม่ฮ่องสอน
29. ซ่อมแซมเสริมสร้างพระเจดีย์ พระธาตุดอยเกิง อ.ดอยเต่า เชียงใหม่
30. สร้างวิหารครอบรอยพระพุทธบาท พระบาทตะเมาะ อ.ดอยเต่า เชียงใหม่
31. สร้างพระเจดีย์ พระเกตุ แก่งสร้อย อ.ดอยเต่า เชียงใหม่
32. สร้างวิหาร ครอบรอยพระพุทธบาท พระบาทแก้วเข้า อ.ฮอด เชียงใหม่

วิหารวัดบ้านปาง

วิหารหลวงวัดสวนดอก อ.เมือง เชียงใหม่

33. สร้างวิหาร ครอบรอยพระพุทธบาท พระบาทยั้งหวีด อ.สันป่าตอง เชียงใหม่
34. สร้างพระเจดีย์ วัดทุ่งตม อ.สันป่าตอง เชียงใหม่
35. สร้างพระเจดีย์ วัดแม่บ่อแก้ว อ.สันป่าตอง เชียงใหม่
36. สร้างพระเจดีย์ วัดแม่เคียน อ.สันป่าตอง เชียงใหม่
37. สร้างวิหาร วัดพระนอนแม่ปูคา อ.สันกำแพง เชียงใหม่
38. สร้างวิหารวัดข้าแท่นหลวง อ.สันทราย เชียงใหม่
39. สร้างพระเจดีย์ วัดแม่ดอกแดง อ.ดอยสะเก็ด เชียงใหม่
40. สร้างวิหาร วัดพระนอนขอนม่วง อ.แม่ริม เชียงใหม่
41. สร้างวิหารครอบรอยพระพุทธบาท พระบาท 4 รอย อ.แม่ริม เชียงใหม่
42. สร้างพระเจดีย์ วัดปางมะโอ อ.แม่แตง เชียงใหม่
43. สร้างวัดศรีคีรีบรรพต อ.แม่แตง เชียงใหม่
44. สร้างวิหาร วัดถ้ำเชียงดาว อ.เชียงดาว เชียงใหม่
45. ซ่อมแซมพระเจดีย์ พระธาตุสบฝาง อ.แม่อาย เชียงใหม่
46. สร้างวิหาร วัดพระธาตุดอยคำ อ.เมืองเชียงใหม่
47. สร้างวิหาร วัดเชียงหมั้น อ.เมืองเชียงใหม่
48. สร้างวิหาร และซ่อมแซมพระเจดีย์ วัดพระสิงห์ อ.เมืองเชียงใหม่
49. สร้างวิหาร และซ่อมแซมพระเจดีย์ วัดสวนดอก อ.เมืองเชียงใหม่
50. สร้างวัดศรีโสดา ต.สุเทพ อ.เมืองเชียงใหม่
51. สร้างถนนขึ้นดอยสุเทพ วัดพระธาตุดอยสุเทพ อ.เมืองเชียงใหม่

นอกจากนี้ที่นำปัจจัยไปสมทบสร้างก็มีมากอยู่ ทั้งหมดนี้บันทึกจากคำบอกเล่าของพ่อน้อยอินคำ อินมา อายุ 77 ปี บ้านปาง อ.ลี้ลำพูน เคยอยู่ร่วมกับครูบามาจำได้บ้าง ไม่ได้บ้าง ได้ไปสอบถามเมื่อวันที่ 4 กันยา 2524 วัดวาอาราม พระพุทธรูป พระบาท พระธาตุเจดีย์ อุโบสถ วิหาร เป็นอุเทสิกเจดีย์ สร้างขึ้นเพื่อถวาย

เป็นพุทธบูชา พระพุทธพจน์ หรือพระไตรปีฎก ที่เป็นคำสั่งสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นธรรมเจดีย์ สมัยก่อนจารลงในใบลาน เดี๋ยวนี้พิมพ์ลงในกระดาษเย็บเป็นเล่ม ครูบาศรีวิชัยหาใช่ว่าได้สร้างวัดพระเจดีย์ วิหารฯ เท่านั้นก็หาไม่ ยังได้จารพระไตรปีฎกไว้หลายฉบับ จ้างผู้ชำนาญจาร (เขียน) บ้าง เท่าที่ปรากฏมีในหอธรรม (หอพระไตร) ในวัดพระสิงห์และวัดบ้านปางมีดังนี้

พระวินัย 5 นิกาย	10 มัด	มี	170 ผูก (กัณฑ์)
นิกาย	5 มัด	มี	69 ผูก
อภิธรรม	7 มัด	รวม	76 ผูก
นิบาตร	21 มัด	รวม	145 ผูก
ธรรมบารมี	10 มัด	รวม	122 ผูก
สุตะสังคหะ	7 มัด	รวม	76 ผูก
สมันตะปสาทิกา	4 มัด	รวม	45 ผูก
วิสุทธิมรรค	3 นัด	รวม	76 ผูก
กรรมวาจา	6 มัด	รวม	108 ผูก
มหาวรรค	135 มัด	รวม	2,726 ผูก

(ทีฆนิกายสุตตันตปีฎก)

ปกิณณกะเทศนา เป็นธรรมสอนบ้าง ธรรมตำนาน ชาดกบ้าง 172 ผูก

ท่านเป็นองค์ **ศาสนทายาท** อย่างแท้จริง การก่อสร้างวัดวาอารามก็ทำ พระธรรมคำสั่งสอนของพระศาสดาก็เขียน ได้ทั้งคันถะธุระ วิปัสสนาธุระ สมที่ชาวบ้านขนานนามว่า **ครูบาศีลธรรม นักบุญแห่งลานนาไทย)**

เก้าอี้ที่ครูบาศรีวิชัยนั่งเขียน (จาร) ธรรม เก็บไว้ที่หน้าอุโบสถวัดบ้านปาง

มูลเหตุสร้างถนนขึ้นดอยสุเทพ

ชั้นเดิม ประสงค์แต่เพียงจะเอาไฟฟ้าขึ้นไปใช้บนพระธาตุเท่านั้น แต่ลำพังของศรัทธาไม่สามารถจะเอาขึ้นไปได้ ด้วยจะสิ้นเปลืองมาก ข้าพเจ้าจึงได้ไปหาครูบาศรีวิชัย ขอนิมนต์ให้ช่วยดำริและจัดการเรื่องนี้ ท่านเห็นพ้องด้วย แต่จะต้องอธิษฐานดูก่อน และนัดให้ข้าพเจ้าไปฟังในวันหลัง ภายหลังแต่ที่ท่านได้อธิษฐานแล้ว ข้าพเจ้าได้ไปหาท่านอีกตามที่นัดให้ไปฟัง ครูบาได้แจ้งว่า เฉพาะจะเอาไฟฟ้าขึ้นไปใช้บนพระธาตุ รู้สึกหนักใจ หรืออาจไม่สำเร็จก็ได้ หากจะทำทางให้รถยนต์ขึ้นไปได้จะง่ายกว่า และจะสำเร็จโดยเร็วด้วย ข้าพเจ้างง ครูบาเอาเรื่องยากเป็นง่าย

เอาเรื่องง่ายเป็นยาก จึงท้วงว่า การทำทางคิดว่าจะยากกว่า เพราะเป็นเขาสูงและเมื่อไรจะแล้ว ขอครูบาอธิษฐานดูอีกที เมื่อท่านอธิษฐานครั้งที่ 2 แล้ว ได้แจ้งและยืนยันแก่ข้าพเจ้าว่า **การสร้างทางต้องสำเร็จอย่างแน่นอนและสำเร็จภายในไม่ช้าด้วย** ข้าพเจ้าดีใจจึงรีบลงไปกรุงเทพฯ ร้องขอต่อหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ ร.น. ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ขอผู้ชำนาญการสำรวจทางมาสำรวจให้ หลวงธำรงฯ เห็นชอบด้วย จึงได้ส่งผู้ชำนาญมาสำรวจตามความประสงค์ เมื่อสำเร็จเสร็จแล้ว ได้เริ่มลงมือสร้าง เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2477 เวลา 10.00 น. ณ เชิงดอยทางห้วยแก้ว โดยนายพลตรี เจ้าแก้วนวรัฐฯ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่เป็นผู้แรกขุดจอบเป็นปฐมฤกษ์ การก่อสร้างได้แล้วเสร็จและเปิดให้รถขึ้นลงได้ เมื่อวันที่ 30 เมษายน พ.ศ. 2478 รวมเวลาก่อสร้างแต่ต้นจนเสร็จ 5 เดือน 22 วัน การสร้างทางสายนี้สิ้นแรงงานเป็นจำนวนมาก ถ้าจะคำนวณเป็นรายวันแล้ว วันหนึ่ง ๆ มีศรัทธาผู้มาช่วยทำงานไม่ต่ำกว่า 5,000 คน

เวลานี้ การขึ้นลงดอยสุเทพสะดวกมาก ไม่ต่างอะไรกับถนนบนพื้นราบ และจะไปเวลาไหนก็ได้ นับว่าครูบาศรีวิชัย ได้ทำประโยชน์ไว้ให้ (ชาวเชียงใหม่) อย่างใหญ่หลวง อาศัยเหตุนี้ ทางราชการจึงให้ชื่อถนนสายนี้ว่า ถนนศรีวิชัย และปั้นรูปของท่านไว้ที่วัดพระธาตุดอยสุเทพด้วย (เดี๋ยวนี้ได้หล่อรูปท่ายืนประดิษฐานไว้ที่ 3 แยกห้วยแก้ว ต้นทางขึ้นดอยสุเทพ) เพื่อเป็นที่ระลึกถึงบุญคุณของท่านชั่วกาลนานฯ

วันที่ 1 มิถุนายน 2484

ศรีประกาศ
(หลวงศรีประกาศ)

ในการสร้างถนนขึ้นดอยสุเทพนี้ ครูบเถิ้ม เจ้าอาวาสวัดแสนฝาง ซึ่งคณะสงฆ์ในสมัยนั้นได้มอบให้เป็นผู้ขึ้นไปอยู่ดูแลรักษาพระธาตุ ก็เป็นผู้ร่วมงานกับครูบาศรีวิชัย เป็นผู้ให้ฤกษ์ยามสร้างถนน ก่อนจะถึงเวลาท่านทั้ง 2 นั่งร่วมเป็นประธานนำพระสงฆ์สวดมนต์ (ดูภาพ) สวดชัยยะมงคลถาคาในเวลาลงจอบเป็นปฐมฤกษ์ ครูบาเถิมเดินนำหน้าพาประชาชนส่วนหนึ่งแผ้วถางพอเป็นแนวติดตามคณะผู้สำรวจ

ในระยะเดือนแรก ประชาชนมาร่วมทำน้อย คณะผู้ร่วมงานมีพ่อเจ้าแก้ววนรัฐ คุณหลวงศรีประกาศเป็นต้น เกิดลังเลใจ ครูบาศรีวิชัยบอกว่า ไม่เป็นไรเทวดาจะมาช่วย พอประชาชนเก็บเกี่ยวข้าวใส่ยุ้งฉางแล้วก็หลั่งไหลกันมา เพราะแรงศรัทธา 2 ประการดึงดูด คือ พระธาตุเจ้าดอยสุเทพ และครูบาศรีวิชัย ชาวเขาเผ่ากระเหรี่ยงมากมายที่สุด เพราะชาวเขาเผ่านี้คุ้นเคยกับชาวพื้นเมือง มีความเคารพครูบาศรีวิชัยมาก มีนิสัยอยู่ง่าย กินง่าย ทำงานหนักเอา เบาสู้ ถ้าจะไปร่วมทำงานกับครูบาศรีวิชัย ก็จะพากันไปเป็นหมู่ 20, 30, 40 คน แต่ละหมู่จะมี กอย (แตร รูปโค้งเหมือนเขาควาย สานด้วยไม้ไผ่ ทาด้วยยารัก เป่าเป็นเสียงดัง เสียงเบา เสียงสั้น (รัว) เสียงยาว) ใครมีก็นำติดตัวไปด้วย ฆ้อง 1 ใบ กลอง 1 ลูก ฉาบ 1 คู่ เป่ากอยไป ตีฆ้องกลองไป กอยนั้นมีประโยชน์ เมื่อเดินทางถึงทางแยก คนนำทางก็จะเป่า กับผู้เดินตามมา (ห่าง ๆ) ข้างหลังเดินผิด และไล่สัตว์ร้ายในป่าด้วย ให้ทั้งสัญญาและให้ความอบอุ่นแก่หมู่คณะ พากันมาหมู่แล้ว หมู่เล่า เมื่อถึงก็จะพากันรวบรวมปัจจัยทำบุญกับครูบาเสียก่อนแล้วพากันไปทำ (ป๋าง) เพลิงหมาแหงนตามแนวทางต่ำ (ระยะ) ที่หมู่คณะของตนจะทำ

ส่วนคนพื้นเมืองก็จะมีพระสงฆ์สามเณร หรือผู้เฒ่าผู้แก่ของแต่ละหมู่บ้านเป็นผู้นำ มีดนตรีสะล้อ ซึง ปี่ขุ่ย ติดไปด้วย เสบียงอาหารนำไปพร้อม เครื่องมือทำงาน มีด ขวาน จอบ เสียม ต่ำ (ระยะ) ของตนจะได้ตรงนี้ก็จะทำเพลิงหมาแหงน มุงด้วยตองตึง (พวง) ส่วนที่อยู่พระสงฆ์องค์เณรก็จะทำเป็นพิเศษ ห่างจากพวกชาวบ้าน ให้ท่านได้มีโอกาสสวดมนต์ภาวนา เรียงรายตั้งแต่วัดศรีโสดาห้วยแก้ว จนถึงเชิงบันไดนาคดอยสุเทพ

ส่วนครูบาศรีวิชัย และผู้ร่วมคณะก็ตั้งกองอำนวยการอยู่ที่วัดศรีโสดา ข้าวสาร อาหารแห้ง ฟักแฟง แตงกวา ลำเรียงจากวัดโสดา โดยรถยนต์บ้าง คนห้ามบ้าง ส่งไปตามจุดที่ไม่มี ตลอดถึงเครื่องมือทำงาน มีอย่างเหลือเฟือ ทุกคนพากันทำงานด้วยหน้าชื่น ใจบาน ดังสุภาษิตที่ว่า "ทำคนเดียวเหมือนจะต๋าย ทำกับคนหลายเหมือนเล่น"

คราวนี้ครูบาเถิ้มทำงานหนัก มีหน้าที่แบ่งงานให้ทำ ตรงไหนเป็นหินผา ป่าทึบ ก็ให้พวกกะเหรี่ยงเข้าบุก

เบิก เมื่อมีประชาชนมามาก ก็ต้องแบ่งให้ทำ หมู่คณะละ 2 วา 3 วา งานจึงรุดหน้าไปเรื่อย ๆ เมื่อจวนจะถึงดอยสุเทพ ประมาณ 1 ก.ม.ก็มีความเห็นแย้งกับคณะผู้สำรวจ ๆ จะเอาอ้อมขึ้นไปม่อน (ลูก) แหลมสน (เขาลูกนั้นมีต้นสนขึ้นมาก) แต่ครูบาเถิ้มจะเอาไปบรรจบกับทาง (เดินเท้า) เดิม ผ่าน้ำบ่อเต่า ศาลาเจ้าฤาษี (ขอแทรก น้ำบ่อเจ่านี้ เดี๋ยวนี้อยู่ตรงเลี้ยวโค้งขุนกันขึ้นมา แต่ก่อนมานี้บ่อไหลซึมออกมา มีศาลาหลังเล็ก ๆ กว้างประมาณ 2 เมตร ยาว 3 เมตร เมื่อประชาชนขึ้นนมัสการพระธาตุ มาถึงตรงนี้ก็จะพากันหยุดวางของ อาบน้ำชำระร่างกาย เปลี่ยนเครื่องแต่งกาย ถอดชุดเดินทางออก สวมใส่ชุดใหม่ ฝ่ายพระสงฆ์องค์เณรก็จะครองผ้าเป็นปริมณฑล แสดงอาบัติ รับสรณะคม และศีล ฝ่ายคฤหัสถ์ก็สมาทานศีล 5 ครูบาอาจารย์ก็จะเอาพาน (ขัน) ข้าตอก ดอกไม้ เทียนธูป โอกาสอาราธนา อินทร์ พรหม โยม ยักษ์ มีสุเทวฤาษี เทวาอารักษ์ ที่คุ้มครองรักษาพระธาตุ บอกกล่าวว่ามิได้มาประสงค์ร้าย มาไหว้สาสักการะบูชา ขออย่าได้มีเหตุเภทภัยเบียดเบียน จากนั้นก็พากันเดินขึ้นพระธาตุด้วยความสำรวม และเคารพต่อพระธาตุ จึงเรียกว่า ศาลาเจ้าฤาษี ครูบาศรีวิชัย จึงเป็นผู้ตัดสินบอกว่า "มันจวนจะถึงอยู่แล้ว จะเอาอ้อมไปทำไม" จึงตัดทางตามมติของครูบาเถิม เมื่อมาถึงโค้งแห่งนั้น เป็นโค้งทบศอก สูงชัน เป็นหิน ครูบาเถิมจึงจัดให้ ขุนกัน ชนะนันท์ คฤหบดีผู้ใจบุญ มีพวกพ้องบริวารมาก เป็นผู้ทำ โค้งนั้นจึงมีชื่อว่า "โค้งขุนกัน" จนถึงวันนี้

วันที่ 30 เมษายน 2478 ก็ทำพิธีเปิดทาง พระสงฆ์และประชาชนชุมนุมกัน 2 จุด ข้างล่างก็ที่ห้วยแก้วต้นทาง ข้างบนที่เชิงดอยสุเทพปลายทาง โดยครูบาศรีวิชัยนั่งรถยนต์เถ้าแก่โหงวแล่นขึ้นไป และได้ถ่ายภาพไว้ให้เราได้ดูด้วย.

เจริญพระพุทธมนต์ก่อนเบิกทางขึ้นสู่ดอยสุเทพ

ลงจอบเป็นปฐมฤกษ์ สร้างทางขึ้นสู่ดอยสุเทพ 9 พฤศจิกายน 2477

ครูบาศรีวิชัย ก่อนขึ้นรถเปิดทางสู่ดอยสุเทพ

ครูบาศรีวิชัย ขึ้นรถเปิดทางสู่ดอยสุเทพ

ครูบาศรีวิชัยขึ้นรถยนต์เปิดทางถึงเชิงบันไดนาค วัดพระธาตุดอยสุเทพ 30 เมษายน 2478

อนุสาวรีย์ครูบาศรีวิชัย ที่ถนนเชียงใหม่-ลำปาง ดอยติลำพูน

อนุสาวรีย์ครูบาศรีวิชัย สามแยกห้วยแก้ว ต้นทางขึ้นสู่ดอยสุเทพ

ทิวทัศน์ถนนศรีวิชัยสู่ดอยสุเทพ

อนุสาวรีย์บรรจุอัฐิธาตุของครูบาศรีวิชัย วัดบ้านปาง

เมื่อท่านสร้างถนนเสร็จแล้ว ก็ถูกนิมนต์ลงไปกรุงเทพฯ เป็นครั้งที่ 2 ในข้อหา ตัดไม้ทำลายป่าขณะทำถนนขึ้นดอยสุเทพ, บวชเณรโดยไม่ได้รับอนุญาต, วัดต่างในเชียงใหม่ลำพูนไม่ยอมอยู่ใต้การปกครองคณะสงฆ์ ขอขึ้นกับครูบาศรีวิชัยประมาณ 60 วัด ทีแรกก็ตั้งการสอบสวนที่วัดทุงยู วัดเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ ข้อหาที่ 1 ครูบาบอกว่า นั่งให้ศีลให้พรศรัทธาอยู่ที่วัดโสดา ไม่ได้เข้าป่าฟันหญ้าตัดไม้ คนทำงานก็ตัดบ้าง ตามแนวที่คนของรัฐบาลสำรวจไป ถ้าไม่ให้ตัดต้นไม้ ทำไมก่อนนั้นจึงไม่ห้ามไม่ให้ทำถนน. ข้อที่ 2 บวชให้เพราะสงสารลูกหลานชาวบ้าน บวชเพียง 3-7-15 หรือ เดือนหนึ่งท่านั้น (การบวชฝ่ายคณะสงฆ์มีข้อยุ่งยาก ต้องได้รับอนุญาตจากกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ชาวบ้านจึงเอาลูกหลานไปบวชกับครูบาศรีวิชัย ท่านก็เห็นว่าเพียงบวชเณรเท่านั้น และบวชอยู่ไม่นานจึงบวชให้) ข้อที่ 3 ท่านไม่รู้เรื่อง ไม่ได้ประชุมบอกกล่าวและไม่ได้ตั้งตัวเป็นหัวหน้าคณะ และก็ไม่ได้รับวัดที่เขายกถวายนั้น

เมื่อสอบสวนแล้ว เอาความผิดไม่ได้ จึงนิมนต์ท่านลงไปกรุงเทพฯ เพื่อให้มหาเถรสมาคมวินิจฉัย การลงไปครั้งนี้ชาวกรุงเทพฯ ถือว่าท่านลงมาโปรด หลั่งไหลกันมากราบไหว้บูชา เอาผ้าขาวม้าขอรอยมือรอยเท้าของท่านไปไว้บูชา ในขณะที่ท่านพักอยู่ที่วัดเบญจมฯ กรุงเทพฯ หลวงศรีประกาศก็ไปเยี่ยมท่านเสมอ ๆ วันหนึ่งท่านก็กำชับให้คุณหลวงฯ รีบขึ้นไปเชียงใหม่โดยเร็วถ้ามิฉะนั้นจะไม่พบครูบาเถิ้ม ซึ่งเป็นพระที่หลวงศรีประกาศเคารพนับถือมาก เมื่อถึงเชียงใหม่ก็ถามหาครูบาเถิ้มก็ทราบว่าสบายดีจึงไม่ได้ไปเยี่ยม พอรุ่งเช้าศิษย์ครูบาเถิ้มได้ไปบอกว่า ครูบาเถิ้มได้มรณะภาพเสียแล้ว หลวงศรีประกาศแปลกใจ เมื่อได้พบครูบา ก็เรียนถามท่านว่า ท่านทราบได้อย่างไร ครูบาก็เพียงยิ้มเท่านั้น

พ.ศ. 2480 ท่านได้สร้างสะพานข้ามลำแม่น้ำปิงระหว่างลำพูนกับอำเภอหางดงเชียงใหม่ สะพานยังไม่ทันสำเร็จ โรคริดสีดวงทวารหนักของท่านก็กำเริบ (โดยปกติท่านทำการก่อสร้างที่ไหน ก็จะทำกุฏิพักชั่วคราวอยู่ที่นั่นเพื่ออำนวยการก่อสร้าง) จึงต้องไปพักวัดจามเทวี พ่อเจ้าจักรคำฯ ก็รับสั่งหาหมอดี ๆ มาทำการรักษา และหมอผู้ใดรู้ยาก็พากันมาหาใส่อาการของท่านไม่ดีขึ้น ท่านรู้ตัวดี จึงสั่งลูกศิษย์ขอให้อยู่ช่วยกันทำการก่อสร้างส่วนที่ยังไม่เสร็จให้เสร็จ และส่วนหนึ่งให้นำตัวท่านกลับวัดบ้านปาง และให้รีบสร้างวิหารวัดบ้านปางที่ยังไม่สำเร็จให้เสร็จเร็ว ๆ ก่อนที่ท่านจะจากไป อาการของท่านมีแต่ทรงกับทรุด จนถึงวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2481 ท่านก็สั่งลูกศิษย์เป็นครั้งสุดท้ายว่า

"ท่านทั้งหลาย ภายในไม่กี่ชั่วโมงนี้ เราจะจากท่านไปอย่างแน่นอน ถึงกาลเวลานี้มานานแล้ว อย่าเสียใจหากชีวิตของเราสิ้นลม ขอให้พวกท่านจงช่วยกันสร้างสิ่งที่เราสร้างยังไม่สำเร็จให้สำเร็จเรียบร้อยและอย่าลืมหลังจากเราสิ้นชีวิตลง พวกท่านจงเอาน้ำผึ้ง 1 ขวดหล่อ (กรอก) ปากเราไว้ เพื่อกันการเน่าเปื่อย เรารู้ดีว่าท่านจะเก็บศพเราไว้หลายปี จงจำและทำตามเรา" จากนั้น

จากนั้นท่านก็หลับตาในใจคงพิจารณา อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา เวลา 24.05 น. กับ 30 วินาที ท่านก็สิ้นลมด้วยอาการสงบ ศพของท่านเก็บรักษาไว้ที่วัดบ้านปางเป็นเวลา 3 ปี เมื่อทุกสิ่งทุกอย่างที่บ้านปางเรียบร้อยแล้ว ก็นำศพของท่านเป็นขบวนใหญ่กลับเข้าสู่วัดจามเทวี ลำพูน ลูกศิษย์จะได้พึ่งใบบุญบารมีของท่านสะพานให้สำเร็จตามคำสั่ง

ต่อมาในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2489 ทางจังหวัดลำพูนก็บำเพ็ญกุศลฌาปนกิจศพของท่านอย่างใหญ่โต 15 วัน 15 คืน ตำรวจทหารเข้ารักษาการอย่างเข้มแข็ง เพื่อมิให้ใครเข้ายื้อแย่งอัฐิธาตุของท่าน และตกลงแบ่งเป็น 4 ส่วนให้นำไปบรรจุไว้ที่วัดบ้านปางส่วนหนึ่ง, บรรจุไว้ที่วัดจามเทวีส่วนหนึ่ง, ไปบรรจุไว้ที่วัดสวนดอกเชียงใหม่ส่วนหนึ่ง ไปบรรจุไว้ที่วัดดอยงัม อำเภอสันกำแพงส่วนหนึ่ง เพื่อศรัทธาประชาชนที่มีความเคารพนับถือในท่านจะได้ กราบไหว้สักการะบูชาสืบต่อไป

ประวัติการสร้างพระวิหารหลวง
ของ
ท่านครูบาพระศรีวิชัยชนะ ภิกขุอรัญญา

ท่านครูบาเจ้าพระศรีวิชัย เดินทางจากจังหวัดลำพูน-เชียงใหม่ผ่านดอยสะเก็ด เวียงปาเป้า แม่สรวย เมืองพาน ถึงเมืองพะเยา เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ. 2465 ตรงกับวัน 2 ฯ^{8} 2 ค่ำ ปี จอ จุลศักราช 1284 เวลาบ่าย เข้าสู่ที่พักกุฏิ เมื่อพักผ่อนได้ตรวจดูวัสดุสิ่งของเครื่องก่อสร้างเห็นว่ามีมากพอแล้วก็เริ่มลงมือทันที

วันที่ 28 ธันวาคม พ.ศ. 2465 วัน 5 ฯ^{11} 2 ค่ำ ลงมือรื้อวิหารเก่ารื้อ 6 วัน จึงเสร็จเรียบร้อย

วันที่ 2 มกราคม 2465 ตรงกับวัน 1 ฯ 2 ค่ำ ขุดหลุมเสาและขุดรากฐานปางเอก (ฝาผนัง)

วันที่ 7 มกราคม 2465 ตรงกับวัน 1 ฯ 2 ค่ำ วางศิลาฤกษ์สร้างพระวิหารเทเสาตั้งแต่วัน 5 ฯ^{15} 2 ค่ำ ทำการก่อสร้างติดต่อกันโดยตลอดจนถึงเดือน 6 (8 เหนือ) นอกจากก่อสร้างพระวิหารหลวงแล้ว ยังมีการก่อสร้างพระอุโบสถ พระวิหารพระพุทธบาท ก่อกำแพงรอบเขตพุทธาวาส สร้างศาลาบาตรรอบพระวิหาร และเทคอนกรีตพื้นบริเวณอีก

การก่อสร้างได้สำเร็จในปีเดียวพร้อมกันหมดสิ้นค่าก่อสร้างคิดเป็นรูปีรวม 103,000 รูปีเศษ (แสนสามพันรูปีเศษ) รูปีสมัยนั้นคิดเป็นเงินไทย 75 สตางค์

พระโศภนธรรมมุนี
เจ้าอาวาสวัดศรีโคมคำ พะเยา

จากประวัติย่อครูบาศรีวิชัย ของ สง่า สุภาภา

ความพลัดพราก

พระนิพนธ์

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสนมหาเถร)

สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม

งานพระราชทานเพลิงศพ พระเทพวิสุทธาจารย์

สพฺเพหิ เม ปิเยหิ มนาเปหิ นานาภาโว วินาภาโวติ อภิณฺหํ ปจฺจเวกฺ ขิตพฺพํ. อิตฺถิยา วา ปุริเสน วา คหฏฺเฐน วาปพฺพชิเตน วาติ.

พระพุทธภาษิตนี้เป็นคำสอนที่ทรงชี้ชวนให้ สตรี บุรุษ คฤหัสถ์ บรรพชิตทั่วไป หยิบยกขึ้นมาพิจารณาหาความเข้าใจเสมอทุกวันเวลา มีหัวข้อเรียกว่าอภิณหปัจจเวกขณ์ คือ ข้อที่ควรสำนึกประจำตนอยู่เสมอ หรือทำความเข้าใจอยู่อย่าลืมเลือน ท่านยกขึ้นแสดงไว้ 5 อย่าง คือ

พระพุทธภาษิตนี้เป็นคำสอนที่ทรงชี้ชวนให้ สตรี บุรุษ คฤหัสถ์ บรรพชิตทั่วไป หยิบยกขึ้นมาพิจารณาหาความเข้าใจเสมอทุกวันเวลา มีหัวข้อเรียกว่าอภิณหปัจจเวกขณ์ คือ ข้อที่ควรสำนึกประจำตนอยู่เสมอ หรือทำความเข้าใจอยู่อย่าลืมเลือน ท่านยกขึ้นแสดงไว้ 5 อย่าง คือ

เรามีความแก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้
เรามีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเจ็บไข้ไปได้
เรามีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้
เราจะต้องพลัดพรากจากของรัก ของชอบใจทั้งสิ้น
เรามีกรรมเป็นของตัว เราทำดี จักได้ดี ทำชั่ว จักได้ชั่ว

เฉพาะบทนี้ จะบรรยายเพียงข้อเดียว คือข้อที่ 4 ตามพระบาลีว่า "สพเพหิเม ปิเยหิ มนาเปหิ นานาภาโว วินาภาโว" เป็นต้น มีเนื้อความตามสำนวนบาลีว่า อันสตรีหรือบุรุษ คฤหัสถ์หรือบรรพชิต ควรพิจารณาทุก ๆ วันว่า เราจะต้องละเว้นเป็นต่าง ๆ จากสัตว์และสังขารซึ่งเป็นที่รักที่ชอบใจทั้งปวง ดังนี้เพื่อความเข้าใจง่าย ก็ได้แก่ ให้บุคคลทั่วไปทั้ง สตรี บุรุษ คฤหัสถ์ บรรพชิต พิจารณาทำความเข้าใจแก่ตนเองว่า เราจะต้องพลัดพรากจากของรัก ของชอบใจทั้งสิ้น ทุกเวลานาทีตลอไป

พระพุทธภาษิตทั้งนี้ ทรงชี้ความจริงที่มีอยู่ในชีวิตของบุคคลทั่วหน้า แม้พระพุทธองค์จะทรงสอนหรือมิทรงสอนความเป็นจริงนี้ก็คงมีประจำชีวิตทุกบุคคลอยู่นั่นเอง แต่ที่พระพุทธองค์ทรงนำมาตรัสสอนให้ สตรี บุรุษ คฤหัสถ์ บรรพชิตรับความความจริงของชีวิตเช่นนี้ มิใช่ว่าเป็นการโอ้อวด หรือหมิ่นหยาม สติ ปัญญาของบุคคลทั้งหลายก็หามิได้ หากแต่ว่าวิสัยปุถุชน รู้จักความจริงแล้ว ไม่ประพฤติตนตามลักษณะความจริง มักเลินเล่อต่อความจริง หรือแสวงหาอุบายกลบเกลื่อน แก้ไขดัดแปลงความจริงนั้นให้ดำเนินไปตามปรารถนาของตน ที่ขัดกับหลักความจริงอยู่เสมอ ทำนองไม่ชอบความจริง ของจริง เห็นความจริงไม่มีคุณประโยชน์แก่ตน ดังพระพุทธภาษิตที่อ้างมาข้างต้นถึงเรื่อง ความแก่ ความเจ็บ ความตาย นั้น ต่างก็ทราบว่า ลักษณะทั้ง 3 นี้ ย่อมมีแก่ตนอย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น ควรที่จะยอมรับสารภาพแต่โดยดีกลับแสดงอาการไม่ชอบ หวาดกลัว แสดงหาอุบายแก้ไขเปลี่ยนแปลง ดิ้นรน กระวนกระวายใจอยู่ตลอดเวลา แทนที่ชีวิตจะได้ใช้ไปในการประกอบกิจ อันเป็นคุณแก่ตนอย่างจริงจัง กลับหมดสิ้นไปด้วยแสวงหาอุบายแก้ไขลักษณะเหล่านั้นเป็นอคติเข้ากับตนอยู่ตลอดไป อย่างไรก็ตาม ตั้งแต่อดีต อนาคต และปัจจุบันก็หามีใครแก้ไขเปลี่ยนแปลงลักษณะเหล่านี้ได้ไม่ ลักษณะทั้ง 3 คือ ความแก่ ความเจ็บ ความตาย ก็คงมีประจำอยู่ทุกชีวิตบุคคล ไม่มีข้อยกเว้น ทั้งคนหนุ่มสาวและคนแก่ ทั้งคนพาลและบัณฑิต ทั้งเศรษฐีและเข็ญใจ ทั้งหญิงและชายทุกตำแหน่งฐานะ ล้วนตกอยู่ในอำนาจของลักษณะเหล่านี้เท่าเทียมกัน จะแตกต่างก็เพียงระยะเวลาสถานที่เท่านั้น

อันที่จริง อย่างความแก่ ซึ่งแปลมาจากคำว่า ชรานั้น เกรงกลัวกันจนไม่ปรารถนาจะได้ยินได้ฟัง แต่ถึงจะเปลี่ยนแปลงแก้ไขอย่างไร ความแก่ก็คงเป็นความแก่มีความชำรุดทรุดโทรมอยู่เป็นธรรมดา มิได้ลดน้อยเปลี่ยนแปรไปตามการแก้ไข ความแก่นี้ ได้เป็นคุณประโยชน์แก่บุคคลทั้งหลายมิใช่น้อยอยู่แล้ว เช่นตอนที่เรียกว่าแก่ขึ้น หรือตามสำนวนของท่านว่าแก่ปกปิด คือแก่ขึ้นจากในครรภ์จนคลอด แก่จากเด็กเล็กถึงเด็กใหญ่ เป็นหนุ่ม-เป็นสาว เหล่านี้ล้วนเห็นความแก่เป็นที่น่ายินดีปรีดา เร่งปรารถนากันนัก กลับไม่เกรงกลัวความแก่ไปเสียแล้ว ยิ่งจะเร่งให้แก่เร็ว ๆ เสียด้วยซ้ำอย่างเด็กทารก ผู้ใหญ่ก็อยากให้เติบโตถึงชั้นเยาวชนเร็ว ๆ เพียงรุ่นหนุ่มสาว ก็อยากให้แก่เติบโตถึงชั้นหนุ่มสาวเร็ว ๆ จะได้รื่นเริงสนุกสนานเต็มที่ นี่คือความแก่กลายเป็นที่ปรารถนา อยากได้อยากถึงของบุคคลทั่วไป ทั้งนี้ ก็เพราะอาศัยความแก่ เข้าร่วมอยู่ในการเติบโตของชีวิตร่างกาย หาไม่แล้ว สัตว์ บุคคลเกิดอยู่ในครรภ์ขนาดเท่าใดก็จะเป็นอยู่ขนาดนั้นตลอดไป ไม่มีโอกาสเติบโตจนคลอดออกมาได้ หรือคลอดออกมาแล้วถ้าไม่มีความแก่ คือการเปลี่ยนแปลงร่างกายให้เจริญเติบโตก็คงจะนอนแบเบาะอยู่เท่านั้นเอง หรือผลไม้ ถ้าไม่มีการแก่คือการเปลี่ยนแปลงเติบโตอยู่ด้วย บุคคลก็จะไม่มีโอกาสรับประทานอย่างที่มีโอชาได้ อย่างผลลำไยในบัดนี้ ถ้าขาดความแก่ เติบโต ก็คงจะมีเพียงผลอ่อนรสฝาด หมดความต้องการของชนทั้งหลายก็ได้การแก่ขึ้น หรือชนิดแก่ปกปิดจนถึงได้ขนาดความต้องการของบุคคลอย่างนี้ ความแก่กลับเป็นที่น่าปรารถนา พออกพอใจ ชมเชยกันว่าโตวันโตคืน ส่วนการแก่ลงตามสำนวนที่ท่านเรียกว่าแก่ชนิดเปิดเผย เช่น ผลไม้ที่เลยระยะสุกพอดี ก็เริ่มงอกเน่า หรือบุคคลเจริญอายุถึงปูนมัชฌิมวัยเลย 40-50 ปีแล้วล้วนไม่เป็นที่พึงพอใจของเจ้าตัวหรือผู้พบเห็น กลายเป็นที่น่าหวั่นเกรง เสียอกเสียใจไม่อยากได้อยากถึง อาการแก่ลงเหล่านี้ก็มีลักษณะเดียวกับตอนแก่ขึ้นนั่นเอง มิกลับกลายเป็นเปลี่ยนแปลง ส่วนการชอบหรือไม่ชอบ เป็นเรื่องอารมณ์ของบุคคลที่จะเลือกพอใจไม่พอใจเศร้าโศกเสียใจให้แก่ตนเอง มิใช่ความแก่เป็นฝ่ายเสกสรรปั้นแต่งขึ้น ชรา ความแก่ อันมีประจำอยู่กับสัตว์บุคคล แสดงอาการแปรเปลี่ยนให้เห็นเป็นความทรุดโทรมนี้แล เป็นตัวอย่างนำให้พิจารณาเห็น ถึงความจริงในข้อในข้อว่า เราต้องพลัดพรากจากของรักของชอบใจ ในอารมณ์ได้ประการหนึ่ง เพราะอาการที่แปรเปลี่ยนจากระยะหนึ่ง เข้าถึงอีกระยะหนึ่ง เช่นจากอยู่ในครรภ์ เติบโตขึ้นถึงระยะนอกครรภ์ จากเด็กน้อยถึงหนุ่มสาวเป็นระยะพึงพอใจ จึงไม่เกิดความอาลัยรัก ความเป็นเด็กน้อยอยู่ มิหนำยิ่งปรารถนาให้เร่งแปรเปลี่ยนเติบโตทั้งวันทั้งคืนเสียด้วยซ้ำ

การที่สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสสอนให้พิจารณาทำความสำนึกตนอยู่ว่าเราจะต้องพลัดพรากจากของรักของชอบใจทั้งสิ้น เช่นนี้ ก็เพื่อให้ตระหนักแน่ชัดกับสติปัญญาของตน ถึงลักษณะความจริงที่มีอยู่ เป็นอยู่ตามธรรมดาเท่านั้นจะได้หายตื่นตระหนก หรือหายอาลัยเสียดาย ในเมื่อมีความจริง คือการพลัดพรากเป็นต้นเกิดขึ้นจะได้รู้เท่าทันตามความจริง เท่าความจริง อันเป็นเรื่องของความจริง ตัวอย่างที่จะนำมาพิจารณาเทียบเคียงก็คือระยะของชรา....ความแก่ตามที่แสดงมาในเบื้องต้นบ้าง พยาธิ.....ความเจ็บไข้ ที่เกิดขึ้นขัดขวางความสุขสำราญของร่างกาย ทำให้ร่างกายทุพพลภาพ ไม่สะดวกสบาย แคล่วคล่องต้องเสียเวลารักษาพยาบาล คือ ความสำราญกายพรากจากไป เกิดความเจ็บไข้ขึ้นแทนบ้างเหล่านี้ ย่อมเป็นวิธีการของผู้ฉลาด สามารถหยิบยกมาพิจารณาด้วยตนเองสอนตนด้วยตนเองเป็นสำคัญ ส่วนสำหรับพิจารณาภายนอก ควรพิจารณาถึงสัตว์ บุคคล หรือสรรพวัตถุสิ่งของที่ตนชอบพอรักใคร่ทั้งสิ้น ว่าจะต้องมีการพลัดพรากจากตนไปมิคราวใดก็คราวหนึ่งเป็นแน่นอนด้วย สัตว์ บุคคลหรือวัตถุสิ่งของพรากจากตนไปก่อนบ้าง ตนเองจากไปก่อนบ้างเก่าคร่ำคร่าผิดจากสภาพเดิมบ้าง จะคงที่อยู่สนองความรักใคร่ยึดถือ ให้เฝ้าทะนุถนอมรักษาตลอดกาลนั้นย่อมหาได้ไม่ เป็นสภาพความจริงอยู่เช่นนี้ พระพุทธองค์ก็มีหน้าที่นำความจริงที่มีอยู่เป็นอยู่ ตามธรรมดามาสอนเลย ก็เพื่อให้สำนึกถึงความจริง และรู้ชัดเท่าลักษณะของความจริงพระพุทธองค์มิได้ทรงนำสิ่งที่เลื่อนลอยหลอกลวงมาแนะนำสั่งสอน ทั้งนี้ก็เพราะปุถุชนทั้งหลาย มักทำลืมของจริงเกลียดกลัวความจริง คอยหาอุบายเข้าข้างตน เพื่อหลบหนีความจริง เมื่อมีคนรักของรักเกิดขึ้น ก็มุ่งหวังตั้งหน้าถนอมรักษา จะให้คงเป็นคนรัก ของรักอยู่สนองอารมณ์ปรารถนาของตนตลอดไป นี้แสดงว่าสนใจ แต่ในลักษณะน่าปรารถนาของตนเท่านั้น หาได้คิดถึงหลักความจริงไม่ว่า จะต้องพลัดพรากจากคนรัก ของรัก ซึ่งเป็นส่วนไม่น่าปรารถนาสักครั้งหนึ่งเป็นแท้บ้างไม่ ล้วนมี ฉันทาคติ โมหาคติ เข้าข้างตนเป็นใหญ่อยู่เช่นนี้ ครั้นถึงคราวประสพความผิดหวัง ผิดความตั้งใจ เกิดความรัก ของรัก มาตายจากพลัดพราก ทำลาย สูญหายไป ควรจะสำนึกว่า ความจริงแสดงผลให้ปรากฏ

ประจักษ์แล้วสงบอารมณ์อยู่ในคุณธรรมด้วยมรณสติ กลับเศร้าโศกอาลัยอาวรณ์แทบสิ้นสมประฤดี เป็นการลงโทษตนเอง ให้ต้องซบเซาเศร้าสร้อยชั้นหนึ่งแล้ว บางรายกลับไปซัดโทษ ก่อกรรมทำเข็ญ แก่ผู้อื่น สัตว์อื่นต่อไปอีก ว่าเป็นผู้กลั่นแกล้งคนรักของรักของตน จึงมีอันเป็นมาพลัดพรากจากไป กลับเป็นซ้ำเติม เพิ่มความเดือดร้อนแก่ตนให้ยิ่งขึ้นมิรู้จบเหมือนนำน้ำเน่าไปล้างสถานสกปรกย่อมเพิ่มความสกปรกยิ่งขึ้นฉะนั้น

การที่ท่านสอนให้หมั่นพิจารณาว่า จะต้องพลัดพรากจากสิ่งที่รัก ที่ชอบใจทั้งสิ้นนั้น เพื่อให้เริ่มเรียนรู้หลักความจริงไว้เสียชั้นหนึ่งก่อน ด้วยหลักง่าย ๆ ของท่านว่า ทุกสิ่งทุกอารมณ์จะต้องเปลี่ยนแปลง คงที่อยู่ไม่ได้และนอกเหนืออำนาจปรารถนาเสมอ คอยนำหลักของท่านนี้ เข้าพิจารณากับบุคคล วัสดุ สิ่งของ ที่ตนเริ่มครอบครองทุกชนิด ทั้งรูปธรรมนามธรรม ด้วยสติปัญญาอันชอบแล้ว เมื่อคนรักของรักเกิดผันแปรเปลี่ยนแปลงไป จะได้ไม่เห็นผิดจากความสำนึกของตน ความเสียดายเศร้าโศกอาลัยรักก็จะบรรเทาเบาคลายหรือสงบอารมณ์ด้วยคุณธรรมเหมือนธูปเทียนที่จุดบูชาพระเมื่อเห็นไปไหม้มอดหมดเล่มไป ก็ไม่ทำให้เกิดเสียดายอาลัยรัก เพราะรู้ชัดว่าต้องไหม้มอดหมดไปเช่นนั้น เป็นการเตรียมสร้างกำลังอารมณ์ไว้ให้บริบูรณ์อยู่เสมอ หากเกิดพลัดพรากเข้าจริงก็ไม่เสียขวัญเสียอารมณ์ สิ่งทั้งหลายอื่นทั้งส่วนรูปธรรมนามธรรม เมื่อได้นำหลักของท่าน คือ ความเปลี่ยนแปลง ทนยากเหนืออำนาจมากำกับอารมณ์อยู่เป็นปกติแล้ว อารมณ์จะเกาะอยู่กับความจริงไม่หลงไปยึดเกาะตามอารมณ์หลงของตนซึ่งไม่มีหลักความจริงอย่างไรเลย เพื่อความรู้แจ้งเห็นจริง ดังนี้ ท่านจึงสอน สตรี บุรุษ คฤหัสถ์ บรรชิต ให้พิจารณาเนื่อง ๆ ว่าเราจะต้องพลัดพรากจากของรัก ของชอบใจทั้งสิ้น เป็นการปรับปรุงอารมณ์ให้แจ่มแจ้งอยู่ในหลักความจริงตลอดไป

ตามนัยที่แสดงนี้ เป็นขั้นเตรียมตัวพร้อมทไว้รับความจริงที่จะบังเกิดสืบไป อันวิสัยของปุถุชนผู้ยังหนาแน่นด้วยเครื่องเศร้าหมองใจ จะบำเพ็ญปฏิบัติอบรมจิตใจ เพื่อคุณธรรมความดีเพียงไรอย่างสูงก็เพียงสมาทานวิรัติ หรือสัมปัตตวิรัติ อันจะเป็นคุณส่งเสริม ให้เลื่อนชั้นจากปุถุชนขึ้นไป เป็นกัลยาณปุถุชนได้ ที่จะให้ถึงขั้นสมุทเฉทวิรัติงดเว้นได้เด็ดขาดแน่นอนจริงจัง ย่อมต้องอาศัยอุสาหะบากบั่นอย่างยอดยิ่ง เมื่อเพียงอบรมทำความเข้าใจ คอยต้อนรับการพลัดพรากจากคนรักของรักไว้ได้ จนคุ้นใจบ้างแล้ว ย่อมบังเกิดคุณธรรมขึ้นกับอัธยาศัยของตนเอง ที่จะนำให้เป็นผู้มีสติปัญญาหนักแน่นมั่นคง ไม่เสียขวัญ หลงเศร้าโศก เดือดร้อนตรมตรอมใจจนเสียหลักใจ

แต่แม้จะได้อบรมบ่มนิสัยเพื่อคุณธรรม เช่นนี้มาเพียงไรก็ตาม ฤทธิ์เดชของการพลัดพรากจากกันอย่างกระทันหัน ย่อมเป็นเหมือนคลื่นลูกใหญ่โถมทับทันทีทันใด อาจพ่ายแพ้ต่ออารมณ์ได้บ้างชั่วครู่ชั่วขณะ ตามวิสัยของกัลยาณปุถุชน แต่คงไม่ถึงกับหมดหลักของใจเพียงผ่อนหนักให้เป็นเบาได้ ก็นับว่ามีส่วนดีน่าสรรเสริญแล้ว หรือหากจะอบรมวิธีปรับปรุงอารมณ์ ร่วมกับการพิจารณาว่าเราต้องพลัดพรากจากความรักของรักเป็นธรรมดา ตามหลักของมรณสติอีกด้วย ก็คงไม่เสียผล โดยมีเรื่องเล่าว่า

พราหมณ์คนหนึ่งออกไปไถนากับบุตร บุตรถูกงูพิษกัดถึงแก่ความตายทันที พราหมณ์สงบอารมณ์ ได้ด้วยคิดว่าธรรมชาติมีความแตกต่างทำลายเป็นธรรมดาได้แตกไปแล้ว ธรรมชาติมีความตายเป็นธรรมดา ได้ตายไปแล้วไม่ร้องไห้คร่ำครวญเสียใจเลย

มีผู้ถามถึงเหตุที่ไม่ร้องไห้เศร้าโศกก็ตอบว่า “งูที่ลอกคราบแล้ว ย่อมทิ้งคราบไปฉันใด เมื่อสรีระใช้สรอยไม่ได้แล้วคนก็ทิ้งสรีระไปฉันนั้น คนที่ตายไปแล้ว ถึงถูกเผาอยู่ก็ไม่รู้สึก ถึงพวกญาติจะร้องไห้คร่ำครวญหาเขาก็ไม่รู้สึกเพราะฉะนั้นจึงไม่เศร้าโศรกถึงเขา เขาไปตามคติของเขา

ฝ่ายพราหมณีผู้มารดา ก็ไม่ร้องไห้ด้วยทำความเข้าใจว่า ลูกของดิฉัน เมื่อเขาจะเกิดเขาก็มาเองดิฉันไม่ได้เชื้อเชิญ เมื่อเขาจะไปจากโลกนี้ดิฉันก็ไม่ได้อนุญาต เขามาอย่างไรก็ไปอย่างนั้น จะต้องร้องไห้คร่ำครวญทำไม

ส่วนน้องหญิง ก็ไม่ร้องไห้คิดถึงด้วยเขาคิดว่า ถ้าดิฉันร้องไห้ รูปร่างของดิฉันจะซูบผอมเสียเปล่าไม่มีผลสิ่งไร ญาติมิตรของดิฉันจะกลับเสียใจมากยิ่งขึ้น

ภริยาของเขา ก็ไม่แสดงอาการเศร้าโศก เพราะคิดเห็นว่า ทารกร้องไห้อยากได้ดวงจันทร์ในท้องฟ้าฉันใดผู้ที่ร้องไห้อาลัยถึงคนตายก็ฉันนั้น

และหญิงรับใช้ก็ไม่ร้องไห้ ด้วยสำนึกว่า หม้อน้ำที่แตกแล้วต่อให้สนิทกันไม่ได้ ฉันใด ผู้เศร้าโศกถึงคนตายก็ไม่อาจต่อวิญญาณของคนตาย ฉันนั้น ผู้ที่ตายไปแล้วถึงจะถูกไฟเผาก็ไม่รู้สึก และพวกญาติที่ร่ำไห้หาก็ไม่รู้สึก ดิฉัน

จึงไม่ร้องไห้ถึงเขา เขาไปตามคติของเขา

เหล่านี้ ถึงจะเป็นเรื่องชาดก แต่ก็เป็นนิทัศนะแสดงให้เห็นว่า เมื่อได้พยายามฝึกฝนอบรม ความรู้สึกนึกคิดเตรียมพร้อมไว้ จนเกิดเป็นกำลังประจำใจชัดเจนมั่นคง เหมือนอย่างผู้ใหญ่ไม่พลอยเสียใจร้องไห้ร่วมกับเด็กไร้เดียงสาที่มีตุ๊กตาแตกหัก เพราะรู้จริงว่าเป็นของลวง ฉะนั้น

เพราะฉะนั้น พระชินสีห์สัมมาสัมพุทธเจ้า จึงตรัสเตือนใจพุทธบริษัท ทั้ง สตรี บุรุษ คฤหัสถ์ บรรพชิต ให้พิจารณาทำความรู้สึกไว้เป็นนิจว่า เราจักพลัดพรากจากของรักของชอบใจทั้งสิ้น เพื่อให้เกิดความสำนึกในความจริงทั้งหลาย เตรียมตัวเตรียมใจไว้รับความจริงเหล่านี้ อย่าประมาทหลงเข้าใจว่าไม่เป็นไรหรือยังไม่ถึง เพราะผลของความประมาทนั้น แม้เกิดเพียงเสี้ยวของวินาที ก็สนองผลช้ำใจอาลัยรักไปจนตาย หรือผลของความประมาทก็คือการเสียชีวิตตนเองตลอดคนรัก ของรัก อย่างไม่บังควร

บุคคลทั้งหลาย ต่างก็เป็นที่รักที่เคารพของกันและกันตามฐานะ อย่างมารดา บิดา กับบุตรธิดา ครูอาจารย์กับศิษยานุศิษย์ ญาติมิตรกับญาติมิตร เป็นต้น เมื่อไม่เตรียมความรู้สึกว่า ตนจะต้องพลัดพรากจากกันในวันหนึ่งเป็นแน่แท้แล้ว จัดว่าประมาทหลงอยู่ในอารมณ์รักของตน ครั้นความผิดหวังบังเกิดขึ้นจริง จึงปรากฏความโศกเศร้าเสียใจ อาลัยรักตรมตรอมใจ เป็นการสิ้นเปลืองกำลังแห่งอารมณ์โดยเปล่าประโยชน์ เพราะพระพุทธภาษิตมีอยู่ว่า "ความโศกย่อมเกิดแต่อารมณ์เป็นที่รัก ภัยย่อมเกิดแต่อารมณ์เป็นที่รัก (เมื่อ) ความโศกไม่มีอยู่แก่ผู้พ้นแล้วจากอารมณ์เป็นที่รัก ภัยจักมีแต่ที่ไหน" เมื่อพยายามอบรมอัธยาศัยตามแนวอภิณหปัจจเวกขณ์ : โดยเฉพาะข้อที่ว่า จะต้องพลัดพรากจากของรักของชอบใจ ไว้จนคุ้นใจแล้ว ถึงคราวประสพความพลัดพรากจากกันเข้าจริง อารมณ์ย่อมสงบเพราะรู้เท่าตามความจริง ก็ได้ชื่อว่า ผู้พ้นแล้วจากอารมณ์เป็นที่รัก ความโศกเศร้าตรมตรอมใจ หรือหวาดหวั่นต่ออันตรายทั้งหลาย ก็พลอยเสื่อมคลายสลายไปหมด เป็นอันได้ประหยัดกำลังใจ ไม่ให้สูญเสียเปล่าโดยปราศจากประโยชน์เพราะในชีวิตของแต่ละคนได้ประมาทปล่อยชีวิตให้สิ้นเปลืองปราศจากคุณประโยชน์อันแท้จริงไปมีจำนวนมากกว่าบำเพ็ญประโยชน์เกื้อกูลแก่ตนและผู้อื่นมากมาย อย่างเป็นที่น่าเสียดายของบัณฑิตยิ่งนัก.

พระสมณะผู้ไม่เป็นข้าศึกในโลก

สักการะจาก

พระพุทธิวงศมุนี วัดเบ็ญจมบพิตร ดุสิตวนาราม

ท่านเจ้าคุณพระเทพวิสุทธาจารย์ ข้าพเจ้าได้รู้จักและคุ้ยเคยกับท่านมาเป็นเวลานาน นับตั้งแต่เป็นพระภิกษุผู้น้อย จนตราบเท่าที่ท่านได้มรณะภาพไป ซึ่งก่อนที่จะมรณะภาพนั้น ท่าน ก็ได้มีเมตตาและมุทิตาต่อข้าพเจ้าได้ไปร่วมในพิธีมงคลอายุครบ 60 ปี ที่นี้เท่าที่ได้รู้จักและคุ้นเคยกัน ได้เห็นคุณธรรมของท่านหลายประการอันเป็นที่ประทับใจของข้าพเจ้า เช่นเป็นผู้ตั้งอยู่ในพรหมวิหารธรรม เป็นผู้มีเมตตา, กรุณา มุทิตาและอุเบกขา และประพฤติพรหมจรรย์มั่นคงด้วยดีตลอดมา เป็นผู้ควรแก่การถวายสักการะยกย่องสรรเสริญตามพระพุทธภาษิตว่า "สมณีธอรณา โลเก" สมณะในพระศาสนานี้ไม่เป็นข้าศึกในโลก ดังนี้ ฯ

จริงอย่างนั้น เพราะคำว่า "สมณะ" คือท่านผู้สงบมีอัธยาศัยเสงี่ยมไม่ประทุษร้ายตนและผู้อื่น คือไม่เบียดเบียพตนและผู้อื่น มีจิตเต็มไปด้วยความเมตตากรุณาต่อตนและผู้อื่น แต่เมื่อกล่าวโดยอย่างสูงแล้วก็ได้แก่ท่านผู้สงบระงับจากบาปน้อยใหญ่ทั้งปวงมีการให้บริจาคและให้อภัย ไม่ขี้เหนียวเห็นแก่ตน ไม่ถือโทษโกรธใคร ถึงใครจะเป็นอย่างไรก็นิ่งได้เฉยได้จึงสมกับบาลีว่า "ไม่เป็นข้าศึก" คือไม่มีใครจะต้องระแวงระวังว่าจะมีภัยมาจากท่าน คบหากับท่านได้อย่างสนิทใจถึงแม้บางครั้งคนอื่นจะเห็นไปว่า "ใจเย็นจนเกินควร" จึงไม่ต้องหวาดกลัวว่า ท่านจักปองร้ายหรือทำร้ายแต่ประการใด แม้ท่านเองก็หมดความระแวงระวังต่อภัยอันตรายที่จะเกิดขึ้น เพราะไม่ได้ก่อความเป็นข้าศึกศัตรูและก่อเวรก่อภัยกับใคร ๆ ซึ่งตรงกันข้ามกับคนที่เป็นข้าศึกศัตรูสร้างเวรสร้างภัยไว้กับผู้อื่นมาก ย่อมต้องคอยระแวงระวังอยู่เสมอ เพราะคนที่เป็นข้าศึกศัตรูกันนั้น ย่อมจะคอยเบียดเบียนแก้แค้นและก่อทุกข์ก่อเวรก่อภัยให้โดยประการต่าง ๆ สมกับกรรมคือการกระทำที่ตนได้กระทำต่อผู้อื่นไว้นั้น ๆ เหตุนั้น สมณะคือท่านผู้สงบมีอัธยาศัยเสงี่ยมประกอบด้วยเมตตากรุณาเป็นต้น ผู้เว้นจากบาปคือความชั่วด้วยประการทั้งปวง จึงสมกับที่จะได้ชื่อว่า "พระสมณะผู้ไม่ได้เป็นข้าศึกในโลก" เบียดเบียน เบียดเบียน

ท่านเจ้าคุณพระเทพวิสุทธธาจารย์ เป็นผู้สงบทั้งกายกรรมวจีกรรม ทั้งนี้ เพราะมโนกรรมเป็นสมุฐานตั้งมั่นอยู่ในสิกขาวินัยอันเป็นส่วนฝึกกายวาจาและใจ ในสมาธิอันทำใจให้ตั้งมั่นและสงบ

และในปัญญาอันเป็นเครื่องพิจารณาหยั่งรู้สิ่งที่ทำ คำที่พูด และสิ่งที่คิด เมื่อกายเป็นกายสุจริต ไม่เบียดเบียนก่อให้เกิดทุกข์แก่ตนและผู้อื่น ทำแต่สิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์สุข ไม่ตัดทอนความสุขของผู้อื่น มีพรหมวิหารธรรมเป็นธรรมเครื่องอยู่อาศัย จึงนำวาจาให้เป็นวจีสุจริตไปตาม พูดแต่ความอันเป็นเครื่องให้เกิดความรัก ที่เรียกว่าปิยะวาจา ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดส่อเสียด และไม่พูดสิ่งที่ไร้ประโยชน์ อันจะทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน เพราะไม่หักล้างประโยชน์ของเขาเป็นต้น ทั้งนี้เพราะเป็นผู้มีใจเป็นมโนสุจริต คิดแต่เรื่องที่เป็นประโยชน์ ไม่โลภอยากได้ของใคร ๆ ไม่พยายามปองร้ายใคร แม้ผู้นั้นจะทำให้เดือดร้อน มีความเห็นชอบถูกต้องตามทำนองคลองธรรม จึงเท่ากับว่าเป็นผู้สงบจากบาป คือความชั่วด้วยประการทั้งปวง ทางที่จะก่อความเสียหายจึงมีน้อย มีแต่นำความสงบสุขและความร่มเย็นมาให้แก่ผู้คบหาสมาคมโดยส่วนเดียวเป็นกัลยาณมิตรต่อบุคคลทั้งหลาย มีความมุ่งหมายและช่วยเหลือเกื้อกูลตามสมควรแก่ฐานะทั้งของท่านเองและบรรดาศิษยานุศิษย์ทั้งหลาย สม่ำเสมอมาเป็นเวลานาน สำหรับข้าพเจ้าเองนั้น ท่านได้มีเมตตากรุณาเสมอต้นเสมอปลายและให้ความนับถือถึงแม้ข้าพเจ้าจะมีอายุคราวลูกของท่าน นับเป็นศิริมงคลแก่ข้าพเจ้าเป็นอย่างยิ่ง จนยากที่จะลืมพระคุณธรรมอันสูงส่งของท่านไปได้ เพราะท่านเป็นแนวทางเป็นตัวอย่างที่ดีของผู้ที่ได้พบเห็น ได้นั่งใกล้ ได้คบหาสมาคมและได้สนทนาปราศรัย จึงเป็นที่เคารพนับถือโดยทั่วไป โดยเฉพาะศิษยานุศิษย์และผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับท่านเจ้าคุณพระเทพวิสุทธาจารย์ ฯ

ข้าพเจ้าขอถวายความเคารพสักการะดวงวิญญาณของท่านเจ้าคุณ ฯ ด้วยคำสรรเสริญตามพระพุทธภาษิตว่า "พระสมณะผู้ไม่เป็นข้าศึกในโลก" ด้วยประการฉะนี้แล ฯ

พระพุทธิวงศ์มุนี

ขออนุโมทนา

ในการพระราชทานเพลิงศพ ท่านเจ้าคุณพระเทพวิสุทธาจารย์ อดีตเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ และเจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยสุเทพ คุณสุทธิพร + คุณเจียมจิตต์ จิราธิวัฒน์ ได้มีจิตเป็นกุศลจัดพิมพ์หนังสือเล่มหนึ่ง เพื่อมอบให้ทางคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ แจกเป็นธรรมบรรณาการแด่ผู้มาในงานครั้งนี้

การที่คุณสุทธิพร + คุณเจียมจิตต์ จิราธิวัฒน์ มีจิตเป็นกุศลเช่นนี้ ควรแก่การอนุโมทนาอย่างยิ่ง หากท่านเจ้าคุณพระเทพวิสุทธาจารย์จะพึงทราบได้ โดยวิถีทางใด จะต้องอนุโมทนาประสาทพรแด่คุณสุทธิพร + คุณเจียมจิตต์ จิราธิวัฒน์ เป็นอย่างมาก

ในฐานะที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับคุณสุทธิพร + คุณเจียมจิตต์ จิราธิวัฒน์ จึงขออนุโมทนาไว้ ณ. โอกาสนี้เป็นอย่างยิ่ง

พระพรหมคุณาภรณ์
วัดสระเกศ

คำไว้อาลัย

พระเทพวิสุทธาจารย์ เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่

ท่านเจ้าคุณพระเทพวิสุทธาจารย์ ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่มาเป็นเวลาพอสมควร มีอัธยาศัยสุภาพเรียบร้อย มีมารยาทอันอ่อนโยน ทั้งท่วงทีและการเจรจาปราศรัยน่าเคารพนับถือ ปฏิบัติงานของคณะสงฆ์ด้วยความตั้งใจดีตลอดมา พระผู้น้อยที่มีตำแหน่งต่ำกว่า ยำเกรง มีความเคารพบูชาเป็นอย่างดี แม้ในส่วนตัวกับข้าพเจ้าเอง ถึงท่านจะมีอายุพรรษาแก่กว่าข้าพเจ้า ก็มีความเคารพนับถือกันด้วยดี จนทำให้ข้าพเจ้าเกิดความเคารพนับถือท่านเช่นเดียวกัน

พระสังฆาธิการดำรงตำแหน่งชั้นผู้ใหญ่ในวงการคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ตั้งตนเองได้ดีอย่างนี้นับว่าเป็นตัวอย่างอันดีของพระสังฆาธิการ ที่ควรสรรเสริญ แม้หากว่าท่านจะถึงมรณภาพไปแล้ว คุณงามความดีก็ยังคงอยู่ในหมู่คณะสงฆ์ เป็นตัวอย่างอันดีสืบต่อไป

ในที่สุด ขออธิษฐานให้ดวงวิญญาณของท่าน จงไปสู่ที่ดีที่ชอบ ในปรโลกภายหน้า เสวยความสุขทุกประการ

พระธรรมโมลี
เจ้าคณะภาค 7

วัดพระธาตุหริภุญชัย
จังหวัดลำพูน

พระเทพวิสุทธาจารย์ (อินสม อภิชโย)

ประวัติ (สังเขป)

พระเทพวิสุทธาจารย์ (อินสม อภิชโย)
อดีตเจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยสุเทพ และเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่
วัดพระธาตุดอยสุเทพ

ชื่อ พระเทพวิสุทธาจารย์ ฉายา อภิชโย อายุ 77 พรรษา 56 วิทยฐานะ น.ธ.โท วัดพระธาตุดอยสุเทพ ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่

สถานะเดิม ชื่อ อินสม นามสกุล อาคาร เกิด 4 ฯ 1 ค่ำ ปรเถาะ วันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2446 บิดาชื่อนายกอง มารดาชื่อนางเรือน มีพี่น้องร่วมกัน 5 คน คือ 1. พระเทพวิสุทธาจารย์ (อินสม อภิชโย) 2. นายปั๋น อาคาร 3. ด.ญ.แสงจันทร์ อาคาร 4. นางบัวจันทร์ มอญแสง 5. นายเกษม อาคาร (ทั้งหมดได้ถึงแก่กรรมไปก่อนแล้ว พระเทพวิสุทธาจารย์เป็น ผู้มีอายุยืน)

บรรพชาอุปสมบท. บรรพชาเมื่ออายุ 11 ปี วันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2457 ณ วัดร้องสัก ต.สันนาเมง อ.สันทราย จังหวัดเชียงใหม่ นามพระอุปัชฌาย์ เจ้าอธิการเมืองใจ สิริวิชโย วัดร้องสัก
อุปสมบท เมื่ออายุ 20 ปี วันที่ 7 พฤษภาคม 2466 ณ วัดร้องสัก ต.สันนาเม็ง อ.สันทราย จังหวัดเชียงใหม่ นามพระอุปัชฌาย์ เจ้าอธิการอุ่นเรือน (คนฺธรโส) วัดแม่คาว นามพระกรรมวาจาจารย์ พระอธิการสม วัดสันนาเม็ง นามพระอนุสาวนาจารย์ พระอธิการตุ้ย วัดร้องสัก

วิทยฐานะ พ.ศ. 2461 สำเร็จวิชาสามัญ ชั้นประถมปีที่ 4 โรงเรียนประชาบาลวัดสันหลวง ตำบลสันนาเม็ง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2470 สอบนักธรรมชั้นโท ได้ในสำนักเรียนวัดเชตวัน ตำบลช้างม่อย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

สมณศักดิ์ วันที่ 1 มีนาคม 2489 เป็นพระครูญาณลังการ
วันที่ 5 ธันวาคม 2496 เป็นพระสุเทพสิทธาจารย์
วันที่ 5 ธันวาคม 2509 เป็นพระราชสิทธาจารย์
วันที่ 5 ธันวาคม 2516 เป็นพระเทพวิสุทธาจารย์

งานปกครอง พ.ศ. 2470 เป็นพระปลัด ฐานานุกรมของพระครูญาณลังการ (อุทธา อภิวํโส) เจ้าคณะอำเภอสันทราย
พ.ศ. 2479 เป็นพระครูปลัด ฐานานุกรมของพระอภัยสารทะ (อุทธา อภิวํโส) เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่
พ.ศ. 2482 เป็นผู้รั้งตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอเมืองเชียงใหม่
พ.ศ. 2484 เป็นเจ้าคณะอำเภอเมืองเชียงใหม่ และเป็นพระอุปัชฌาย์ ในเขตปกครอง
พ.ศ. 2486 เป็นเจ้าอาวาสวัดทุงยู (พ้นจากตำแหน่งนี้) พ.ศ. 2494
พ.ศ. 2494 เป็นเจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยสุเทพ
พ.ศ. 2505 เป็นผู้รักษาการแทนเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ (พ้นจากตำแหน่งนี้) พ.ศ.2507
พ.ศ. 2507 เป็นเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่

งานศึกษา พ.ศ. 2468 เป็นครูสอน น.ธ.ตรี สำนักเรียนวัดหัวฝาย ต.สันนาเม็ง อ.สันทราย จ.เชียงให้ม่
พ.ศ. 2476-2482 รวม 7 ปี เป็นครูสอน น.ธ.ตรี สำนักเรียนวัดทุงยู ต.ศรภุมิ์ เขต 1 อ.เมือง เชียงใหม่
พ.ศ. 2484 จัดการขยายการศึกษาปริยัติธรรมในเขตอำเภอเมือง ออกไปทั่วทุกตำบล
พ.ศ. 2478 เป็นกรรมการตรวจประโยคนักธรรมสนามหลวง ประจำจังหวัดเชียงใหม่
พ.ศ. 2494 จัดตั้งการศึกษานักธรรมและบาลี สำนักเรียนวัดพระธาตุดอยสุเทพ เป็นที่เจริญตลอดมาถึงปัจจุบัน

งานปฏิบัติพิเศษ พ.ศ. 2509 จัดตั้งสถานที่ศึกษาวิชาสามัญขึ้นบริเวณวัดพระธาตุดอยสุเทพให้กุลบุตร กุลธิดาหมู่บ้าน

ดอยสุเทพ ได้รับการศึกษาอบรมโดยให้ชื่อว่า โรงเรียนวัดพระธาตุดอยสุเทพ และเป็นผู้อุปถัมภ์โรงเรียนนั้นตลอดมา

พ.ศ. 2511 ได้ยื่นคำร้องขอให้ทางราชการ ขอยกฐานะโรงเรียนวัดพระธาตุดอยสุเทพ เป็นโรงเรียนประชาบาล สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด ซึ่งก็ได้รับอนุมัติตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นมา โดยให้ชื่อว่า โรงเรียนวัดพระธาตุดอยสุเทพ ตามเดิม และในปีนั้น ก็ได้ยื่นคำร้องขอให้ทางอำเภอพิจารณายกฐานะหมู่บ้านดอยสุเทพ ขึ้นเป็นหมู่บ้าน ตามระเบียบการปกครองท้องถิ่น และก็ได้รับอนุมัติให้เป็น "หมู่บ้านที่ 9" ตำบลสุเทพ

พ.ศ. 2515 ได้เป็นผู้ร่วมสร้างและพิจารณา ย้ายสถานที่ศึกษาโรงเรียนวัดพระธาตุดอยสุเทพ เพราะสถานที่ตั้งโรงเรียนไม่เป็นจุดศูนย์กลาง ไม่สะดวกแก่เด็กนักเรียนที่อยู่พระตำหนักภูพิงค์ ประกอบกับอาคารเรียนก็คับแคบ เพราะอาศัยศาลาเชิงบันไดนาคของวัดเป็นที่เรียน สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีศรีสังวาลย์ฯ ทรงรับสั่งให้หัวหน้าผู้ดูแลวนอุทยานดอยสุเทพ-ปุยร่วมกับทางอำเภอและจังหวัด พิจารณาหาสถานที่ก่อสร้างโรงเริยน วัดพระธาตุดอยสุเทพขึ้นใหม่ ให้อยู่กึ่งกลางระหว่างวัดกับพระตำหนักภูพิงค์ฯ เพื่อสะดวกแก่เด็กที่ไปเรียน ซึ่งก็ได้สถานที่ ที่ตั้งโรงเรียนอยู่ในปัจจุบันนี้ โดยได้เปลี่ยนชื่อเป็น "โรงเรียนสังวาลย์วิทยา" ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา และได้เป็นองค์อุปถัมภ์โรงเรียนตลอดมา

งานเผยแผ่ พ.ศ. 2495 เป็นที่เผยแผ่จังหวัดเชียงใหม่ และ เป็นหัวหน้าหน่วยอบรมศีลธรรมเคลื่อนที่และตรวจงานคณะสงฆ์ ในเขตจังหวัดเชียงใหม่มาโดยลำดับ (พ้นจากตำแหน่งนี้ พ.ศ. 2505)

พ.ศ. 2506 เป็นพระธรรมทูต ในสายที่ 4 ออกจาริกอบรมศีลธรรมแก่ประชาชนในเขตจังหวัดเชียงใหม่เป็นประจำทุกปี แสดงธรรมอบรมคณะข้าราชการส่วนจังหวัดและพนักงานเทศบาลนครเชียงใหม่ แสดงธรรมทางวิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์เป็นประจำทุกปี.

งานสาธารณูปการ พ.ศ. 2484 เป็นประธานสร้างวิหารวัดร้องสัก ตำบลสันนาเม็ง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ สิ้นทุนทรัพย์ประมาณ 20,000 บาท (สองหมื่นบาท) พ.ศ. 2490 เป็นประธานสร้างกุฏิ (ตึกสามัคคี) วัดทุงยู ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมืองเชียงใหม่ สิ้นทุนทรัพย์ 30,000 บาท (สามหมื่นบาท) พ.ศ. 2494 ในฐานะเจ้าอาวาส เป็นกรรมการและเป็นกำลังดำเนินการบูรณะก่อสร้างถาวร-วัตถุวัดพระธาตุดอยสุเทพ ตลอดมาจนถึงปัจจุบัน รวมสิ้นทุนทรัพย์ประมาณ 10,000,000 บาท (สิบล้านบาท) พ.ศ. 2510 เป็นประธานสร้างวิหารวัดทุงยู อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 1 หลัง สิ้นทุนทรัพย์ 300,000 บาท (สามแสนบาท) พ.ศ. 2515 เป็นประธานสร้างหอประชุมคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ สิ้นทุนทรัพย์ 400,000 บาท (สี่แสนบาท)

งานปฏิบัติพิเศษ พ.ศ. 2515 ร่วมสร้างโรงเรียนดอยสุเทพและช่วยควบคุมดูแลความเรียบร้อยด้วย สิ้นทุนทรัพย์-40,000 บาท (สี่หมื่นบาท) พ.ศ. 2517 ร่วมสร้างและควบคุมดูแล การขยายห้องเรียน โรงเรียนสังวาลย์วิทยาดอยสุเทพ 1 หลัง 3 ห้องเรียน สิ้นทุนทรัพย์ 80,000 บาท (แปดหมื่นบาท) และตั้งที่บำรุงส่งเสริมการศึกษา โรงเรียนประชาบาลวัดร้องสัก ตำบลสันนาเม็ง อำเภอสันทราย และตั้งทุนบูรณะวัดนั้น รวมทั้ง 2 ประเภทเป็นเงิน 17,901 บาท (หนึ่งหมื่นเจ็ดพันเก้าร้อยหนึ่งบาท)

งานพระวินัยธร พ.ศ. 2484 เป็นต้นมา ได้เป็นประธานกรรมการ เป็นกรรมการ สืบสวน สอบสวน วินิจฉัยระงับอธิกรณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ทั้งส่วนในเขตอำเภอ และ เขตจังหวัดมาด้วยความเรียบร้อย.

อุปนิสัย เป็นผู้มีอารมณ์เยือกเย็น สุภาพ อ่อนโยน อ่อนน้อม สัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่จะโดยตำแหน่งหรืออายุก็แสดงความนับถืออย่างจริงใจ ยึดมั่นในปฏิสัณฐานทั้งอามิสและธรรม เมื่อมีอาคันตุกะมหาจะเป็นใครก็ตาม แม้กระทั่งพระลูกวัด เข้าไปหาถึงที่อยู่ สิ่งที่ท่านนำมาสู่ (ต้อนรับ) คือ หมาก เหมี้ยง บุหรี่ น้ำร้อน น้ำเย็น วางตรงหน้า พร้อมกับเชื้อเชิญให้ดื่ม กิน ทำอย่างนี้

เป็นประจำไม่ขาด แล้วพูดคุยกับผู้มาเยือนด้วยอารมณ์อันเยือกเย็น เมื่อใครได้เข้าไปวิสาสะสนทนาด้วย ก็จะพากันชมว่า ท่านใจดีมีเมตตาธรรมสูง

ถ้าท่านไปแห่งหนตำบลไกลกลับมา มักจะมีของกินของใช้ติดมือมาด้วย เมื่อถึงวัดก็นำออกแจกพระลูกวัดให้ได้กิน ได้ใช้ทั่วกันหมด ปีหนึ่ง ๆ ท่านก็จะนำศรัทธาญาติโยม ลูกศิษย์ลูกหาไปทำบุญทอดกฐินผ้าป่า ใกล้บ้าง ไกลบ้าง ที่เห็นสมควรและมีผู้มาขอ

มรณะภาพ

โดยปกติหลวงพ่อมีสุภาพดีพอสมควร จะเห็นได้ท่านออกไปทำธุระกิจของสงฆ์เป็นประจำทุกวัน บางวันต้องออกตั้งแต่ 04.00 น. ถึง 18.00 น. เย็นจึงกลับขึ้นดอย ถึงกุฏิท่านก็ทำงานเกี่ยวกับหนังสือหนังหาต่อ ถ้าท่านไม่ได้ไปไหน ก็นำพาพระเณรทำความสะอาดวัด

โรคที่มานอนอยู่เป็นประจำในร่างกายของท่านมีอยู่ 3 ชนิด คือ ลมสาร, บืด เหน็บชา ถ้าชนิดใดลุกขึ้นมากำเริบ ก็ทานยา ฉีดยา มันก็สงบ ไม่ร้ายแรงถึงกับล้มหมอนนอนเสื่อ เข้าโรงพยาบาล เมื่อต้นเดือนมิถุนายน ท่านบ่นว่า ไม่สบาย วิงเวียนศีรษะ วันที่ 3 มิถุนายน 2523 ท่านก็ลงไปธุระที่กรุงเทพฯ กลับเชียงใหม่ในวันที่ 6 มิถุนายน 2523 ก็เลยเข้าไปนอนที่ตึกสงฆ์โรงพยาบาลสวนดอก เพื่อเป็นการพักผ่อน และให้หมอตรวจร่างกาย

อาการที่เป็น บางครั้งเมื่อขาก ถ่ม จะมีเลือดปนกับเษมหะออกมานิดหน่อย วิงเวียนศีรษะ มีรอยช้ำตามร่างกายเป็นบางแห่ง การกินอยู่พูดจาก็ปกติ ท่านบอกว่า ถ้าไม่วิงเวียนศีรษะก็กลับวัดได้ อยู่ที่ตึกสงฆ์จนถึงวันที่ 14 มิถุนายน 2523 จึงกลับออกไปพักที่วัดทุงยู เย็นวันที่ 17 มิถุนายน 2523 จะขึ้นดอยก็แวะที่คลีนิคนายแพทย์พงษ์ศิริ ปรารถนาดี เพื่อให้ตรวจร่างกาย หมอพบว่า อาการของโรคเด่นชัดขึ้น จึงอาราธนาท่านพักรักษาตัวที่โรงพยาบาลอีก การอาราธนาของหมอครั้งนี้ ท่านคงทราบดีจึงเขียนคำสั่งไว้ 6 ข้อ (ตามรายมือของท่านท้ายประวัตินี้) การเข้าโรงพยาบาลครั้งนี้ หมอห้ามเยี่ยม ทั้งนี้เพราะร่างกายของหลวงพ่อไม่มีเชื้อต้านทานโรค ผู้เข้าเยี่ยมเป็นโรคอะไร หลวงพ่อก็จะเป็นโรคนั้นด้วย หมอจึงส่งเสื้อคลุม (ที่ฆ่าเชื้อแล้ว) ไปไว้ให้ ผู้ใดจะเข้าเยี่ยมให้สวมเสื้อนั้นและต้องให้เลือด ถึงกระนั้นท่านก็พูดได้ ฉันได้ตามปกติ วันที่ 24 มิถุนายน 2523 ตื่นสาย แต่ก็ฉันอาหารได้ตามปกติ ฉันแล้วก็พักผ่อน ไม่พูดจากับใคร ถึงเพลฉันได้นิดหน่อย บ่ายมีอาการถ่ายหนัก เบา บ่อย เวลา 15.00 น. ไม่พูดใช้มือโบกแทน จึงเรียกหมอไปดูอาการ หมอนำส่งห้องฉุกเฉิน ให้เลือด ใช้เครื่องช่วยหายใจ เวลา 19.00 น. หมอต้องการเลือด บรรดาชายหนุ่มวัยฉกรรณ์ศรัทธาดอยสุเทพ จับกลุ่มกันเต็มหน้าห้องตรวจเลือด เมื่อขึ้นไปดูอาการของหลวงพ่อแล้วทุกคนหน้าซีด ยินดีบริจาคเลือดถวายหลวงพ่อด้วยความเต็มใจขอได้มีชีวิตของหลวงพ่อไว้ พอถึงเวลา 21.00 น. นางพยาบาลมายืนที่ประตูบอกแก่ลูกศิษย์ลูกหาที่มุ่งกันอยู่หน้าห้องว่าพากันกราบท่านเสีย กลับวัดเถิด ทุกคนรู้ว่าหมดหวังเสียแล้ว ต่างก็มีสีหน้าระห้อยลงจากตึกชั้น 5 ไปตึงสงฆ์ด้วยอาการอันหงอยเหงาช่วยกันเก็บข้าวของที่นำไปใช้บางคนก็ร้องไห้ บ้างก็อดไว้ด้วยความตื้นตันใจ พากันเข้าพักวิหารวัดทุงยู ผัดเปลี่ยนกันไปดูอาการ จนถึงเย็นวันที่ 25 อาการของหลวงพ่อดีขึ้น คือ เข็มเครื่องช่วยหายใจจาก 20-30-40 ทุกคนดีใจ พอถึงเวลา 21.00 น. อนิจจาหลวงพ่อผู้เป็นร่มโพธิ์อันกว้างใหญ่และดกหนา ก็ลาลูกศิษย์และศรัทธาไปด้วยอาการอันสงบ

หลวงพ่อมรณะภาพด้วยโรคอันใด ขอเชิญท่านอ่านบทความเรื่อง โรคร้ายของหลวงพ่อ ซึ่งนายแพทย์พงษ์สิริ ปรารถนาดี ได้กรุณาเขียนให้ ลงไว้ที่ท้ายประวัตินี้

โรคร้ายของหลวงพ่อ

น.พ. พงษ์ศิริ ปรารถนาดี

ท่านพระครูวัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหารขอให้ผมเล่าความร้ายแรงของโรคที่หลวงพ่อ พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระเทพวิสุทธาจารย์ อดีตเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่และเจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยสุเทพ ซึ่งได้ถึงแก่มรณภาพที่ตึกสงฆ์ โรงพยาบาลนครเชียงใหม่ เพื่อเป็นความรู้แก่บรรดาลูกศิษย์ลูกหาของท่าน ผมยินดีรับเขียนด้วยความเต็มใจ

ตามปกติหลวงพ่อมีสุขภาพแข็งแรงดีมาก ไปไหนมาไหนทั้งกิจนิมนต์ต่าง ๆ ของศรัทธาชาวบ้าน และเรื่องที่เกี่ยวกับงานในตำแหน่งหน้าที่ของเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ ตลอดเวลาที่หลวงพ่อรับหน้าที่เจ้าคณะจังหวัด ผมจำได้ว่าท่านเข้าพักรักษาตัวที่ตึกสงฆ์น้อยครั้งมาก ปีละอย่างดีก็หนึ่งครั้ง และรู้สึกว่าท่านจะไม่มีโรคประจำตัวเลยก็ว่าได้ เวลาหลวงพ่ออาพาธเล็ก ๆ น้อย ๆ ท่านก็มักจะแวะหาหมอในเมือง หรือหายาไปฉันเองเป็นประจำ

อยู่มาวันหนึ่ง ก่อนที่หลวงพ่อจะเข้าพักรักษาตัว หลวงพ่อได้มาหาผมและเล่าอาการให้ฟังว่า ไม่ทราบเป็นอย่างไร รู้สึกปวดเนื้อปวดตัว เจ็บหน้าอก ไม่ค่อยสบาย หลวงพ่อมีสีหน้ากังวลเล็กน้อย ผมจึงตรวจร่างกายดูแล้ว ก็พบว่า ตามบริเวณแขนทั้งสองข้างและหน้าอกของหลวงพ่อมีลักษณะเป็นจ้ำ ๆ เล็ก ๆ ขึ้นกระจายอยู่ทั่วไป และมีงอาการค่อนข้างซีด ผมจึงได้กราบเรียนหลวงพ่อว่า ควรจะรีบเข้าไปพักรักษาตัวที่ตึกสงฆ์ เพื่อให้หมอที่โรงพยาบาลตรวจร่างกายอย่างละเอียดและตรวจเลือดหาสาเหตุของจ้ำเลือดจะดีกว่า เพราะอาจจะเป็นโรคที่เกี่ยวข้องกับเม็ดเลือดก็ได้

หลวงพ่อก็เห็นชอบด้วย จึงได้รับไว้รักษาที่ตึกสงฆ์ โรงพยาบาลนครเชียงใหม่ จากการตรวจเลือดในวันแรกที่รับเข้าไว้ พบว่า เม็ดเลือดขาวและเม็ดเลือดแดงของหลวงพ่อมีจำนวนน้อยกว่าปกติมากเป็นที่ผิดสังเกตุ แพทย์ผู้รักษาจึงได้เจาะไขกระดูกที่กระดูกกลางหน้าอกเพื่อจะได้ตรวจดูจำนวนเม็ดเลือดที่ต้นคอ เพราะปกติไขกระดูกของมนุษย์เรามีหน้าที่สร้างเม็ดเลือดให้ไหลเวียนไปตามกระแสโลหิตทั่วร่างกาย ในมนุษย์เราจะมีเม็ดเลือดแดง เม็ดเลือดขาวตลอดจนเกล็ดเลือด ปนอยู่ในกระแสโลหิตและสามารถจำนวนได้จากการเจาะที่ปลายนิ้วทุกครั้ง เวลาผู้ป่วยไปพบแพทย์มักจะถูกเจาะเพื่อตรวจดูจำนวนเม็ดเลือดขาว เม็ดเลือดแดงและเกล็ดเลือด

หมอได้เอาไขกระดูกไปตรวจจำนวนเม็ดโลหิตก็พบว่า มีจำนวนน้อยกว่าปกติมากเช่นเดียวกันกับที่ตรวจพบที่โลหิตปลายนิ้ว แสดงว่าไขกระดูกของหลวงพ่อไม่ทำงานตามปกติ หรือเป็นโรคที่เรียกว่า โลหิตจางจากไขกระดูกไม่ทำงาน (Splastic Anaemia) เป็นโรคที่ร้ายแรงและไม่สามารถรักษาให้หายได้

สาเหตุที่ทำให้กระดูกไม่สามารถสร้างเม็ดเลือดได้นั้น เกิดขึ้นเนื่องจากผู้ป่วยได้รับยาบางชนิดบางอย่างอาจจะซื้อกินเอง เป็นระยะเวลานาน ๆ โดยไม่รู้ตัว คือไปซื้อยากินโดยมิได้ปรึกษาแพทย์ เพราะโดยปกติแล้ว เมื่อผู้ป่วยไปหาแพทย์ แพทย์จะสั่งยาให้กินเป็นระยะ ๆ และในระยะเวลาหนึ่ง จำเป็นต้องเอาเลือดของผู้ป่วยไปตรวจหาเม็ดเลือด ถ้าพบว่าเม็ดเลือดเริ่มจะมีจำนวนน้อยลงไป ก็ต้องให้หยุดกินยาทันที

การที่ยาบางอย่างไปทำให้ไขกระดูกไม่ทำงานนี้ เป็นเรื่องที่ผู้ป่วยจะต้องระมัดระวังอย่างมาก เพราะอาจมีอันตรายถึงแก่ชีวิตได้ ดังนั้น ถ้าเรารู้ถึงพิษภัยของมันแล้ว เมื่อเจ็บป่วยขึ้นมา ควรปรึกษาหมอ เพื่อจะได้รับการรักษาที่ถูกต้องต่อไป

ยาที่ไปกดไขกระดูก และทำให้ไขกระดูกไม่ทำงานนั้น ที่พบได้บ่อย ๆ คือ ยาปฏิชีวนะ ที่มีชื่อว่า คลอแลมพินิคอล, ยารักษาโรคต่อมไทรอยด์เป็นพิษ ที่เรียกว่า โปรพิลไทโอยูเรซิล นอกจากนี้ยังมียาอื่น ๆ อีกหลายตัว

เมื่อหลวงพ่ออาพาธอยู่นั้น เม็ดเลือดจากไขกระดูกได้ลดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว ทำให้หลวงพ่อมีอาการซีดและโลหิตจาง จำเป็นต้องให้โลหิตทดแทนทุกวัน แต่ยังไม่สามารถทดแทนได้ทัน เนื่องจากว่ามีอาการทำลายของเม็ดเลือดอยู่ตลอดเวลา ในร่างกายของคนเราและร่างกายไม่สามารถจะสร้างเม็ดเลือดแทนที่ได้ทัน จึงทำให้มีอาการคล้ายเสียโลหิตอยู่เรื่อย ๆ ซึ่งเป็นสาเหตุของอาการที่มีซีดอยู่ตลอดเวลา

ส่วนสาเหตุนั้น เท่าที่ทราบ หลวงพ่ออาจจะไปรับยาเอง โดยไม่ได้รับการวินิจฉัยจากแพทย์ก็เป็นได้ เรื่องนี้แพทย์ผู้รักษาก็ไม่สามารถหาสาเหตุของโรคได้ว่า หลวงพ่อไปได้ยาจากที่ไหนมาก่อนเกิดอาการของโรคเหล่านี้

ในฐานะที่พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระเทพวิสุทธาจารย์ เป็นที่เคารพสักการะแก่ศรัทธาสาธุชนชาวเชียงใหม่โดยทั่วไป การมรณะของหลวงพ่อจึงนำความเศร้าโศกเสียใจอย่างสุดซึ้งมายังพวกเราชาวเชียงใหม่ และโรคร้ายของท่านที่ทำให้ท่านต้องเกิดมีอาการทุกขเวทนาต่าง ๆ นั้น ก็เป็นเครื่องยืนยันและเป็นบทเรียนแก่พี่น้องประชาชนทั่วไปจะเป็นเครื่องเตือนใจเป็นอย่างดีว่า ในการกินยาเพื่อรักษาโรคของตนเองนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเลือกใช้ด้วยความระมัดระวัง และวิธีที่ดีที่สุดก็คือ เมื่อมีอาการป่วยไข้ ขอได้ปรึกษาแพทย์ไว้ก่อน จะเป็นการดีที่สุด

ในโอกาสวันพระราชทานเพลิงหลวงพ่อครั้งนี้ ขออานุภาพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายจงโปรดได้ดลบรรดาลให้วิญญาณของพระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระเทพวิสุทธาจารย์ จงได้สิงสถิตย์ในสรวงสวรรค์ชั้นฟ้าเทอญ

16 มิถุนายน 2524

ไปรับพระราชทานพัดพระราชาคณะชั้นเทพในพระบรมมหาราชวัง

สมัยเป็นพระราชสิทธาจารย์

ให้การอบรมพระธรรมทูต

สมัยเป็นพระครุญาณลังการ เจ้าอาวาสวัดพระธาตุฯ

ตั้งศพบำเพ็ญกุศลในวิหารวัดทุงยู

จัดแจงศพก่อนรดน้ำ ปิดทอง

บังสกุล

เทศนา ศาลาการเปรียญวัดพระธาตุฯ

ถวายทานศาลาการเปรียญวัดพระธาตุฯ

ร่วมทำบุญ ถวายกุศลแด่หลวงพ่อ

คติธรรม

ของ

พระธรรมราชนุวัตร (ฟู อตฺตสิโว)

1. การทำดี หวังจะได้รับความยกย่องสรรเสริญ นั่นเป็นธรรมดาของปุถุชน แต่ไม่ควรจะกังวลด้วยเรื่องคนอื่นเขาจะชอบหรือไม่ชอบ เพราะเป็นสิ่งภายนอกเท่านั้น ข้อสำคัญควรตั้งใจทำดีเรื่อยไป นั่นคือ "จงทำดีเพื่อความดี"

2. การทำดีย่อมมีอุปสรรค เพราะคนเรามีจิตใจไม่เหมือนกัน บางคนอยากเห็นคนอื่นทำดี แต่บางคนเห็นคนอื่นทำดีทนไม่ได้ เพราะฉะนั้น การทำดีบางครั้ง หรือของบุคคลบางคนจึงได้รับผลเศร้าใจ ถ้าท่านตั้งใจทำดีในเมื่องบรรลุผลสำเร็จแล้ว จงปัดเป่าความท้อถอย เพื่อประสพผลที่ตรงกันข้าม โดยถือสุภาษิตว่า "อเวจีเต็มไปด้วยความดี"

3. พระพุทธศาสนาไม่ได้สอนให้คนเกียจคร้านเลย ตรงกันข้ามพระธรรมของพระพุทธเจ้า ล้วนแต่สอนให้คนดีสอนให้คนเพียร ฉะนั้นจงจำไว้ว่า "พระพุทธศาสนาสอนให้คนหมั่น"

4. การฟังธรรมก็อยากจะฟังจากคนที่แสดงดี เพราะจะได้ผลมาก แต่ผู้ฟังไม่ควรจะเป็นห่วงถึงผู้เทศน์เกินไป จงตั้งใจฟังไปเถิด ถึงอย่างไรก็จะได้สติปัญญา จงจำไว้ว่า การฟังธรรมเราควรเป็นห่วงตัวเราเองว่า "เราฟังธรรมดีหรือไม่" เท่านั้นเป็นพอ

5. การฟังธรรมควรตั้งใจฟัง ไม่ใช่สักแต่ว่าฟัง แต่ไม่ได้เรื่องราวอะไร จงถือคติที่ว่า "ฟังให้เหมือนหมอเปิดฝา" ฝนตกลงมาได้เต็ม

6. เพราะคนเรารักตัว และมักลืมพิจารณาตัวเอง มัวแต่ไปวิพากษ์วิจารณ์คนอื่น นั่นสู้พิจารณาตัวเองไม่ได้เมื่อได้พบข้อบกพร่องอะไรจะได้รีบแก้ไข คือ "จงนินทาตัวเองให้มาก"

7. มักเข้าใจกันว่าเสือดุร้ายกว่าคน เพราะมันกินคน กินสัตว์ แต่แท้จริงเสือมันทำร้ายคน โดยมากมันทำเพื่อป้องกันตัว เพราะมันรู้ดีว่าคนดุร้าย เข้าใกล้มันเพื่อจะทำร้ายมัน มันเกรงกลัวคน จึงหลบหนีไปอยู่ป่าพงดงลึกห่างจากมนุษย์ แค่คนพยายามติดตามไปทำร้ายมันถึงในป่า ทั้ง ๆ ที่มันกลัวและไม่ได้ทำร้ายคนเลย เพราะฉะนั้น "คนดุร้ายกว่าเสือ"

8. การที่จะทำให้คนลดความดุร้ายกว่าเสือลงได้ คือศีลธรรม

9. ความเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ก็โดยที่มีวิชา มีการงาน มีศีล และมีธรรม

10. น้ำย่อมไหลลงไปสู่ที่ต่ำฉันใด คนพาลก็ย่อมจะไหลลงไปสู่ที่ชั่วฉันนั้น

11. จะพูดอย่างเดียวแต่ไม่ทำก็ไม่ดี จะทำอย่างเดียว แต่ไม่พูดก็ไม่เหมาะ จงพูดไปทำไป อย่าพูดแต่มือไม่ทำอย่างไรก็ดี "ทำดีกว่าพูด"

12. คนที่ทำดีเพื่อต้องการจะอวด เป็นสาไถยะ แต่ดีกว่าคนที่ชอบอวดกระทำชั่วของตน ควรถือคติว่า "อวดดี ดีกว่าอวดชั่ว"

13. ถ้าท่านอยากจะให้เขาเมตตาท่าน ท่านต้องเมตตาเขาก่อน

14. ถ้าท่านอิสสาเขา เขาก็อิสสาท่าน

15. ธรรมมิใช่สิ่งที่นำมาพูดกันเล่น แต่เป็นเครื่องปฏิบัติโดยตรง ฉะนั้น อย่ามัวแต่เอาเรื่องธรรมมาถกเถียงกันเล่น "จงปฏิบัติธรรมเสียแต่เดี๋ยวนี้"

16. เวลาลูกเกิดแม่เจ็บกาย เวลาลูกตายแม่เจ็บใจ ฉะนั้น "ลูกทุกคนจงมีความกตัญญูต่อแม่

17. ไม้เท้ามีไว้สำหรับยันกายและป้องกันตัว ลูกที่ดีดีกว่าไม้เท้าหลายเท่า แต่ "ไม้เท้าดีกว่าลูกเนรคุณ"

18. เงินทองที่ได้มาจากการทำชั่ว ก็เหมือนก้อนเหล็กแดงเผาใจให้ร้อนอยู่เสมอ เพราะฉะนั้น "อย่าอยากได้เงินทองจากการทำชั่ว"

19. สุราแปลว่า น้ำที่ทำคนดื่มให้กล้า คือกล้าในการทำชั่ว ลูกที่เมาเหล้าอาจฆ่าพ่อแม่ของตัวได้ ฉะนั้นจงจำไว้ว่า "สุราคือน้ำเมาที่ทำให้คนกล้าทำชั่ว"

20. ธรรมดาคนดี แม้กระดูกและรอยเท้าก็มีคนกราบไหว้"

คติธรรม
ของ
พระสุเทพสิทธาจารย์ (อินสม อภิชโย)

21. ใจคนพาลอยู่ที่ปาก แต่ปากของปราชญ์อยู่ใจ
22. ตาคนพาลมักบอดในความผิดของตัวเอง แต่กลับใสในความผิดของคนอื่น
23. ชีวิตของคนที่ทำอะไรไม่เป็นธรรม จัดเป็นชีวิตที่ตายทั้งเป็น
24. พึงเคารพนบนอบผู้ให้กำเนิดแก่ท่าน ทั้งในเวลามีชีวิต หรือหาไม่แล้ว นี่แหละเป็นหนี้สินแรกที่จำเป็นที่สุด
25. ในยามมั่งมีศรีสุข อย่าเป็นคนอื่นเป็นเหมือนท่อนดินท่อนไม้ที่พึงเหยียบเล่น หรือเดินข้ามเล่นตามความพอใจ ทุกสิ่งไม่มีอะไรแน่นอนในโลก ถ้าทำลืมตัว หรือฉวดพลาดพลั้งลง ตนเองก็ถูกเหยียบยิ่งกว่าที่เคยเหยียบผู้อื่น
26. คนเราไม่ได้เป็นคนชั่วหรือคนดี เพราะชาติสกุล แต่จะเป็นคนชั่วหรือคนดี เพราะกรรมของตัว
27. ยอดรักรบ ไม่ใช่ผู้ชนะผู้อื่นจำนวนหมื่นจำนวนแสน ผู้ที่เป็นนักรบแท้นั้น คือชนะตัวเองได้ ไม่เป็นทาสกิเลสร้ายที่สิงอยู่ในจิตใจ

28. ความมักใหญ่ใฝ่สูง และมัวเมาในการที่จะมีอำนาจเป็นเหมือนก้อนเหล็กแดงใหญ่ที่ลุกร้อนเป็นเปล่งรุ่งโรจน์ซึ่งคนบางพวกเป็นดอกไม้อันน่าอุ้มชู ชมเชยแล้วพากันแย่งเข้ากอดรัด ผลที่ได้รับจึงพากันวุ่นวายเดือดร้อนหาความสุขมิได้

29. ผู้ที่มาดี อยู่ดี และไปดี ทั้งสามกาล ทุกคนจะนึกได้ไหมว่า เปี่ยมด้วยคุณควรจะเป็นเยี่ยงอย่าง

30. การโต้เถียงถึงโกรธกัน มักเป็นเพราะเพื่อนจะให้ผู้อื่นเห็นอย่างเดียวกับตน ถ้าทนฟังผู้อื่นโดยนึกว่านั่นเป็นความเห็นของเขาดังนี้ เราก็จะไม่ต้องโกรธเคืองกัน

31. จงเปิดโอกาสให้เขาพูดบ้าง ถ้าต่างคนต่างพูดพร้อม ๆ กัน จะไม่มีผู้ฟัง คนหนึ่งพูด คนทั้งหลายต้องฟังแต่ถ้าคนทั้งหลายพูด ผู้ฟังจักไม่มี เมื่อเราพูดมากเกินควรจะไร้สาระ จะระลึกถึงนายเปลี้ยดีดกรวดทันที

32. ตื่นก่อน, นอนทีหลังหมู่ ใช้ได้ทั้งผู้สั่งและผู้รับสั่ง
33. คนที่ไม่มีงานทำ เพราะไม่ชอบทำงานที่มีอยู่
34. คนที่ว่าตัวจน ก็เพราะไม่สร้างตัวให้มี
35. คนที่เกียจคร้าน มักเห็นการงานเป็นเครื่องลงโทษ แต่คนหมั่นเพียร เห็นการงานเป็นเครื่องประดับ
36. ความสุขของคนเกียจคร้าน เหมือนน้ำค้างบนใบไม้ ส่วนความสุขของคนหมั่นเพียร เหมือนน้ำในทะเล

37. เราอาจทราบคนขี้เกียจ หรือคนหมั่นได้ด้วยการงาน แม้อย่างต่ำเพียงหม้อน้ำใช้ น้ำกิน ว่าน้ำในหม้อมีใช้มีกินหรือไม่

38. ชาติดี รักดี ปิดทองงาม
39. ถ้าโง่ก็ให้โง่อย่างน่ากรุณา ถ้าฉลาดก็ฉลาดอย่างน่าบูชา
40. กินข้าวสุกอย่าให้เสียข้าวสาร กินน้ำตาลอย่าให้เสียน้ำอ้อย
41. ตื่นเช้าได้เวียกหลาย ตื่นสายได้เวียกน้อย
42. ไม่ใช่ดีแต่เรา เขาก็ดี ไม่ใช่ดีแต่เขา เราก็ดี
43. ไปไม่กลับ หลับไม่ตื่น ฟื้นไม่มี หนีไม่พ้น คืออะไร
44. จงเป็นศิษย์มีครู อย่าเป็นศิษย์นอกครู จะเป็นดั่งหน่อไม้นอกกอ
45. จงสงวนตนเพื่อโลก อย่าสงวนโลกเพื่อตน
56. โลกอย่าให้ช้ำ ธรรมอย่าเสีย (จะทำอย่างไรควรนึกไว้)

47. ความเห็นของคน ๆ เดียว มักมีผิดมากกว่าถูก ความเห็นของคนหมู่มาก มักมีถูกมากกว่าผิด แต่ความเห็นที่เป็นธรรม ไม่มีผิดเลย

48. อย่าฉุดศีลธรรมเข้าหาตัว จงเขยิบตัวขึ้นหาศีลธรรม

49. ประตูของคน 3 ประตู คือ ประตูกาย ประตูปาก และประตูใจ เมื่อจะปิดเปิดรับแขก ความมีสติสัมปชัญญะกำกับทุกเมื่อ ท่านจะได้มิตรแก้วสหายคำ ไว้ในเรือนอันน่าพูมใจ

50. สนิมเป็นศัตรูของเหล็ก แต่ก็อาศัยเหล็กเป็นที่เกิดฉันใด กิเลสเป็นศัตรูของใจ และอาศัยใจเป็นที่เกิดฉันนั้น ฉะนั้นควรฝึกฝนใจ

51. ถ้าจะดูโศกาอาดูรก็ในการร้องรำทำเพลง, ถ้าจะดูการเสียใจก็ในการเล่น ถ้าจะดูความบ้าก็ดูในการเต้นรำ, ถ้าจะดูความระยำก็ในการเหยียบย่ำวินัย และถ้าจะดูความเป็นเด็กก็ในการยิงฟันหัวเราะลั่นเฮฮา

52. จงบากบั่นทำความดี อย่างรากไม้พยายามงัดภูเขา

53. จงให้คำพูดอันสุภาพ แทนการให้ไม่ได้ซึ่งสิ่งที่เขาของ

54. ยิ้มครั้งเดียว ดีกว่าพูดตั้งพันคำ แต่หน้าบึ้ง

55. การชมต่อหน้า แล้วด่าลับหลัง เหมือนให้สุรามฤตผสมกับยาเบื่อ

56. ความคุกคามอันใหญ่ ซึ่งมีต่อโลกในอดีต ปัจจุบันและแม้ในอนาคต ไม่ใช่พิษ ที่แท้คือความคิดอันเป็นพิษ

57. จงอาศัยตัณหาสร้างบารมี แล้วอาศัยบารมีนั้นละตัณหา

58. จงเก่งในทางดี และเก่งอย่างที่เขาชมคนใดคนหนึ่ง ก็ให้ชมว่า เก่งเหมือนท่านจริง

59. อย่าทำสิ่งใดแก่ผู้อื่น ที่ท่านเห็นว่า แม้เขาทำแก่ท่านบ้าง ท่านก็ไม่พอใจ

60. การเอาเยี่ยงเขา อย่าทำเหมือนศาลาสาธารณะ คือรับเข้าไว้ทั้งคนดีและคนเป็นโรค

61. อย่าบ่นทุกข์ในสิ่งที่ผู้ฟังจะช่วยไม่ได้ มิฉะนั้นจะถูกติว่าบ่นเพื่อไปเปล่า

62. จงหัดตนให้เป็นคนไม่นึกซ้ำเติมโทษใคร ในเมื่อพบเขาทำผิด แต่ควรพยายามช่วยเหลือปลดเปลื้องความผิดเขาโดยอุบายที่ชอบ

63. นักศึกษาเมื่อยึดมั่นในภาษิตข้อที่ว่า "รู้อะไรก็สู้รู้วิชา" แต่ก็ควรนึกถึงภาษิตอีกข้อหนึ่งว่า "ความรู้ท่วมหัวเอาตัวไม่รอด"

64. ถ้าจะเอาคนโฉดชั่วใส่ลงในครกปนข้าว ตำด้วยสาก ความโฉดชั่วนั้นจักไม่ศูนย์ไปจากเขาเลย

65. หลุมฝังศพกับความพินาศนั้น ไม่รู้เต็มฉันใด ตาของมนุษย์ก็ไม่รู้จักอิ่มด้วยการดูฉันนั้น

66. คนโฉดเขลามักพูดจนสิ้นความคิดของเขา แต่ผู้มีปัญญาย่อมรักษาคำพูดไว้จนกว่าจะถึงเวลาอันควร

67. สุนัขมักกลับกินสิ่งที่มันรากออกมาแล้วฉันใด คนชั่วก็มักกลับยินดีในความชั่วของเขาฉันนั้น

68. ผู้ขุดบ่อไว้ (เพื่อทำลายผู้อื่น) จะถูกหินนั้นกลิ้งกลับลงมาทับ (ให้ทุกข์แก่ท่าน ทุกข์นั้นถึงตัว)

69. ในที่ใดไม่มีฟืนในที่นั้นไฟคงดับ ในที่ใดไม่มีคนปากบอน ในที่นั้นการทะเลาะวิวาทก็คงระงับไป

70. คนที่ร้องเพลงตลกคนองในเวลามีใจทุกข์ร้อนหนัก ก็เหมือนคนถอดเสื้อผ้าในเวลาหนาว

71. ถ้าศัตรูของท่านหิวจงเอาข้าวให้เขากิน ถ้ากระหายจงเอาน้ำให้เขาดื่ม

72. ผู้เป็นคนชั่วมีจิตหนาแน่นด้วยกิเลส มีอภิชฌา ราคะ พยาบาท แม้จะเกาะชายสังฆาฏิเดินตามหลังพระพุทธเจ้าก็ได้เชื่อว่าไกลพระองค์ทั้งพระองค์ก็ได้ชื่อว่าไกลเขา แต่ผู้เป็นคนดีมีจิตสะอาดไม่หนาแน่นด้วยกิเลสเห็นปานนั้น แม้อยู่ไกลพระองค์ทั้ง 100 โยชน์ก็ได้ชื่อว่าอยู่ใกล้พระองค์

73. พายเถิดพ่อพาย ตะวันจะสาย ตลาดจะวาย สายบัวจะเน่า

74. ชีวิตที่ปราศจากวิชา ย่อมไร้ประโยชน์ เหมือนหางสุนัขที่จะปิดที่ลับก็ไม่พอ จะปัดแมลงก็ไม่ได้

75. เพียงแต่เรียนตำรามากเท่านั้นก็ยังเป็นคนโง่ คนที่ทำนั่นแหละเป็นนักปราชญ์

76. โอสถที่คนคิดถึงด้วยดี ไม่ทำให้คนหายไข้ด้วยสักแต่ออกชื่อ

77. คนพาลคบคนพาลด้วยกัน เย็นสบายกว่าแก่นจันทร์ ถ้าเห็นนักปราชญ์ดูเหมือนเห็นคนฆ่าพ่อของตน

78. ความรู้เป็นเครื่องระงับความเมา แต่กลับทำให้คนพาลเมายิ่งขึ้น

79. แสงสว่างทำให้ตาแลเห็นได้ด้วยธรมดา แต่กลับทำให้นกฮูกตามืด

80. ผู้ใดเป็นใบ้ในการพูดใส่ความคนอื่น เป็นคนตาบอดในการดูภรรยาคนอื่น เป็นคนง่อยในการลักทรัพย์ผู้อื่น ผู้นั้นย่อมชนะไตรโลก
81. สาธุชนถึงถูกด่า ก็ยังไม่พูดคำที่ไม่ควรพูด ลำอ้อยที่ถูกหีบแล้วก็ยังไม่คายน้ำหวาน คนเลวถึงได้รับความยกยอด้วยคุณตั้งร้อยก็ดี แต่คำหยาบที่คนอื่นไม่กล้าใช้ในเวลาทะเลาะกัน เขาก็เอามาพูดด้วยความรื่นเริง
82. โทษมาถึงสาธุชนย่อมกลับเป็นคุณ คุณมาถึงทุรชนย่อมเป็นโทษ
83. เครื่องประดับมือคือบริจาคอันพึงยกย่อง เครื่องประดับปากก็คือวาจาสัตย์ เครื่องประดับแขนซ้ายขวาอันเรืองชัยก็คือวิริยะอันไม่มีที่เปรียบ เครื่องประดับหทัยก็คือกุศลธรรมนี้เป็นเครื่องประดับของมหาบุรุษ
84. คนต่ำช้าได้รับความยกย่อง ย่อมนำความฉิบหายมาสู่เขาก่อน ดังฝุ่นในถนนย่อมปกคลุมคนที่ทำให้ฝุ่นฟุ้งก่อน
85. บุญอยู่ทุกแห่ง บาปก็อยู่ทุกแห่ง คือบุญอยู่ที่ถูกบาปอยู่ที่ผิด
86. ฌาณได้ที่ป่าดีกว่าได้ที่บ้าน เพราะที่บ้านอารมณ์ที่จะให้เสื่อมเสียมีมาก ที่ป่ามีแต่เจริญขึ้นไปเพราะฉะนั้นพระจึงสรรเสริญป่า
87. พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนสัตว์ทั้งกลางวันกลางคืนเพราะทรงเห็นว่า สัตว์มีความมืดอยู่ 3 อย่างคือ อยู่กับทุกข์ ไม่รู้จักทุกข์ 1 อยู่กับเรือนไฟไหม้ไม่รู้ว่าเรือนไฟไหม้ 1 อยู่กับอสุภ ไม่รู้ว่าอยู่กับอสุภไปหลงรักอสุภ 1
88. เกิดทุกข์ภัยอะไรต่าง ๆ ก็เพราะกรรมที่ตนทำไว้ อย่าไปโกรธคนอื่นที่เขาทำจะเป็นเวรต่อไปอีก เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้าจึงได้สอนให้คิดว่า “กมฺมสฺสโกมฺหิ” เป็นต้นว่าเรามีกรรมเป็นของ ๆ ตน
89. คนไหว้พระไม่ถูกพระ ไปหลงไว้อิฐไหว้ปูนกันเป็นส่วนมาก
90. ผู้มีปัญญาอ่อน กิเลสมากต้องเจริญสมาธิก่อน เรียกว่าสมถยานิกผู้มีปัญญากล้าจึงเจริญวิปัสสนาทีเดียวเรียกว่า วิปัสสนายานิก
91. ไฟป่าไหม้มาให้จุดไฟบ้านขึ้น เมื่อสิ้นเชื้อเพลิงก็ดับไปเองฉันใด ไฟป่าคือ กิเลส ไฟบ้านคือปัญญา กิเลสเกิดขึ้นเอาปัญญาพิจารณาให้เห็นจริงกิเลสก็ดับฉันนั้น
92. จนอะไรก็ไม่เท่าจนศรัทธากับปัญญา เพราะจนทั้ง 2 อย่างนี้แล้วจะไม่ได้รับความสุขเลย
93. ข้าศึกภายนอกไม่สู้สำคัญ เพราะวานคนอื่นสู้รบได้ ส่วนข้าศึกภายในสำคัญว่าเพราะต้องต่อสู้ด้วยตนเอง
94. คนอายุสั้นอายุยืน เพราะอกุศลและกุศลที่ทำไว้เรียกว่าวิบากจะแก้ไขไม่ได้แม้พระโมคคัลลานะมีฤทธิ์ยังต้องนอนให้โจรทุบตี
95. เห็นอะไร ๆ ก็ให้มีสตินึกว่าไม่มีใครเห็น จักษุวิมานมันเห็น ฯลฯ นึกอะไรก็ให้นึกว่าไม่มีใครรู้ มโนวิญญาณรู้ ถ้าทำดังนี้ “ภทฺเทกรตฺโต” ผู้มีราตรีเจริญถึงจะตายก็ไม่เสียที
96. ชาตินี้ยังไม่ได้มรรคผลก็เอาเถิด เอาแต่สรณคมน์ให้บริสุทธิ์ไม่เศร้าหมองก็เป็นการดี แต่ต้องตั้งหัวเรือให้ตรงต่อมรรคผล
97. คิดก่อนแล้วจึงทำ อย่าทำก่อนคิด แต่ควรคิดทางเสียให้รอบคอบจึงคิดทางได้
98. มีความรู้กับมีความคิดถูกทางนั้นต่างกันมาก ความรู้เปรียบเหมือนมือ ถ้าไม่รู้จักใช้ก็จะทำประโยชน์ไม่ได้
98. ในโลก ไม้จันทร์เป็นของเย็น แสงสว่างเย็นกว่านั้นส่วนถ้อยคำสุภาษิตของสาธุชนเย็นกว่าไม้จันทร์แสงจันทร์
100. ถ้าจะตายก็ควรตายดี คือรีบทำความดีไว้แต่เมื่อยังไม่ตาย เมื่อมีดีแล้วถึงจะตายก็ชื่อว่าตายดี

ภาษิตโบราณเมืองเหนือ

1. **คำ** กิ๋นอิ่มแล้ว นอนบ่หลับ
   ความ กินอิ่มแล้ว นอนไม่หลับ
   ความหมาย การได้อะไรมาในทางทุจริต แม้จะเป็นความร่ำรวยก็ไม่มีความสุขที่มั่นคงถาวร
2. **คำ** กิ๋นของเปิ่นไว้ของตัว
   ความ กิ๋นของคนอื่น เก็บของตนไว้
   ความหมาย การเอาเปรียบคนอื่น เพราะเห็นแก่ตัว ย่อมเป็นที่รังเกียจของสังคม
3. **คำ** กิ๋นแล้วลืมอยาก
   ความ เหมือนกัน
   ความหมาย คนที่ได้รับความสุขแล้วลืมความทุกข์ เป็นลักษณะของคนไม่ดี เป็นที่ติเตียนของนักปราชญ์
4. **คำ** ยามมีกิ๋นติ๊ก ๆ ยามบ่มีพับต๋าหยิ๊บ ๆ
   ควา เมื่อมีกินบ่อย ๆ เมื่อไม่มีได้แต่ทำตาปริบ ๆ
   ความหมาย ความไม่รู้จักประมาณในการกินการอยู่ จนรายจ่ายมากกว่ารายได้ ย่อมยากจน
5. **คำ** กิ๋นเข้า หื้อไว้ต่าน้ำ
   ความ กินข้าวให้พอดี เผื่อจะกินน้ำอีก
   ความหมาย ความรู้จักประมาณในการกิน การอยู่หรือกิจกรรมอื่นใด ไม่หย่อนเกินไปและไม่ตึงเครียดเกินไป เป็นมัชฌิมาปฏิปทา จัดเป็นปฏิปทาของคนดี มีความสุข
6. **คำ** กิ๋นเข้าแล้วนอน ผีปั๋นปอนหื้อวัน 7 เตื่อ
   ความ กินข้าวแล้วนอน ผีให้พรวันละ 7 ครั้ง
   ความหมาย ความเป็นคนเกียจคร้าน ได้แต่กินแล้วนอน ไม่ทำการงาน ย่อมเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ ดุจได้รับพรผีไม่ใช่พรคน
7. **คำ** กิ๋นเข้าไหตั๋น
   ความ กินข้าวไหตัน คือกินคนเดียวไม่แบ่งปันให้คนอื่นกินบ้าง
   ความหมาย ความเป็นคนขี้เหนียวด้วยอำนาจมัจฉริยะครอบงำจิต ไม่เอื้อเฟื้อเจือจาน เป็นคนคับแคบเหมือนไหที่ปิดไว้ฉะนั้น
8. **คำ** ของกิ๋นลำอยู่ผู้ที่มัก
   ความ อาหารที่เอร็ดอร่อย อยู่ที่ผู้ชอบ
   ความหมาย กิจกรรมทุกอย่าง จักเป็นผลดีได้ อยู่ที่การกระทำด้วยความเต็มใจ แม้จะเป็นงานยากก็กลายเป็นง่าย หรือสิ่งที่เราชอบ เขาอาจไม่ชอบหรือสิ่งที่เขาชอบ เราอาจไม่ชอบก็ได้
9. **คำ** ของบ่กิ๋นรู้เน่า ของบ่เล่ารู้ลืม
   ความ อาหารที่ไม่กินก็เน่า สิ่งที่ไม่เล่าเรียนก็ลืม
   ความหมาย ธุรกิจที่ควรทำก็ดี การศึกษาก็ดีหากบุคคลไม่เอาใจใส่ งานไม่บังเกิดผล การศึกษาไม่เจริญ
10. **คำ** ทุกข์บ่ได้กิ๋น บ่มีไผต๋ามไฟส่องท้อง ทุกข์บ่ได้นุ่งได้หย้อง พี่น้องดูแควน
    ความ ทุกข์ไม่ได้กิน ไม่มีใครจุดไฟส่องท้องทุกข์ไม่ได้นุ่งห่มประดับตกแต่งกาย พี่น้องดูถูก
    ความหมาย การเห็นแก่ปากแก่ท้องในเรื่องการกินจนเกินประมาณ ถึงกับไม่สนใจเรื่องการนุ่งห่มจนไม่เหมาะแก่ภาวะและฐานะของตน ญาติพี่น้องตลอดสังคม ย่อมดูถูกและรังเกียจได้

11. **คำ** ขี้ปั้นใหญ่ย้อนเปิ่น
ความ ขี้ก้อนใหญ่เพราะคนอื่น
ความหมาย คนไม่คิดพึ่งตนเอง มีแต่คิดพึ่งผู้อื่นเป็นอยู่ ทำอะไรไม่เป็นหลักแหล่งเป็นฝั่งเป็นฝาสุดแต่เขาจะนำพาได้ในคำว่า "ยืมจมูกคนอื่นหายใจ" ซึ่งปัญญาชนไม่ควรถือเป็นตัวอย่าง
12. **คำ** เยี่ยวป๋อมฝน สะเลียมป๋อมใบ
ความ เยี่ยวหรือปัสสาวะปนฝน หรือดอกสะเดาปนใบ
ความหมาย คนที่มีนิสัยชอบฉวยโอกาสความดี ที่บุคคลทำไว้ว่าเป็นเพราะความดีของตน ทำให้คนอื่นเชื่อว่าตนเป็นคนดี เพื่อประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งของตน เข้าในลักษณะมายาหรือเจ้าเล่ห์
13. **คำ** เจ็บต้องต๋างแม่มาน
ความ เจ็บท้องแทนหญิงมีครรภ์
ความหมาย หน้าที่การงานของตน ไม่สนใจ แต่ไปสนใจเกี่ยวข้องกับงานของคนอื่น ซึ่งตนไม่มีส่วนได้ส่วนเสียน้อย
14. **คำ** พระเจ้าวัดตั๋วบ่ไหว้ ไปไหว้พระเจ้าวัดเปิ่น
ความ พระวัดตนไม่ไหว้ ไปไหว้พระวัดเขา
ความหมาย บุคคลประพฤติตนเป็นคนแหวกแนวในลักษณะที่ว่า ถือไท้ต่างด้าวท้าวต่างแดน ไม่รู้จักบุญคุณต่อผู้มีอุปการะคุณแก่ตน แล้วไปเคารพนับถือบุคคลและวัตถุอื่นด้วยทิฏฐิมานะของตนเป็นใหญ่ ซึ่งเป็นเหตุให้แบ่งแยกความสามัคคี มีความเดือดร้อนเป็นผล
15. **คำ** อาบน้ำที่ไหน บ่สีไคลหั้น
ความ อาบน้ำที่ไหน ไม่ชำระขี้ไคลที่นั่น
ความหมาย บุคคลประพฤติตนเป็นคนไม่เป็นหลักแหล่ง และไม่เป็นที่เป็นทาง ให้เหมาะสมแก่ฐานะของตน เช่นอยู่ที่หนึ่งแล้วไปแอบอาศัยกินอยู่ ณ ที่แห่งหนึ่ง จนเป็นที่น่ารังเกียจของคนอื่น
16. **คำ** ข้ามน้ำ หื้อผ่อผู้ไปก่อน
ความ ข้ามน้ำให้ดูผู้ไปก่อน
ความหมาย หน้าที่การงานใด ๆ ที่ตนยังไม่ชำนาญพอ ให้ดูผู้ที่ชำนาญและเคยปฏิบัติงานนั้น ๆ เป็นที่เรียบร้อยมาก่อนเป็นตัวอย่าง งานในหน้าที่จะได้เจริญก้าวหน้า
17. **คำ** ฟ้อนบ่จ่ง ติ๊แผ่นดิน
ความ ฟ้อนไม่เป็น ตำหนิแผ่นดิน
ความหมาย บุคคลที่เห็นความผิดของคนอื่นง่าย แต่เห็นความผิดของตนยาก ซึ่งบางกรณีตนมีความผิดไม่ยอมรับผิด แต่กลับป้ายความผิดให้แก่ผู้อื่น ซึ่งเป็นลักษณะของคนไม่ดี
18. **คำ** หมาตกน้ำ อุ่นใจ๋เลียตีน
ความ สุนัขตกน้ำ หวังได้กินน้ำติดตีน
ความหมาย บุคคลผู้ไม่มีความรู้ความสามารถ ในกิจกรรมที่ตนกระทำ โดยหวังผลตอบแทนจากคนอื่นโดยส่วนเดียว ซึ่งไม่คำนึงถึงผลงานว่า จะเรียบร้อยหรือไม่
19. **คำ** ตกขัว ต่างอาบน้ำ
ความ ตกสะพานเลยอาบน้ำ
ความหมาย การทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่ไม่บังเกิดผลสมความตั้งใจ แล้วไม่ทิ้งความพยายามเลยฉวยโอกาสทำกิจกรรมอย่างอื่น ให้บังเกิดผลพอทุ่นทุนรอนที่เสียไปบ้าง ดังคำว่าพลาดท่าเหนือได้ท่าใต้
20. **คำ** ครั่งใกล้ไฟ ไขไกล้แดด
ความ เหมือนกัน
ความหมาย อันธรรมดาไฟกับแดด เป็นของร้อน ถ้าวัตถุที่เป็นเชื้อเช่นครั่งกับไข อยู่ใกล้ย่อมละลายเป็นธรรมดา

คนเราก็เหมือนกัน ถ้ายังมีกิเลสอยู่ เช่น ราคะ โทสะ และโมหะ เป็นต้น ชื่อว่ามีของร้อนอยู่ที่ตน ถ้ามีวัตถุหรือบุคคลที่ตนรักใคร่หรือเกลียดชังมาอยู่ใกล้ ย่อมกระทบกันได้

21. **คำ** ปลาแห้งใกล้ปากแมว ๆ บ่กิ้นก็ง่าว สาวใกล้บ่าว บ่หยุบก็ซวาม

ความ ปลาแห้ง (ปลาย่าง) ใกล้ปากแมว ๆ ไม่กินก็โง่ สาวใกล้หนุ่ม ไม่จับก็คลำ

ความหมาย เป็นธรรมดาของแมว มันชอบปลาแห้งเป็นอาหารยิ่งกว่าสิ่งใด ถ้าแมวตัวใด ไม่กินปลาแห้ง เขาเรียกว่าแมวโง่ หรือเป็นโรคเบื่ออาหาร ซึ่งเป็นคำเปรียบด้วยผู้หญิงสาวกับชายหนุ่ม ซึ่งต่างเพศกัน โดยปกติย่อมมีความรู้สึกรักใคร่กันทางเพศเป็นทุนอยู่แล้ว ถ้าหากมาอยู่ใกล้กัน ก็ยากที่จะอดทนต่อการลวนลามไม่ได้ฉะนั้น

22. **คำ** หวังน้ำห้วยหน้า น้ำฟ้าบ่ไหลลงฮอม

ความ หวังน้ำห้วยหน้า น้ำฟ้า (น้ำฝน) ไม่ไหลลงรวม

ความหมาย ความหวังของคนเราไม่แน่นอน อาจมีผิดพลาดก็ได้ บางกรณีสบโอกาสเหมาะแต่มัวผลัดวันประกันพรุ่ง หวังโชคลาภข้างหน้า แต่ในที่สุดก็พลาดโอกาส

23. **คำ** วัดหัวแล้วลูบง๋อนเมื่อลูน

ความ เขกหัวแล้วลูกคลำท้ายทอยทีหลัง

ความหมาย จงใจดูถูกดูหมิ่น หรือตำหนิติโทษเขาแล้วขอโทษขออภัย หรือกลับยกย่องสรรเสริญเขาภายหลัง

24. **คำ** ตี๋หัวฟาก สนั่นหัวฝา ตี๋หัวหมา บ่ผ่อหน้าเจ้า

ความ ตีหัวฟาก (พื้น) สะเทือนถึงฝา ตีหัวหมา ไม่ดูหน้าเจ้าของ

ความหมาย การทำอะไรขาดความระมัดระวังหรือพิเคราะห์ให้รอบคอบ ทำไปด้วยความหุนหันพลันแล่น ขาดความเห็นกาลไกล และทำเกินกว่าเหตุ เช่น ครูตีเด็ก อาจารย์ตีลูกศิษย์ เป็นต้น ผลการกระทำย่อมกระทบถึงผู้ปกครองทางบ้านอาจได้รับผลเสียหายภายหลัง

25. **คำ** บ่ดีฮ้องพระกิ๋นเข้า บ่ดีฮ้องเจ้าขึ้นเฮือน

ความ ไม่ควรเรียกเณรฉันข้าว (ร่วมวงกับเขา) ไม่ควรเรียกเจ้าขึ้นเรือน (ขึ้นบ้าน)

ความหมาย ปฏิสัณฐานทั้งส่วนอามิส และโดยธรรม เจ้าของถิ่นจะต้องจัดการรับรองหรือต้อนรับแขกให้เหมาะสมแก่ภาวะและฐานะของตนและแขกผู้มาหา เพื่อความดีความงามด้วยกันทั้งสองฝ่าย มิฉะนั้นก็เสียความดีความงาม

26. **คำ** บ่ดีบอกหญ้าม้าหื้อนาย บ่ดีบอกหญ้าควายหื้อเจ้า

ความ ไม่ควรบอกหญ้าม้าให้นาย ไม่ควรบอกหญ้าควายให้เจ้า

ความหมาย ผู้น้อยจะพูดหรือบอกเล่าเรื่องใด ๆ ให้ผู้หลักผู้ใหญ่ฟัง จะต้องพิจารณาให้รอบคอบก่อนและรู้จักบุคคลที่ควรพูดควรบอก กับต้องประกอบด้วยความสัตย์จริงด้วย มิฉะนั้นอาจเป็นโทษภัยนำความเดือดร้อนมาสู่ตนและคนอื่น ตลอดถึงประเทศชาติก็ได้

27. **คำ** บ่ทันนั่ง ฟังเหยียดแข้ง

ความ ไม่ทันนั่งรีบเหยียดแข้ง

ความหมาย งานที่ตนทำยังไม่สำเร็จผล แต่อวดอ้างดีว่าอย่างนั้นดีอย่างนี้ เป็นเหตุให้ผู้ฟังรังเกียจได้ ในคำว่า "ชิงสุกก่อนห่าม" หรือ "เมื่อยังไม่ถึงอย่าพึงพูดอวด" ดังนี้

28. **คำ** สุขเมื่อกิ๋นเข้า สุขเมื่อเข้าหลับเข้านอน

ความ สุขเมื่อกินข้าว สุขเมื่อเข้าหลับเข้านอน

ความหมาย ความหิวเพราะอดอาหารก็ดี การไม่ได้หลับนอนพักผ่อนก็ดี เป็นความทุกข์ชนิดหนึ่งของคนเรา ต่อเมื่อได้บริโภคอาหาร และได้พักผ่อนนอนหลับ จึงจัดเป็นความสุข เพราะการกินบรรเทาความหิว มีกำลังกาย กำลังใจ การหลับนอนพักผ่อนเป็นอาหารชนิดหนึ่ง ให้เกิดความสุข จึงสมควรให้โอกาสท่านที่กำลังรับประทานข้าว และเวลาหลับนอน ไม่จำเป็นจริง ๆ ไม่ควรรบกวนท่านเพราะเหตุใด ๆ ทั้งสิ้น

29. **คำ** หมาหน้อยหล่นก่อนฟาน หรือหลัวกก่อนหมอซอก่อนปี่

ความ สุนัขน้อยวิ่งก่อนเนื้อ (อีเก้ง) หรืออวดฉลาดก่อนหมอ ซอก่อนปี่

ความหมาย ผู้น้อย อวดรู้อวดฉลาดกว่าผู้หลักผู้ใหญ่ โดยชิงกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งของผู้ใหญ่ หรืองานอันเป็นหน้าที่ ๆ จะต้องทำแต่ยังไม่ถึงโอกาสที่จะทำ ซึ่งตนรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ในที่สุดงานเสียผล

30. **คำ** เปิ่นบ่ถามอย่ากล่าว เปิ่นบ่ป่าวอย่าไป

ความ เขาไม่ถามอย่าตอบ เขาไม่ประกาศเรียกร้องอย่าไป

ความหมาย การบอกกล่าวเรื่องใด ๆ ให้แก่ใคร ๆ ควรวิจัยให้รอบคอบก่อน เพราะเรื่องที่บอกไปอาจให้คุณก็มีให้โทษก็มี ฉะนั้นการสงวนไว้ซึ่งสิทธิในเรื่องบางกรณีจึงเป็นผู้วิสัยของผู้รู้ เพราะฝืนบอกกล่าวออกไปอาจไม่เกิดประโยชน์ก็ได้ยิ่งกว่านั้น อาจเป็นโทษภัยก็ได้ การไปไหนมาไหน อันเกี่ยวกับสังคมเป็นต้น ถ้าเขาไม่เชิญเราไปย่อมเสียมารยาท หรือเรื่องอื่นใดที่เกิดขึ้นเห็นว่าจะให้โทษหรือไม่เป็นประโยชน์ก็ไม่ควรไป

31. **คำ** ฝนตกซิด ๆ นานเอื้อน หมาขี้เฮื้อนนานต๋าย

ความ ฝนตกพรำ ๆ หายช้าหรือนานหาย สุนัขขี้เรื้อนตายช้า

ความหมาย เรื่องที่น่ารำคาญ ซึ่งไม่อยากพบเห็นจะเป็นบุคคล, สัตว์, หรือวัตถุ, ก็ตาม คืออยากจะให้ ล้ม, หาย, ตาย, จาก, หรืออันตรธานไปเสียโดยเร็ววัน แต่ก็ไม่สมปรารถนาสักที

32. **คำ** อย่าตี๋กองเถี่ยงฟ้า อย่าขี่ม้าเถี่ยงตาวัน

ความ อย่าตีกลองแข่งฟ้า อย่าขี่ม้าแข่งตะวัน

ความหมาย คนไม่รู้จักตนว่าภาวะและฐานะของตนเป็นอย่างไร คือยกตนเทียมท่านด้วยอำนาจ ปสาสะอุปกิเลส

33. **คำ** แฮงบ่นัก อย่าไปหาบหนัก แอวบ่หักก็หลังจะก่อง

ความ แรงไม่มาก อยากหาบหนัก เอวไม่หลัก หลังจักค่อม

ความหมาย ให้รู้จักประมาณ กำลังกาย กำลังความคิด และกำลังทรัพย์ ในการประกอบกิจกรรมใด ๆ ให้เป็นไปตามความสามารถ ไม่เกินกว่ากำลังที่มีอยู่ มิฉะนั้น ย่อมลำบากเดือดร้อนเป็นผล

34. **คำ** ยามมั่งมีเป็นดี มีเก้าป้าสิบป้า ยามผ้าขาดหลังขาดหน้า มีป้าคนหนึ่งก็หายไป

ความ เหมือนกัน

ความหมาย ความมั่งมูลพูลสุขด้วยโภคทรัพย์สมบัติมีความขยันหมั่นเพียรเป็นมูลเหตุ สามารถเรียกร้องจิตใจคนมาเป็นญาติสนิทมิตรสหายไว้ให้มาก ในเมื่อตนมีอัธยาศัยโอบอ้อมอารีช่วยเหลือเกื้อกูลแก่ผู้อื่นให้เหมาะสมแก่ฐานะ ถ้าหากขาดความขยันหมั่นเพียร ตกเป็นทาสความเกียจคร้าน ความยากจนย่อมเป็นผลสนอง แม้แต่ญาติมิตรสหายก็กลับกลายเป็นคนอื่นหมด

35. **คำ** สิบเบี้ยภายหน้า บ่เท่าห้าเบี้ยยามือ

ความ เหมือนกัน (สมัยโบราณเคยใช้เบี้ยแทนทองและเงิน สำหรับใช้จ่ายแลกเปลี่ยนสิ่งของ)

ความหมาย ความเป็นผู้มีสติสัมปชัญญะในภาวะ ฐานะ และกิจกรรมของตน ให้เป็นไปในขอบเขตความสันโดษ คือในของ ๆ ตนที่มีอยู่ หรือยินดีในสิ่งที่ตนควรจะได้ ย่อมเป็นความดีของบุคคลซึ่เป็นเหตุให้เจริญก้าวหน้า ถ้าขาดสติสัมปชัญญะ ไม่สันโดษในสิ่งที่ตนมีอยู่ ไปหวังผลข้างหน้าที่เห็นว่ามากกว่า อาจพลาดท่าเสียทีได้

36. **คำ** หนักเว้นเบา เฒ่าเว้นหนุ่ม

ความ เหมือนกัน

ความหมาย ความเป็นคนมีใจนักแน่นมั่นคงต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และวิจารณ์ด้วยเหตุผล ไม่หูเบา เชื่อง่ายซึ่งเปรียบด้วยหนักเว้นเบา การปฏิบัติธรรมตามภาวะของผู้เฒ่าผู้แก่ หรือผู้หลักผู้ใหญ่ คือวางตนให้สมแก่ภาวะไม่ประพฤติตนดุจคนหนุ่มคนสาว เรียกว่าเฒ่าเว้นหนุ่ม

37. **คำ** เอาหูไปนา เอาตาไปไร่

ความ เหมือนกัน

ความหมาย การเพิกเฉยต่อกิจกรรมที่ควรจัดควรทำหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจนเป็นเหตุให้เสียผล

38. **คำ** เปิ่นเล่ามา อิตาเล่าสืบ หรือเข้าหูถูออกปาก

ความ เขาเล่ามา ตนก็เล่าต่อไป โดยปราศจากการพิจารณา

ความหมาย ข่าวโคมลอยมักปรากฏมีเสนอ คนหูเบาเชื่อง่าย ไม่วิจัยเหตุผลชอบชั่ว ร้ายดี เท็จจริงเพียงไร แล้วก็นำเรื่องนั้น ๆ เล่าให้คนอื่นฟังต่อไปในที่สุดก็ไร้สาระ

39. **คน** ที่คันบ่เก๋า ไปเก๋าที่ขี้ขาก

ความ ตรงที่คันไม่เกา กลับไปเกาที่ขี้กลาก

ความหมาย การเลือกบุคคลก็ดี การงานก็ดี ที่จะให้เกิดคุณประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ จำต้องพิจารณาโดยรอบคอบและถูกต้องตามเป้าหมายก่อน มิฉะนั้นย่อมเสียผลแห่งการงาน และถ่วงความเจริญ

40. **คำ** เข้าตามตรอก ออกตามประตู

ความ เหมือนกัน

ความหมาย การกระทำอะไร ให้ตรงตามหลักเกณฑ์ที่ตั้งไว้แล้วโดยชอบ เช่น ขนบธรรมเนียม ศีลธรรม กฎหมาย กาละ เทศะ และบุคคลเสมอ มิฉะนั้นมักถูกตำหนิติเตียนและเสียผลที่ควรจะได้

41. **คำ** ขี้ควายไหลตามน้ำ

ความ เหมือนกัน

ความหมาย คนไม่เป็นตนของตนเอง สุดแต่คนอื่นจะจูงไป ไม่ตระหนักในเหตุผล เขาว่าดีก็คล้อยตาม เขาว่าร้ายก็คล้อยตาม ในที่สุดไม่มีอะไรเป็นหลักใจและก็พลอยได้พลอยเสียไปตามเขาด้วย

42. **คำ** น้ำบ่ไหล เจี่ยวพื้น

ความ น้ำข้างบนไม่ไหล แต่ข้างล่างไหลเชี่ยว

ความหมาย ปฏิปทาของคนเราต่างกัน บางคนอาการกายวาจาอันเป็นส่วนภายนอก น่ารักน่าเชื่อถือ แต่น้ำใจของเขาสิ เหี้ยมโหดดุจสัตว์ร้าย บางคนอาการกายวาจาภายนอก ไม่น่าเลื่อมใส แต่น้ำใจของเขาดุจเพ็ชรนิลจินดาได้ในคำว่า "หน้าเนื้อใจเสือ" หรือ "ผ้าขี้ริ้วห่อทอง"

43. **คำ** หมาบ่เห่าขี้ขบ

ความ สุนัขไม่เห่าลอบกัด

ความหมาย เปรียบบุคคลบางคน จะทำอะไรแก่ใคร มิได้แสดงอะไรให้ปรากฏออกมาทางกายและวาจาให้ใครรู้ เมื่อได้โอกาสก็ลงมือทำเลย คนจำพวกนี้ปัญญาชนควรระวังให้มาก

44. **คำ** ละตางหลังไว้เป็นย่อมหญ้า เอาตางหน้าเป็นหอเป็นเฮือน

ความ ทิ้งข้างหลังไว้เป็นป่าหญ้า เอาข้างหน้าเป็นหอเรือน

ความหมาย การที่บุคคลบางคน มีใจออกห่างทอดทิ้งภูมิฐานและบุคคล อันเป็นที่อยู่เดิมของตนเสีย โดยปราศ-จากการเหลียวแล จะเสื่อมหรือเจริญก็มิได้คำนึงถึง แล้วไปก่อร่างสร้างตน ณ ที่อื่น ตนได้รับความสะดวกสบายก็เป็นที่พอใจ ส่วนเบื้องหลังจะเป็นอย่างไรก็ช่าง จึงเป็นปฏิปทาที่ไม่น่าเลื่อมใส เพราะเป็นเหตุตัดสัมพันธไมตรีกันได้

45. **คำ** ควันไฟ ไผ่ห่อบ่กุ้ม

ความ ควันไฟ ใครห่อไม่ได้

ความหมาย กรรมชั่วที่บุคคลกระทำด้วยกายและวาจาแม้ด้วยใจ จักปกปิดเป็นความลับเพื่อมิให้ใครล่วงรู้นั้นย่อมไม่ได้ เพราะผู้กระทำก็รู้เองเป็นต้นทุนอยู่แล้ว แม้ไม่มีใครรู้เห็นเหตุการณ์ในขณะทำก็มักแสดงอาการส่อพิรุธออกมาให้คนอื่นรู้จนได้ โดยนัยภาษิตว่า "ชื่อว่าที่ลับไม่มีในโลก" ดังนี้

46. **คำ** แป๋งเฮือนต๋ามใจผู้อยู่ แป๋งอู่ต๋ามใจผู้นอน

ความ ปลูกเรือนตามใจผู้อยู่ ผูกอู่ (เปล) ตามใจผู้นอน

ความหมาย ความคิดเห็นของคนเราไม่เหมือนกัน จะให้ตรงกับความเห็นของเราโดยส่วนเดียวไม่ได้ ซึ่ง

เรียกว่านานาจิตตัง แต่ถึงกระนั้น ก็ควรตระหนักในเหตุผล ฟังข้อคิดเห็นของบุคคลอื่น ซึ่งประกอบด้วยเหตุผลบ้าง ทั้งนี้เพื่อป้องกันกรณีพิพาทและให้กิจกรรมที่กระทำสำเร็จโดยดี

47. **คำ** ช้างเฒ่าย่ำงวง เรือล่มเมือจอด ต๋าบอดเมื่อแก่

ความ ช้างเฒ่าเหยียบงวง เรือล่มเมื่อจอด ตาบอดต่อภายแก่

ความหมาย บุคคลก็ดี วิทยาการก็ดี การงานก็ดีมักเสียในบั้นปลาย คือจวนจะสำเร็จผลแล้ว แต่ประมาทเสียเพราะเหตุใดเหตุหนึ่ง ซึ่งขาดความระมัดระวัง และประสบความเสื่อมเสีย

48. **คำ** หลับต๋าดำน้ำขุ่น

ความ เหมือนกัน

ความหมาย บุคคลบางคน ทำอะไรมักทำไปตามอารมณ์สุ่ม ๆ ขาดการพินิจพิจารณาด้วยเหตุผล งานที่ทำไม่บังเกิดผลดี

49. **คำ** ต๋ามีหน้า ผ่อหน้าบ่หัน

ความ ตามีที่หน้า ดูหน้าไม่เห็น

ความหมาย คนเรามักเห็นความผิดคนอื่นง่ายกว่าความผิดของตน แม้ตนรู้อยู่เห็นอยู่ ก็มักหาทางปกปิดเสียด้วยอำนาจมารยา คือเจ้าเล่ห์ ซึ่งจัดเป็นมลทินเครื่องเศร้าหมองของบุคคลประการหนึ่ง

50. **คำ** เสียมบ่คม หื้อใส่ด้ามหนัก ๆ ความรู้บ่นัก หื้อหมั่นเล่าหมั่นเรียน

ความ เสียมไม่คมให้ใช้ด้ามหนัก ๆ ความรู้ไม่มากให้หมั่นศึกษาเล่าเรียน

ความหมาย ความมีมานะบากบั่นรีบเร่งขวนขวายประกอบธุรกิจในหน้าที่การงานก็ดี การศึกษาเล่าเรียนก็ดี ด้วยสามารถแห่งความหมั่น เพียร อด ทน มีอิทธิบาท 4 คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา โดยครบองค์ งานเป็นสำเร็จแน่

51. **คำ** เฮือนหมั้นเมื่อหลายเสา

ความ เหมือนกัน

ความหมาย การงานบางอย่างทำคนเดียวหรือน้อยคนไม่สำเร็จ หรือสำเร็จก็เสียเวลานานจำต้องอาศัยกำลังคนหลายคน ร่วมมือช่วยจัดทำซึ่งเรียกว่าสามัคคี จึงจะสำเร็จโดยดีและไม่เสียเวลา

52. **คำ** ฝนบ่ตก บ่ฮู้หลังคาเรือนไผฮั่ว

ความ ฝนไม่ตกไม่รู้หลังคาเรือนใครรั่ว

ความหมาย โดยปรกติ ความเป็นอยู่ของคนเราไม่ค่อยจะรู้กันเพราะเหตุกำลังกาย กำลังปัญญา ความคิด และกำลังทรัพย์ เป็นต้น ต่อเมื่อมีเหตุการณ์หรือกิจกรรมใด ๆ เกิดขึ้น จึงจะรู้กันได้ ดังภาษิตว่า "กำลังใจรู้ได้ด้วยการงาน" ดังนี้

43. **คำ** ฟ้าแบบไหน หันฝาเฮือนหนึ่งเตื่อ

ความ ฟ้าแลบเมื่อไร เห็นฝาเรือน 1 ครั้ง

ความหมาย การค้าขายได้กำไรงาม ๆ ก็ดี ทำงานได้รับค่าจ้างแพง ๆ ก็ดี ได้เงินเดือนเพิ่มอย่างไม่คาดหมายก็ดี ได้บริโภคอาหารเอร็ดอร่อยก็ดี หรืออื่น ๆ ซึ่งนาน ๆ จักมีสักครั้ง

53. **คำ** ไส้ในท้องเกิดเป็นหนอน หรือสาวไส้หื้อกากิน

ความ เหมือนกัน

ความหมาย คนเราจักได้รับความเสื่อมเสียด้วยเกียรติยศชื่อเสียงก็ดี ทรัพย์สมบัติก็ดี โดยมากเพราะคนภายในเป็นเหตุ อาจทำเอง หรือเป็นสื่อคนภายนอกมาทำลายให้เสื่อมเสีย ได้ในคำว่า "สาวไส้ให้อีกากิน"

55. **คำ** ตุ๊มผ้าลายหมาเห่า ค้นคำเก่าผิดกัน

ความ ห่มผ้าลายให้สนัขเห่า ฟื้นคำเก่าทะเลาะกัน

ความหมาย เรื่องเก่าแก่ อันเป็นเรื่องขุ่นข้องหมองใจกัน ซึ่งผ่านพ้นไปแล้ว ไม่ควรคิดค้นมาพูดอีกอาจเป็นชนวนทะเลาะวิวาทกันก็ได้

56. **คำ** เป็นบ่ฮัก บ่จ่างขับจำ ของกินบ่ฮำ บ่ช่างก้าป้อน

ความ เขาไม่รักไม่ควรบังคับขู่เข็ญ อาหารไม่อร่อยไม่ควรป้อนใส่ปาก

ความหมาย การงานทุกอย่าง หากทำด้วยความไม่สมัครใจ เช่นถูกบังคับให้ทำ ไม่ได้ผลมากหรืออาจไม่ได้ผลเสียเลย ต่อทำด้วยความสมัครใจจึงได้ผลมาก โดยเฉพาะนิยมใช้ระหว่างเพศตรงกันข้าม

57. **คำ** นกบ่กินบ่จ่างกำปีกมันอ้า ควายบ่กินหญ้า บ่จ้างข่มเขามันลง

ความ นกไม่บิน ไม่ควรจับปีกมันอ้า ควายไม่กินหญ้า ไม่ควรข่มเขามันลง

ความหมาย เหมือนกับเขา 51

58. **คำ** เอาคนต่ำบอดนำทาง เอาคนต่ำฟางต่ามแคร่

ความ ความเหมือนกัน ต่างแต่คำว่า "ตามแคร่" หมายถึง "จุดได้"

ความหมาย การเลือกบุคคลไม่เหมาะสมแก่ความเป็นหัวหน้า หรือผู้นำ เพราะหย่อนหลักวิชาการก็ดี เพราะความประพฤติก็ดี หรือเพราะความสามารถก็ดี เป็นต้น เป็นเหตุให้งานนั้น ๆ เสียหายหรือไม้ก้าวหน้า

59. **คำ** น้ำใสตางขอก น้ำขุ่นกลางวัง

ความ น้ำใสทางขอบ (ที่น้ำตื้น) แต่น้ำขุ่นกลางวัง (ที่น้ำลึก)

ความหมาย บุคคลผู้มีวิชาความรู้น้อย (ได้สดับน้อย) ดุจน้ำตื้น แต่น้ำใจของเขาใสสะอาดด้วยคุณธรรม ดุจน้ำใสทางขอบ บุคคลผู้มีความรู้มาก (พหูสูตร ศึกษามาก) ดุจน้ำลึก แต่น้ำใจของเขาไร้คุณธรรม ดุจน้ำขุ่นกลางวัง

60. **คำ** รักใคร่กันเพราะการกิน ยินดีแต่คำปาก

ความ รักใคร่กัน เพราะได้กิน ยินดีต่อกันด้วยคำพูด

ความหมาย การเอื้อเฟื้อเจือจานปัจจัยลาภแก่ผู้อื่นตามมีตามได้ มีอาหาร เป็นต้น จัดเป็นสาราณิยธรรมส่วนหนึ่ง ซึ่งได้เกิดความรักใคร่สนิทสนมซึ่งกันและกันได้ การพูดจาปราศัย เป็นปิยวาจาเป็นสังคหวัตถุส่วนหนึ่ง ซึ่งสามารถดูดดื่มยึดเหนี่ยวน้ำใจของผู้ฟัง ให้สมานสามัคคีกันได้ โดยนัยภาษิตว่า "วาจาเช่นกับน้ำใจ" ดังนี้

61. **คำ** หัวใจคนไผหยั่งบ่เຕິ๊ก เລິ๊กเช่นข้อมือเดียว

ความ หัวใจคน ใครหยั่งไม่ถึง ลึกแค่ข้อมือเดียว

ความหมาย จิตใจเป็นธรรมชาติดิ้นรนกลับกลอก รักษายาก ห้ามยาก สามารถนึกคิดได้ในที่ทุกสถาน ซึ่งยากที่สามัญชนจะหยั่งทราบได้ แม้จะทราบได้บ้าง ก็เพียงแต่อาการภายนอกเท่านั้น เว้นแต่พระอริยเจ้า ซึ่งได้บรรลุเจโตปริญญาณ จึงกำหนดหยั่งทราบได้

62. **คำ** ซื้องัวหื้อผ่อหาง ซื้อนางหื้อผ่อแม่ กันใคร่รู้แน่ ๆ หื้อผ่อพ่อตาแม่ยาย

ความ ซื้อวัวให้ดูหาง ซื้อนางให้ดูแม่ ถ้าใคร่รู้แน่ ๆ ให้ดูพ่อตาแม่ยาย

ความหมาย การทำอะไร ให้สืบสวนสอบสวนดูข้อเท็จจริง แล้ววิจัยให้รอบคอบก่อน ไม่ทำไปด้วยความสะเพร่า

63. **คำ** สิบคำเล่า บ่เท่าตาหัน สิบตาหันบ่เท่ามือกำ

ความ สิบคำเล่า ไม่เท่าตาเห็น สิบตาเห็นไม่เท่ามือคลำ

ความหมาย เรื่องใด ๆ เกิดขึ้น อันเกิดแก่การกระทำก็ดี ข่าวเล่าลือก็ดี หรืออื่นใดให้พิสูจน์ดูข้อเท็จจริงให้แน่นอนก่อน ไม่หูเบาเชื่อง่ายโดยไร้เหตุผล หากสามารถพิสูจน์ด้วยตนเองได้ยิ่งดี

64. **คำ** คนตาดีจูงคนตาบอด คนตาดีไม่บ่รอด อาศัยคนตาบอดจูงไป

ความ ความเหมือนกัน

ความหมาย คนเรามี 2 ตา คือ ตานอก ได้แก่ มังสะจักษุ 1 ตาในได้แก่ปัญญาจักษุ 1 คนตานอกบอดจักไปไหนมาไหน จำต้องอาศัยคนตานอกดีจูงไป มิฉะนั้นก็มิอาจไปไหนมาไหนได้สะดวกและไม่สามารถดำรงชีวิตให้เป็นสุขต่อไปได้ ก็คนตานอกยังดี ๆ นั้นเอง บางคนจำต้องอาศัยรายได้จากคนตาบอดเลี้ยงชีวิตให้เป็นไป หรืออาศัยคนตาบอดบอกเลขหวย ชาตาราษี ฤกษ์งามยามดี โชคลาภ เป็นต้น เพื่อควายความสงสัยในด้านคนตาในดี มีวิชาเฉลียวฉลาด สามารถในหน้าที่การงาน ก็ช่วยแนะนำสั่งสอนคนตาในบอด ให้เกิดความรู้ความเข้าใจ ให้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ให้ได้รับผลสันติสุขเป็นที่สุด แต่ก็ต้องอาศัยเขาเป็นกำลังประกอบการงาน

และบำรุงด้วยปัจจัยทั้ง 4 รวมความก็คือคนเราเกิดมาถ้อยทีต้องอาศัยซึ่งกันและกัน ไม่นิยมว่าจะเป็นคนชั้นไหน ไม่ควรรังเกียจเดียจฉันท์กัน เป็นต้น

65. **คำ** งูใกล้หน้าแข้ง แล่นหาฆ้อน

ความ งูใกล้หน้าแข้ง วิ่งหาฆ้อน

ความหมาย กิจกรรมใด ๆ อันเป็นหน้าที่ ๆ จำต้องจัดทำเพื่อสำเร็จผล จะต้องกะโครงการหรือเตรียมการไว้ล่วงหน้า ให้ทันกับเวลาเสมอ หากนิ่งนอนใจเสีย มัวรอให้ถึงกำหนด หรือจวนกำหนดแล้วจึงทำ อาจไม่ทันกับงาน ทำให้งานเสียผลได้

66. **คำ** ผักกูดยอดเค๊า กินข้าวแล้วนอน

ความ ผักกูดยอดเค้า (ยอดแก่) กินข้าวแล้วนอน

ความหมาย การเฉื่อยชาชักช้าในการประกอบงานโดยไม่คำนึงถึงเหตุการณ์เฉพาะหน้า ไม่เหมาะสมแก่กาละเทศะ และบุคคล ทำประโยชน์ที่ควรจะได้มากกลับได้น้อย หรือพอที่จะได้กลับเสียไป แล้วคนอื่นคว้าโอกาสไปกินเสียชิบ

67. **คำ** งาช้างหักขำเสิก นอนหลับเดิกบ่เสียก๋าร

ความ งาช้างหักคาข้าศึก นอนหลับดึกไม่เสียงาน

ความหมาย การประกอบการงาน ชนิดหนักเอาเบาสู้ แม้จะประสบอุปสรรคขัดข้องก็ต้องสู้ทรหดอดทนไม่ยอมท้อถอย พยายามทำงานจนกว่างานจะสำเร็จผล แม้ชีวิตก็ยอมเสียสละฯ

68. **คำ** คนใบ้เปิ่นดูร้าย คนขี้ไร้เปิ่นดูแควน

ความ คนใบ้บ้าเขาดูแง่ร้าย คนขี้ไร้ยากจน เขาดูถูกดูหมิ่น

ความหมาย การทำอะไรให้เป็นไปด้วยความสุภาพ มีมารยาทเรียบร้อย ไม่เอะอะปึงปัง ไร้สติสัมปชัญญะ อันเป็นเหตุให้คนอื่นเขามองในแง่ร้าย ไม่เป็นที่ไว้วางใจ และไม่ประพฤติตนเป็นคนไร้ความสามารถ เกียจคร้าน ไม่เอางาน ไม่เป็นตัวของตัวเอง มัวแต่พึ่งคนอื่นเป็นอยู่ ซึ่งเป็นเหตุให้เขาดูถูก

69. **คำ** เยียะการบ่เป็นแซง หีบน้ำแก๋งเหมือนนฟ้าร้อง

ความ ทำงานไม่แข็งแรง ซดน้ำแกงเหมือนฟ้าคะนอง

ความหมาย การงานที่ย่อหย่อน ไม่มีผลมาก ไม่สามารพึ่งตนเองได้ รายจ่ายเกินรายได้ ส่วนรายเก็บยิ่งซ้ำร้าย ในที่สุดเอาตัวไม่รอด

70. **คำ** ไม้ต้นเดียวบ่เป็นเก๋อ ป๋อต้นเดียวบ่เป็นเหล่า

ความ ไม้รำเดียวไม่เป็นกอ ปอต้นเดียวไม่เป็นป่า

ความหมาย คน ๆ เดียว ทำประโยชน์ได้น้อย ต่อร่วมสามัคคีกันทำ ได้ประโยชน์มาก และสามารถป้องกันกำจัดศัตรูหมู่ปัจจามิตรได้ด้วย

71. **คำ** ตกปั๋นเปิ่น ปูนดีใคร่หัว ตกปั๋นตัว ปูนดี ใคร่ไห้

ความ ตกที่เขา น่าหัวเราะ ตกที่เรา น่าร้องไห้

ความหมาย เหตุการณ์ก็ดี การงานก็ดี ซึ่งเกิดขึ้นกับคนอื่น ไม่ควรเห็นเป็นเรื่องสนุกสนานและเห็นเรื่องไม่สำคัญ แต่ความจริง ถ้าเหตุการณ์หรืองานนั้น ๆ เกิดขึ้นแก่ตน กลับเป็นเรื่องหนักใจ ทำยาก หรืออาจทำไม่ได้เลย

72. **คำ** บางพ่องอยู่ดินไห้ บางพ่องอยู่บนต้นไม้ใคร่หัว

ความ บางพวกอยู่ดินร้องไห้ บางพวกอยู่บนต้นไม้หัวเราะ

ความหมาย สถานะความเป็นอยู่ของคนเรา ไม่สม่ำเสมอกัน เพราะเหตุความมั่งมีดีจนก็ดี เพราะได้รับความไม่เที่ยงธรรมก็ดี ทำให้ได้รับความไม่เสมอภาค สุขบ้าง ทุกข์บ้าง เป็นเหตุให้คนบางพวกมีความดีใจมีความสุข แต่บางพวก มีความเสียใจมีความทุกข์

73. **คำ** พริกมีเฮือนเหนือ เกลือมีเฮือนใต้ ผักแคบมีบนปล๋ายไม้

ความ พริกมีบ้านเหนือ เกลือมีบ้านใต้ ผักตำลึงมีบนยอดไม้

ความหมาย ความเป็นคนขี้เกียจ งอมืองอเท้า ไม่ขยันหมั่นเพียร ขวนขวายหาแม้อาหารการบริโภคไว้เพื่อบริโภค ครั้นถึงเวลาจะกิน อะไร ๆ ก็ไม่มีจำต้องซื้อ ยืม ขอ พี่น้องเพื่อนบ้าน จึงหาความสุขมิได้

70. **คำ** คำปากว่าแต้ น้ำใจบ่อต๋าม ฟู่เอางาม น้ำใสซ่วยหน้า

ความ ปากพูดจริง น้ำใจไม่เป็นไปตาม พูดเอางาม น้ำใสล้างหน้า

ความหมาย คนดีแต่พูด แต่จิตใจเหลวไหล เอาจริงเอาจังอะไรไม่ได้ รวมความว่า ปากกับใจไม่ตรงกัน

15. **คำ** ก้นนั่งฟาก ปากเป็นเครือ ตางจะเมือบ่กึ๊ดใจฮอด

ความ ก้นนั่งฟาก (พื้น) พูดเป็นเรื่องเป็นราว การกลับบ้านไม่นึกถึง

ความหมาย คนตูดหนักลงได้นั่งแล้วไม่รู้จักเวลาจะลุกสักที เป็นเหตุพร่าประโยชน์ตน ประโยชน์ท่านให้เสียไปโดยไร้สาระ ย่อมเป็นที่น่ารังเกียจของบุคคลอื่น ซึ่งใคร ๆ ก็ไม่ชอบ

67. **คำ** กิ่วภูกิ่วดอยผ่อหัน แต่กิ่วคนมักผ่อบ่หัน

ความ การคับแคบของภูเขาเลากา ใคร ๆ ก็มองเห็น แต่การคับแคบของคนเรา มักมองไม่ค่อยเห็น

ความหมาย สภาพความเป็นอยู่ของสิ่งธรรมชาติ เช่น ภูเขาเลากา ย่อมปรากฏแก่สายตามนุษย์ ย่อมมองเห็นได้ชัดตามธรรมชาติของมันเอง คือไม่มีข้อลี้ลับและอำพราง ส่วนสถานะความเป็นอยู่ของหมู่มนุษย์คนเรา ย่อมมีอาการเคลื่อนไหวลี้ลับปิดบังอำพรางข้อเท็จจริงเสมอ ซึ่งยากที่บุคคลผู้มองเห็นด้วยความผิวเผิน จะเห็นข้อเท็จจริงได้ คือ มักจะอยู่ในลักษณะที่ว่า ผักชีโรยหน้านั่นเอง

77. **คำ** ฟ้าร้อง ฝนบ่ตก

ความ ฟ้าคนอง ฝนไม่ตก

ความหมาย การอ้างตนว่า จักทำกิจการอย่างใดอย่างหนึ่ง แล้วไม่กระทำตามที่ได้กล่าวอ้างไว้ ก็เป็นเหตุไร้สาระที่จะพึงได้ ยิ่งกว่านั้นยังเป็นเหตุให้คนอื่นหมดความเชื่อถือ

78. **คำ** ขี้เหมี้ยงเกิดกับเหล็ก

ความ ขี้สนิมเกิดกับเหล็ก

ความหมาย อันความทุกข์เดือดร้อนเสียหายของบุคคลนั้น ไม่ได้เลื่อนลอยมาจากสิ่งอื่นไกล หากมาจากความประพฤติ คือ การกระทำของตนหรือจากบุคคลที่ใกล้ชิดติดต่อตนนั่นเองเป็นเหตุ ดุจเหล็กที่กร่อนเพราะถูกสนิมกัด แต่สนิมนั้นก็มาจากเหล็กนั่นเอง เพราะฉะนั้น ควรระวัง

79. **คำ** กลัวแต้ก็ต๋าย อายแต้ก็ต้าว

ความ กลัวเกินไปก็ตาย อายเกินไปก็ล้ม

ความหมาย การรู้จักประมาณในการวางตนให้เหมาะสมแก่ภาวะของตนก็ดี ธุรกิจก็ดี หรือเหตุการณ์อื่นใดก็ดีเป็นไปพอดิบพอดี ซึ่งไม่นำความเสื่อมเสีย หรือความเดือดร้อนมาสู่ตน จึงเป็นกิจที่ปัญญาชนจะพึงปฏิบัติ หากเกินพอดี ย่อมเดือดร้อนเสียหายได้

80. **คำ** กล้าขี้ครั่ง นั่งขี้ควาย มะกอกยายหัว

ความ มะกอกยายหัว คือ คำปั้น (มะเหงกเขกหัว) ตีหัว นอกจากนี้ความหมายเหมือนกัน

ความหมาย ความกล้าหาญในชั้นเชิง ชอบด้วยเหตุผล ด้วยความรู้ ความปฏิบัติชอบ ย่อมเป็นที่เกรงขามเคารพรักและนับถือของปวงสาธุชน ถ้ากล้าในทางที่ไม่ควรกล้า คือไม่มีชั้นเชิงชอบด้วยเหตุผลส่อให้คนอื่นรู้เพียงภายนอก อันแสดงออกทางกายและวาจาเท่านั้น ความจริงภายในคือจิตใจขี้ขลาดตาขาว เอาจริงเอาจังอะไรไม่ได้ พอเจอเหตุการณ์เฉพาะหน้าแทนที่จะสู้กลับเปิดหนีก่อนเขา เหมือนขี้ครั่งแข็งเปราะ พอถูกความร้อนก็ละลาย หรือนั่งขี้ควายก็เหลวละลาย ซึ่งใคร ๆ ก็ไม่ชอบ ดีไม่ดีอาจเจ็บตัวก็ได้

81. **คำ** รักเปิ่นเสียตัว ข้ามขัวกลัวตกน้ำ

ความ รักเขาเสียตัว ข้ามสะพานกลัวตกน้ำ

ความหมาย 1. การแผ่เมตตา กรุณาจิต แสดงความรักใคร่ สงสารคนอื่นต้องเป็นไปในขอบเขต มิฉะนั้นอาจกลายเป็นเหมือนทำคุณบูชาโทษ คือความผิดอาจถึงตนก็ได้ เช่นเอาใจช่วยเหลือโจร เป็นต้น 2. การทำกิจกรรม

ใด ๆ ต้องมั่นใจก่อนแล้วทำ หากลังเลใจด้วยอำนาจวิจิกิจฉานิวรณ์ครอบงำมัวพะวงหน้าพะวงหลัง กิจกรรมที่กระทำย่อมไม่บังเกิดผลดีได้

82. **คำ** เปิดเสื้อหื้อเปิ่นหันหลัง
ความ เปิดเสื้อให้เขาเห็นหลัง
ความหมาย เรื่องใด ๆ ที่ควรสงวนไว้เป็นความลับในวงภายใน เฉพาะตน เฉพาะหมู่คณะของตนเพื่อพิจารณาหาลู่ทางปรับปรุงแก้ไขในส่วนที่บกพร่องให้สมบูรณ์ หรือในส่วนที่ไม่ดีให้ดีขึ้น แต่คนภายในกลับนำเรื่องไปแพร่งพรายให้คนภายนอกล่วงรู้เหตุการณ์ ซึ่งเป็นเหตุให้เสื่อมเสียเกียรติยศชื่อเสียงเป็นต้น ได้ในคำว่า "นำไฟในออกนอก" ดังนี้

83. **คำ** กลืนบ่ลง คายบ่ออก
ความ กลืนไม่ลง คายบ่ออก
ความหมาย เหตุการณ์บางอย่างเมื่อเกิดขึ้นมักเป็นปัญหาที่แก้ยาก คือได้ทางหนึ่ง แต่เสียทางหนึ่ง ทำให้อึดอัดใจแก่ผู้ขบคิด ในที่สุดแก้ไม่ตก ก็ทำลายตนและคนอื่น เพื่อหาทางออกอย่างไม่เคยคาด

84. **คำ** ถอดต๋งหื้อหล่มจ่อง
ความ ถอนตงให้หล่มช่อง
ความหมาย การทำความเสียหายแก่คนอื่นด้วยกุสโลบายต่าง ๆ เพื่อให้หลงเชื่อว่าเป็นการชอบ เช่นฉ้อโกงหรือหลอกลวงเขาเป็นต้น

85. **คำ** ต่าหลวกก็ได้ ต่าใบ้ก็เสีย
ความ ถ้าฉลาดก็ได้ ถ้าโง่ก็เสีย
ความหมาย ผู้มีปัญญาเฉลียวฉลาด ย่อมได้เปรียบในการปฏิบัติงาน และได้ผลดีเป็นที่พอใจ เพราะรู้จักหลีกหายนะ ประกอบวัฒนะโดยส่วนเดียว ส่วนคนโง่มีปฏิปทาตรงกันข้าม การงานย่อมเสียผลเป็นธรรมดา

86. **คำ** กินหว๋อม ๆ ผอมช่อคร่อ
ความ กินจุ แต่ผอมเหลือกำลัง
ความหมาย เปรียบบุคคล เห็นแก่ปากแก่ท้อง คือไม่รู้จักประมาณในการกิน อยู่ในลักษณะสุรุ่ยสุร่าย รายได้ไม่คุ้มรายจ่าย รังแต่จะขัดสนลงทุกที ไม่สามารถมั่งคั่งสมบูรณ์ได้

87. **คำ** ตกเรือถ่อซ้ำ ตกน้ำถ่อซุย
ความ ถ่อซุย คือถ่อส่งต่อไปอีก
ความหมาย คนเสียกำลังใจ เพราะเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นต้นทุนอยู่แล้ว แต่ถูกดุด่าว่ากล่าวหรือประทุษร้ายซ้ำเติมอีก เป็นเหตุให้เสียกำลังใจหรือได้รับความเดือดร้อนมากขึ้น

88. **คำ** อดเผ็ดกินหวาน อดสานได้ซ้า
ความ ซ้า ได้แก่กระเช้าสำหรับใส่ของ นอกนั้นเหมือนกัน
ความหมาย ความขยันหมั่นเพียรและอดทนต่อการงานก็ดี ทุกขเวทนาก็ดี และเจ็บใจก็ดี ย่อมเป็นผลดีมีความสุข อันเป็นยอดแห่งความปรารถนา

89. **คำ** จักว่านกมีก็หู จักว่าหนูก็มีปีก
ความ เหมือนกัน
ความหมาย บุคคลมีนิสัยเหลวไหล ประพฤติตนอยู่ในลักษณะไม่แน่นอน เมื่อมีธุรกิจเกิดขึ้น มักตีตัวออกห่างแล้วไม่เอาธุระ โดยอ้างว่าไม่ใช่หน้าที่บ้าง ไม่ใช่พวกตนบ้าง ย่อมเป็นที่รังเกียจของคนอื่น ทำความลำบากให้แก่ตน ดุจค้างคาว

90. **คำ** ไปบ้านเปิ่น บ่ควรไปบ่ดาย หื้อปั้นฮูปงัว ฮูปควาย หื้อลูกเปิ่นเล่น
ความ ไปบ้านเขา ไม่ควรไปเปล่า ควรปั้นรูปวัวรูปควาย ให้ลูกเขาเล่น
ความหมาย เป็นคนไม่ควรทำตนมีใจจืดและคับแคบ ขาดการช่วยเหลือเกื้อกูลคนอื่น ซึ่งใคร ๆ ก็ไม่ชอบ

ควรประพฤติตนเป็นคนมีน้ำใจกว้างขวาง ช่วยเหลือผู้อื่นด้วยอัธยาศัยอันงามตามสามารถ ย่อมเป็นที่ผูกไมตรีจิตของกันและกันได้

91. **คำ** หมูบ่หื้อหน้า หมาบ่ยี่เขี้ยว

ความ หมูไม่หันหน้าให้ หมาไม่ยิงฟัน

ความหมาย การที่บุคคลจะสนิทสนมรักใคร่กันหรือสัมพันธ์กันได้อย่างสนิทใจ โดยเฉพาะในระหว่างเพศตรงกันข้าม ถ้าฝ่ายหญิง ไม่แสดงอาการที่เรียกว่า ทอดสะพานให้เดินแล้ว ฝ่ายชายก็ไม่อาจกล้าล่วงเกินในทางกามารมณ์ได้โดยง่าย (เว้นแต่พวกอันธพาล)

92. **คำ** หนีฝน บ่พ้นฟ้า

ความ เหมือนกัน

ความหมาย ความทุกข์ ความเดือดร้อนใด ๆ อันเกิดแต่โจรภัยเป็นต้น อันบุคคลพยายามหลบหลีกปลีกตัวหนีเพื่อความปลอดภัยนั้น ย่อมเป็นธรรมดาของปัญญาชน แต่การหนีชนิดหนึ่ง ซึ่งไม่สมควรจะหนี เช่นหนีพ่อแม่ หนีครูบาอาจารย์ หนีผู้บังคับบัญชา หนีผู้หลักผู้ใหญ่ และหนีอาชญากรรมเป็นต้น ซึ่งในที่สุดก็หนีไม่พ้น

93. **คำ** ปากเป็นธรรม ใจดำเหมือนหมิ่นหม้อ

ความ พูดเป็นอรรถเป็นธรรม ใจดำเหมือนดินหม้อ หม้อ หรือ ปากคาบพระคัมภีร์ ใจดำเหมือนดินหม้อ

ความหมาย บุคคลบางคน ปากกับใจไม่ตรงกัน คือปากพูดเป็นอรรถเป็นธรรม น่าเชื่อถือ แต่น้ำใจของเขาเหี้ยมโหดดุร้าย ดุจสัตว์ร้าย ได้ในคำว่า ปากปราศัย ใจเชือดคอ

94. **คำ** ไม้โค่นยามลม

ความ ต้นไม้ล้ม ยามมีพายุ

ความหมาย ภาวะความเป็นอยู่ของคนเรา ไม่ควรประมาท หากรู้ว่าไปไม่รอด หรือจะไม่จีรังยั่งยืน ควรระมัดระวังด้วยสติสัมปชัญญะเสมอ หากประมาท อาจมีอันตราย หรือเหตุการณ์ที่ไม่เคยคาดเกิดขึ้น อาจทำภาวะของตนเสียหายได้ง่าย ดุจต้นไม้ โดยปกติจะล้มอยู่แล้ว ครั้นถูกลมพัดก็ล้มได้ง่ายฉะนั้น

95. **คำ** ใคร่ขี้ล่นหาขอน ใคร่นอนล่นหาสาด

ความ อยากถ่ายอุจจาระ วิ่งหาขอนไม้ อยากนอนวิ่งหาเสื่อ

ความหมาย โดยปกติคนเรา มักไม่สนใจในเหตุการณ์ มีความประมาทเลินเล่อ เห็นบุคคลผู้ที่ตนพอพึ่งได้ไม่สำคัญ ต่อมีเหตุการณ์เกิดขึ้น จึงขอพึ่งใบบุญของเขา ซึ่งไม่สู้จะเป็นมงคลดี หรือประมาทต่อหน้าที่การงานโดยไม่กะโครงการไว้ล่วงหน้าก่อน ครั้นถึงกำหนดลงมือทำ จึงวิ่งหาเครื่องอุปกรณ์ มักขลุกขลักเสมอ

96. **คำ** กล้วยบ่สุก ก๋าบ่กิ๋น

ความ กล้วยไม่สุก อีกาไม่กิน

ความหมาย คนเรา เมื่อมีจุดอ่อนอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งเป็นเหตุให้คนอื่นจับจุดได้ ก็เป็นการง่ายที่เขาจะวางแผนการทำลายได้สมประสงค์ ดุจกล้วยสุกอีกาชอบกิน

97. **คำ** บ่มีฝอย หมาบ่ขี้

ความ ไม่มีขยะมูลฝอย หมาไม่ค่อยจะขี้รด

ความหมาย การวางตนไม่เหมาะสมแก่ภาวะของตน เช่นทำสิ่งที่ไม่ควรทำ และไม่ทำสิ่งที่ควรทำจึงเป็นเหตุให้คนอื่นครหานินทาได้

88. **คำ** เหล้นหมา หมาเลียหน้า

ความ ล้อเล่นหมา มักถูกหมาเลียหน้า

ความหมาย เป็นผู้หลักผู้ใหญ่ ไม่วางตนให้เหมาะสมแก่ฐานะ มักคลุกคลีตีโมง หรือประพฤติตนเยี่ยงผู้น้อยหรือผู้ที่มีสุถานะต่ำกว่า อ.จทำให้เสื่อมเสียเกียรติยศชื่อเสียงได้

99. **คำ** ปูหลาย อยู่ฮูตื้น

ความ ปูหลายตัว แต่อยู่รูตื้น

ความหมาย บุคคลที่ไร้วิทยฐานะและวุฒิหรือความสามารถ แม้จะมีมากคน หากมีเหตุการณ์หรือกิจกรรมใด ๆ ที่สำคัญ ๆ เกิดขึ้นก็เอาเป็นที่พึ่งไม่ได้

100. **คำ** ฮักยาวหื้อบั่น ฮักสั้นหื้อต่อ

ความ ถ้ารักยาว ให้ตัดให้บั่น ถ้ารักสั้นให้ส่งเสริมเติมต่อ

ความหมาย ความรักใคร่เป็นฉันทะสามัคคีกัน เป็นเหตุให้อยู่ร่วมกันเป็นสุขยาวนาน ดุจเส้นด้ายร้อยดอกไม้ต่างชนิดต่างพรรณไว้ให้มั่นคง ไม่กระจัดกระจายได้ หากจะมีการขัดใจกันอันเป็นเหตุให้ทะเลาะเบาะแว้งกันบ้าง ก็ควรตัดเสียด้วยอำนาจขันติธรรม ไม่ส่งเสริมเติมต่อ ก็เป็นเหตุระงับการทะเลาะวิวาทได้ ถ้าหากขาดขันติธรรมต่างทะเลาะวิวาทกันต่อไป ความสามัคคีกันอันยืนยาวก็สั้นลงอย่างไม่มีปัญหา

101. **คำ** พ่ายช้าง หื้อเข้าหว่างงา งมปลาหื้อกำหมั้น ๆ

ความ หนีช้างให้เข้าหว่างงา งมปลาให้จับแน่น ๆ

ความหมาย การตีตนก่อนไข้ เพราะเหตุมีความทุกข์อย่างใดอย่างหนึ่งเกิดแก่ตนก็ดี หรือทำกิจกรรมใด ๆ ที่ไม่จริงไม่จังมัวลูบ ๆ คลำ ๆ โดยปราศจากความพยายามก็ดี เป็นเรื่องที่ไม่สมควรแก่ปัญญาชนจะพึงปรารถนา ควรพิจารณาให้รอบคอบและตระหนักในเหตุผล หากเห็นว่าไม่เหมาะสมหรือไม่เป็นธรรม ก็พยายามทำจนถึงที่สุด ดุจโจทก์-จำเลยได้รับความไม่เป็นธรรม ก็ดำเนินการถึงศาลฎีกา หรือผู้ต้องหาหนีอาชญากรรม อาจกลับเข้ามาสู้คดี

102 **คำ** เมื่อคืนเหมือนนกชัน เมื่อวันเหมือนนกเก้า

ความ นกชัน ได้แก่นกชนิดหนึ่ง ชาวเมืองเหนือเรียกนกตาบ้า มันชอบหากินเวลากลางคืน นกเก้าคือนกฮูก กลางวันมันจับเจ่าอยู่กับที่ แต่ชอบหากินและร้องเสียงดังกู๊ก ๆ ในเวลากลางคืน

ความหมาย เปรียบบุคคลซึ่งเรียกว่าอันธพาล มีอาชีพผิดคนธรรมดา เยี่ยงภูติผีปีศาจ ชอบหากินด้วยการลักขโมย หรือจี้ปล้นเขาเลี้ยงชีพ ในเวลากลางคืน แต่พักผ่อนหลับนอนในเวลากลางวัน (หรือคนขี้เกียจ นอนกลางวัน แต่กลางคืนชอบเที่ยว)

103. **คำ** เมื่อคืนเป็นควัน เมื่อวันเป็นเปลว

ความ เวลากลางคืน เป็นเหมือนควันไฟ เวลากลางวันเป็นเหมือนเปลวไฟ

ความหมาย เป็นปฏิปทาของบุคคลผู้เอาการเอางาน มักมีจิตใจจดจ่อเรื่องการงาน จะทำอะไรมักกะโครงการล่วงหน้าไว้ก่อนเสมอ เช่นใช้เวลากลางคืนสำหรับนึกคิดพินิจพิจารณา คือกำหนดงานไว้ว่าพรุ่งนี้จะทำอะไรและอะไรก่อนอะไรหลังซึ่งเปรียบด้วยควันไฟในกลางคืน ครั้นรุ่งขึ้นก็ลงมือทำงานได้สะดวกตามที่กำหนดไว้

104. **คำ** หันเงินหน้าดำ หันคำหน้าเศร้า

ความ เห็นเงินหน้าดำ เห็นทองคำหน้าเศร้า

ความหมาย เป็นธรรมดาของบุคคลผู้มีโลภเจตนาเป็นนิสัย เมื่อเห็นทรัพย์สิ่งของ ๆ คนอื่นแล้วย่อมอยากได้มาเป็นของ ๆ ตน จนถึงกับละโมบเพ่งเล็งอยากได้อย่างแรง แล้วแสดงปฏิกิริยาออกมาทางกายและวาจา ซึ่งเป็นลักษณะของคนไม่ดี

105. **คำ** หันก๋งจักรเป็นดอกบัว

ความ เห็นกงจักร เป็นเหมือนดอกบัว

ความหมาย บุคคลผู้กระทำความชั่วอย่างใดอย่างหนึ่งไว้ ย่อมตกอยู่อำนาจกิเลสฝ่ายต่ำดุจนายมิตตวินทุ ประทุษร้ายมารดาผู้บังเกิดเกล้าของตน ผลกรรมย่อมบันดาลให้เห็นผิดเป็นชอบ แล้วก็กล้าทำกรรมที่ผิด ย่อมได้รับความทุกข์เดือดร้อนเป็นผลสนอง

106. **คำ** งัวตัวเดียวกินหญ้าแผกหมู่ เสือบ่กิ๋นก็ห่าป๊าย

ความ วัวตัวเดียว กินหญ้าแยกหมู่แยกฝูง มักถูกเสือกัด หรือมิฉะนั้นก็เป็นโรคระบาด หรือถูกโจรกรรม

ความหมาย บุคคลผู้มีสันดานความคิดเห็นไม่ลงรอยกับหมู่คณะ หรือไม่สามัคคีกับหมู่คณะ ถือความคิดเห็นของตนเป็นใหญ่ กระทำกิจกรรมใด ๆ ไม่เข้าร่องรอยกับหมู่คณะ หรือนอกลู่นอกทาง ซึ่งเรียกว่า ประพฤติ

แหวกแนว ย่อมได้รับอันตรายและความเสื่อมเสียหายได้ง่าย

107. **คำ** ฝนตกบ่ทั่วใบไม้ ฝนขี้ไร้ตกมาสังจา

ความ ฝนตกไม่ทั่วใบไม้ ฝนขี้ไร้ตกมาทำไม

ความหมาย ความเที่ยงธรรม ย่อมเป็นที่ปรารถนาของสาธุชนโดยทั่วหน้า ความไม่เที่ยงธรรม คือความลำเอียงเพราะ รัก, ชัง, เขลา และกลัวในทางที่ไม่ควรกลัว คือ ทำอะไรไม่เป็นไปเพื่อความสม่ำเสมอ ขาดตกบกพร่องย่อมไม่เป็นที่ปรารถนาของสาธุชน

108. **คำ** ใคร่เวยหื้อกาน ใคร่นานหื้อโล่น

ความ อยากใคร่ถึงเร็วให้ค่อยคลาน อยากใคร่ถึงนานให้วิ่ง

ความหมาย การทำอะไร เร็วเกินไป หรือชักช้าเกินไป งานที่ทำไม่ได้ผล แม้จะได้ผลบ้างก็ไม่ดี หากทำพอดิบพอดี คือเหมาะแก่กาละ เทศะ และบุคคล มั่นอยู่ใน อัตตัญญู รู้จักตน มักตัญญู รู้ประมาณ จึงจะเป็นผลดี

109. **คำ** ตาหันดาย เหมือนควายหันหน้า

ความ เพียงแต่เห็นด้วยตาเท่านั้น ไม่อาจทำอะไรได้ เหมือนควายเห็นหญ้า แต่ไม่มีโอกาสจะกิน

ความหมาย คนเราบางคนบางพวก มักชอบแต่จะดูจะเห็นเท่านั้น แม้จะเสียเงินเสียทองก็ยอมเสียสละได้เพื่อการดูการชม แต่หาได้นึกคิดพินิจพิจารณาและฝึกหัดทำสิ่งที่ตนดูนั้นให้เป็นอย่างเขาบ้าง ในเมื่อสิ่งนั้นไม่เหลือสติปัญญาความสามารถของตน เมื่อเป็นเช่นนี้ ก็ไม่มีโอกาสที่จะก้าวหน้าได้

คติธรรม

ธมฺโม หเว รกฺขติ ธมฺมจารี
ธรรมะเท่านั้น ย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม

สภาวธรรมที่นักศึกษา ศึกษาธรรมอยู่โดยทั่วไปทั้งคฤหัสถ์ และบรรพชิต การศึกษาธรรมนั้นถ้าศึกษาด้วยการจำข้อธรรมตามหมวดข้อธรรมนั้น ๆ ศึกษาได้มาก ท่องได้มาก ก็จำได้มาก เป็นความเข้าใจทางทรงจำตามสติปัญญาเรียกว่ามีภูมิทางทรงจำของผู้นั้น ผู้มีความทรงจำดี จำได้มาก ต้องศึกษาในส่วนต่างกันของข้อธรรมว่าธรรมข้อไหนต้องใช้เวลาใด เช่นขันติธรรม ความอดทน ต้องใช้เวลาทำการงาน ผู้ทำงานต้องอดทนมาก จึงทำงานได้มาก อดทนน้อยทำงานได้น้อย ไม่อดทนเลยไม่ได้งานเสียหมด เป็นตัวอย่าง เรียกว่ามีภูมิความรู้ธรรม

ผู้มีภูมิความรู้ธรรมแล้ว ต้องรู้จักแยกข้อธรรมให้ละเอียดไปอีกว่า ความประพฤติดีอย่างไร เป็นสมาธิปัญญาเพราะความประพฤติดีเป็นศีลสมบัติ เมื่อมีศีลบริสุทธิ์ เกิดความมั่นใจ มีความสงบไม่หวั่นไหวตามอารมณ์ก็เกิดแสงสว่างคือปัญญา เมื่อมีปัญญาแล้วความรู้ในธรรมนั้นเองก็ทำให้เกิดภูมิปัญญา เมื่อมีภูมิปัญญารู้ผิด รู้ถูก รู้ได้รู้เสีย รู้ควร รู้ไม่ควร และดำเนินชีวิตไปตามธรรมสุจริตบริสุทธิ์สะอาดอันเป็นความสุขกายสบายใจ จึงได้ชื่อว่าธรรมรักษาผู้ประพฤติธรรม.

พระราชสิทธาจารย์
24 กันยายน 2519

"ขัตติยานุสรณ์ ที่ระลึก ในงานพระราชทานเพลิงศพ ท่านพระครูปลัดสุวัฒนโพธิคุณ (เขียว ขตฺติโย)
27-30 มกราคม 2520"

เรื่อง

ตายเพื่ออยู่ หรือ อยู่เพื่อตาย

การตายมีหลายลักษณะ คือ ย่อมเป็นไปได้ทั้งลักษณะทั้งสัตว์เดรัจฉาน และแม้สรรพวัตถุทุกอย่างบรรดามีในโลก แต่ในที่นี้จักกล่าวเฉพาะแต่การตายของมนุษย์เท่านั้นเพื่อประหยัดความให้สั้นตามวัตถุประสงค์

ตามหัวข้อเรื่องเบื้องต้นนั้น เป็นของพระมหาเถระท่านหนึ่งได้เขียนไว้ ซึ่งฟัง ๆ ดูก็น่าคิดเพราะเป็นคำคม หากไม่วิจารณ์ด้วยปัญญาแล้ว อาจดีไม่แตกก็ได้ หากวิจารณ์ด้วยปัญญาโดยดีแล้ว ก็จะทราบความหมายได้ดีว่า "ตายเพื่ออยู่ กับ อยู่เพื่อตาย" มีความหมายต่างกันอย่างไร

ความข้อนี้ ท่านได้บรรยายเป็นใจความว่า ตายเพื่ออยู่มีราคาค่าสินประเสริฐกว่าอยู่เพื่อตายเพราะแม้สรีระร่างกายจะแตกดับสลายไปตามสภาพคติธรรมดา แต่ผลของงานที่อยู่คือ คุณงานความดีที่ได้กระทำไว้ไม่ได้แตกดับไปตาม คือยังมีปรากฏอยู่ในโลก ให้อนุชนคนรุ่นหลังได้ยึดถือปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดีต่อไปอีก แม้ตายแล้วก็เสมือนไม่ตายดังพุทธบาลีภาษิตว่า "อปฺปมตฺตา น มียนฺติ" บุคคลผู้ไม่ประมาทแล้วย่อมชื่อว่าไม่ตาย ดังนี้ ส่วนบุคคลที่อยู่เพื่อตาย มีความหมายตรงกันข้ามกับบุคคลที่กล่าวมาแล้ว คือ อยู่ด้วยความประมาท แม้จะมีชีวิตอยู่ก็เสมือนตายแล้ว ดังบาลีพุทธภาษิตว่า "เยปมตฺตา ยถา มตฺตา" บุคคลผู้ประมาทแล้ว เหมือนคนตายแล้ว ดังนี้.

พระราชสิทธาจารย์
วัดพระธาตุดอยสุเทพ ราชวรวิหาร
26 เมษายน 2511

"ปภสฺสรานุสรณ์ ที่ระลึกเนื่องในงาน ฌาปนกิจศพ พระครูสมุห์บุญปั๋น ปภสฺสโร (อุทาธรณ์) 16-19 พฤษภาคม 11"

นิทาน
เรื่อง “น้ำมนต์ขลัง”

ยังมีสามีภรรยาสกุลหนึ่งบ้านชื่อ “มัททคาม” แห่ง “กุรุรัฐ” แต่ชื่อของสองสามีไม่ปรากฏ และมีกิจวัตรประจำอยู่อย่างหนึ่งคือ ทะเลาะวิวาทด่าตีกันเป็นประจำทุกวัน เพราะว่า สามีเป็นคนดื่มจัดและ เล่นการพนันด้วย วันไหนไม่ได้ดื่มสุรา เล่นการพนันแล้ว เป็นอันว่าอยู่ไม่เป็น งานของพ่อบ้านเป็นอย่างไรไม่ถามถึง ในที่สุดทรัพย์สมบัติที่มีอยู่ก็หมดสิ้นไป เพราะ สุราและการพนัน แม้ใครจะแนะนำอย่างไรตักเตือนเท่าใด ก็เหมือนเอาน้ำเทหม้อคว่ำ หาเชื่อฟังไม่ ยิ่งวันไหนเมามาบ้านแล้วเป็นได้เรื่องคือ พาลทะเลาะด่าตีเตะถีบภรรยาและลูก ๆ ทุบเครื่องใช้ไม้สอยต่าง ๆ เสียหาย ผู้รับเคราะห์มากที่สุดก็คือ ภรรยา แต่ฝ่ายภรรยาก็ด่าตอบ ตบตีตอบเอาบ้างเพื่อแก้แค้น แต่ก็สู้กำลังฝ่ายสามีไม่ไหว จึงเป็นฝ่ายเจ้าทุกข์อยู่เรื่อยไป ในที่สุดทนการกระทำของสามีไม่ไหว และนึกว่าจะได้ใครเป็นที่พึ่งหนอ? ตรึกตรองเห็นว่าครูบารูปหนึ่งชื่อว่า “ขันติ” ซึ่งอยู่ที่วัดที่ตนเองเคยไปทำบุญประจำว่าพอจะแก้ทุกข์ร้อนของตนเองได้บ้าง จึงไปหาครูบาที่วัดแล้วเล่าเรื่องต่าง ๆ ที่ได้รับความทุกข์ร้อนจากการกระทำของสามีถวายท่านครูบาฟังตลอด เมื่อครูบารับทราบตามคำบอกแล้ว จึงบอกว่า “ไม่เป็นไรโยมอย่าทุกข์ร้อน เรื่องเล็กน้อยอาตมาพอจะช่วยได้หากโยมเชื่อและปฏิบัติตามคำแนะนำของอาตมา “หญิงนั้นว่า” ข้าพเจ้ายินดีปฏิบัติตามคำแนะนำของครูบาทุกอย่าง ขอให้พ้นจากการกระทำอันโหดร้ายของสามี ก็รู้สึกเป็นพระคุณอย่างล้นพ้นแล้ว” ครูบาจึงบอกว่า “โยมจงหาน้ำต้น (คนโท) ตักน้ำมาใบหนึ่งแล้วอาตมาจะทำน้ำมนต์ให้” เมื่อหญิงนั้นหาน้ำต้มมาถวายครูบาแล้ว ท่านครูบาจึงเริ่มทำน้ำมนต์ด้วยการเสกเป่าคาถาอาคมว่า “โอม ขันตี ปรมัง ตโป ตีติกขา” 3 ครั้ง แล้วมอบให้หญิงนั้นรับไป โดยสั่งกำชับว่า “น้ำมนต์อาตมาไม่เหมือนคนอื่น เพราะของอาตมาใช้แต่เพียงอมเท่านั้น ห้ามกินและห้ามบ้วนทิ้งเป็นอันขาด หากฝ่าฝืนจะไม่ขลัง หากโยมถูกสามีหรือใครก็ตามมาพาลทะเลาะ ด่าตี ให้โยมรีบเอาน้ำมนต์ของอาตมานี้อมทันที และต้องอมนาน ๆ จนกว่าเขาจะหยุดด่าตี จึงจะบ้วนทิ้งได้ เมื่อจะมีเรื่องอะไรทำนองนั้นอีกให้เอาน้ำมนต์มาอมอีก และอมอยู่เสมอ ๆ ทุกขณะที่เขาว่าร้ายให้ ย่อมป้องกันความทุกข์ร้อนได้อย่างศักดิ์สิทธิ์ทีเดียว “หญิงนั้นกราบครูบาแล้วรับเอาน้ำมนต์นั้นไป เมื่อไปถึงบ้านก็พอดีเจอสามีกำลังเมาสุราทำท่าจะตีจะด่าภรรยา ดังเช่นเคยมาแต่วันก่อน ภรรยาเอาน้ำมนต์มาอมตามที่ท่านครูบาได้แนะนำไว้จนตลอดตลอดเวลา ปล่อยให้สามีดุด่าว่ากล่าวจนเป็นที่พอใจ ภรรยาก็อมน้ำมนต์เฉย จะด่าตอบก็ไม่ได้เพราะอมน้ำมนต์ ในที่สุดฝ่ายสามีเหนื่อยพูดก็หยุดด่า ต่อมาก็ทำอย่างนั้นทุกวัน ๆ จนสามีรู้สึกแปลกใจ เพราะตนด่าแล้วภรรยาไม่ด่าตอบ เกิดมีสติรู้จักคุณของภรรยารู้สึกยำเกรงเห็นอกเห็นใจภรรยา จึงงดการเสพสุราและเล่นการพนันยับยั้งการพาลทะเลาะวิวาทด่าตีภรรยา และทำลายทรัพย์สมบัติตั้งแต่วันนั้นมา แล้วบำเพ็ญตนเป็นคนดีมีศีลธรรม นำให้ครอบครัวนั้นมั่งมูลพูลสุข เจริญด้วยลาภ ยศ สรรเสริญ และความสุขตลอดกาลนาน.

คติประจำเรื่อง

1. สุรา นารี พาชี กีฬาบัตร 4 นี้ พระท่านว่าเป็นอบายมุข เหตุแห่งความฉิบหาย เป็นที่ตั้งแห่งความประมาท
2. ขันติธรรม เป็นพระพุทโธวาท เปรียบน้ำมนต์ที่ขลังและศักดิ์สิทธิ์ สำหรับแก้ทุกข์แก้ร้อนได้ในเมื่อถูกด่าเป็นต้น ก็ยับยั้งชั่งใจระงับไว้ด้วยสติ เป็นเครื่องเผาผลาญบาปธรรมมีความโกรธเป็นต้น ไม่ต้องด่าตอบตีตอบ พระพุทธองค์ทรงจัดเป็นมงคลอันสูงสุดแก่บุคคลผู้ปฏิบัติ คือ เจริญด้วย ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ตามสมควรแก่ความปฏิบัติ

พระสุเทพสิทธาจารย์
หัวหน้าคณะจาริกอบรมสายที่ 5
9 มีนาคม 2500

นานาธรรมโวหาร ของ คณะจริกอบรมเคลื่อนที่ส่วนภูมิภาค จังหวัดเชียงใหม่ 2500

นิสัยของหัวหน้า

โดย...............พระสุเทพสิทธาจารย์

เผยแผ่จังหวัดเชียงใหม่ วัดพระธาตุดอยสุเทพ

พาลสฺส ชีวิตํ อปฺปํ ปณฺฑิตสฺส พหูตรํ
ชนกายสฺส เนตฺตาว นีติธมฺโมว เนตฺตุโน

แปลว่า

ชีวิตของคนโง่สั้นนิดเดียว
ชีวิตของคนฉลาดยืนนาน
ชีวิตของหมู่ชนอยู่ที่หัวหน้า
ชีวิตของหัวหน้าอยู่ที่นิติธรรม"

แน่เหลือเกิน หมู่ชนจำต้องมีหัวหน้า ถ้าไม่มีหัวหน้าจะพินาศ แต่ถ้าหากมีหัวหน้ามาก จะฉิบหาย มีหัวหน้าโง่จะวอดวาย มีหัวหน้าไม่ดีจะป่นปี้ยับเยิน ในธรรมนิติมีว่า ชีวิตของคนโง่สั้นนิดเดียว ชีวิตของคนฉลาดยืนยาวนาน ชีวิตของหมู่ชนอยู่ที่หัวหน้า ชีวิตของหัวหน้าอยู่ที่นิติธรรม ลูกทำชั่วร้อนถึงพ่อแม่ ลูกศิษย์ทำชั่วร้อนถึงครู หมู่ชนทำชั่วร้อนถึงหัวหน้า เมื่อหัวหน้าทำชั่วร้อนทั่วแผ่นดิน

ดังนั้น คติโบราณจึงมีว่า บ้านเมืองจะร่มเย็นเป็นสุข สงบราบเรียบ ปลอดภัยและเจริญมั่นคง เพราะมีหัวหน้าเป็นผู้ทรงธรรม บำเพ็ญตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีพรั่งพร้อมด้วยนิสัยของหัวหน้า 14 ประการคือ

1. ตาเมือง หมายเอาปัญญาคอยสอดส่องมองดูเหตุการณ์รอบตัวโดยรอบคอบ
2. หูเมือง หมายเอานิสัยหนักแน่นไม่หูเบาเชื่อง่าย
3. แก่นเมือง หมายเอาศาสนาที่เป็นขั้วหัวใจของประชาชน
4. หลักเมือง หมายเอาวิชาดีซึ่งเป็นปัจจัยให้คิดชอบรอบรู้ และหยั่งในเหตุผล ทั้งทางคดีโลกคดีธรรม
5. ฐานเมือง หมายเอาจรรยาดี การรู้จักละอายในสิ่งที่ชั่ว กลัวในสิ่งที่ผิด เว้นการทำชั่วได้เป็นนิตย์ จะทำพูดคิดอะไรล้วนเป็นการดีซึ่งตนเองและคนอื่นติเตียนไม่ได้ แม้ผู้รู้ใคร่ครวญแล้วก็สรรเสริญ นี่คือจรรยาดีซึ่งเป็นยอดแห่งวิถีจรรยาของคนห้ามเสียได้ซึ่งกริยาผิด วาจาผิด คิดผิด
6. ใจเมือง หมายเอานิสัยรักการงาน เนื้อหาแห่งชีวิตของคนเราคือการงาน ไม่ใช่ลมหายใจ ไม่ใช่ทรัพย์สินเงินทอง อันความมั่นคงของบุคคลและของชาตินั้น ย่อมอยู่ที่การงานทั้งสิ้นหาใช่อยู่ที่ทรัพย์สินเงินทองไม่
7. ขื่อเมือง หมายเอานิสัยซื่อสัตย์ จงเป็นขื่อเมืองที่ตรงและเข็งเหนียว แต่ระวังอย่าเป็นขื่อคา อันจะเป็นเครื่องจองจำตัวเอง
8. แปเมือง หมายเอานิสัยขยันขันแข็ง แบกภาระของบ้านเมืองไว้ด้วยความขยัน ขันแข็ง พยายาม อุตสาหะ บากบั่นมั่นคง
9. ฝาเมือง หมายเอานิสัยสามารถอาจหาญ คือมีความรู้สมกับตำแหน่งหน้าที่ ประพฤติดี ไม่เกเร งานในหน้าที่ก้าวหน้า ทำจริงรับผิดชอบงานในหน้าที่ แบกงานไว้บนไหล่นี้คือคนสามารถ มีกริยาสุภาพผึ่งผายไม่สะทกสะท้านเงื่องหงอย หรือเกื้อเขินมีน้ำใจแกล้วกล้าไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคและภยันตรายอันน่าหวาดหวั่นกล้าทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ยอมเสียสละเพื่อธรรม นี่คือคนอาจหาญ
10. เขตเมือง หมายเอามารยาทที่ดีแห่งกายวาจาใจ คือ กริยาสุภาพ วาจาสุภาพ และใจสุภาพ ซึ่งเมื่อแสดงออกแก่ใครย่อมเกิดผลสุภาพราบเรียบอ่อนโยน ต้นรับเชื้อเชิญโอภาปราศัยด้วยอัธยาศัยไมตรี มีเมตตากรุณา ใจบุญเป็นที่เย็นตาถูกหูจับใจแก่คนทั้งปวง ไม่มีใครรังเกียจเหยียดหยาม หรือนินทาได้ นี่คือ มารยาทดี
11. ประตูเมือง หมายเอานิสัยสามัคคี
12. สติเมือง หมายเอานิสัยประหยัด การหาทางให้มีรายได้เกิดขึ้นโดยชอบธรรม การจำกัดรายจ่ายให้พอควรแก่รายได้

มิให้เกิดการฝืดเคืองหรือฟูมฟายก็ดี การเก็บรายได้รวบรวมอันจะเก็บไว้เป็นรายหรือ เพื่อประโยชน์ตนผู้อื่น และชาติบ้านเมืองภายหน้าก็ดี รวมเป็นการประหยัด

13. ค่าเมือง หมายเอานิสัยกตัญญู อันเป็นภูมิธรรมดุจพื้นที่ยันแห่งคนดีทั้งหลาย

14. เมฆเมือง หมายเอานิสัยพรหมวิหาร คือมี เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ฯลฯ

นิสัยของหัวหน้าทั้ง 14 ประการนี้เป็นนิติธรรมที่เก่าโดยชื่อ แต่ใหม่เอี่ยมด้วยคุณภาพ ยังเหมาะสมัยอยู่ทุกกาละเทสะ เมื่อหัวหน้างานทุกแผนก หวังความสมบูรณ์อุ่นหนาฝาคั่งแล้วยึดเป็นแนวปฏิบัติจนเป็นจารีต ประเพณีก็จะเพียบพร้อมด้วยความดี ชนิดดีของเพชรในเรือนแหวน มิใช่ดีของเพชรในเรือนหิน อันความดีของเพชรในเรือนหินนั้นเป็นดี ลี้ลับ ดีอับดีปกปิด มักจะทำให้ผู้ที่มีดีช้า ส่วนความดีของเพชรในหัวแหวน เป็นดีเด่น ดีเยี่ยม ดีนานทำให้ผู้ที่มีอยู่ได้นาน.........................

คุณธรรมของพ่อแม่

โดย พระราชสิทธาจารย์
วัดพระธาตุดอยสุเทพ เชียงใหม่

ถ้าจะศึกษาเรื่องคุณธรรมของพ่อแม่ ต้องวิจารณ์ออกจากศัพท์ ทางศาสนา แล้วจะทราบได้เองว่า ใครเป็นพ่อแม่ชั้นไหน ที่จริงความตอนนี้น่าจะยกไปไว้ตอนหน้าที่พ่อแม่ ที่จะต้องทำให้แก่ลูก แต่ตรึกตรองดูแล้วว่าไว้ที่นี่ดีกว่า มันเป็นต้นทาง จะได้รู้เห็นด้วยกันทั้งพ่อแม่ลูกและผัวเมีย ประการสำคัญจะได้ชี้ให้ลูกดูว่า บุญคุณของพ่อแม่อยู่ตรงไหน

ศัพท์ธรรมะมีคำร้องเรียกพ่อแม่อยู่สี่คำ สำหรับเรียกพ่อ 2 คำ เรียกแม่ 2 คำ คือ พ่อเรียกว่า ชนก หรือบิดา แม่เรียกว่า ชนนี หรือมารดา คำว่า ชนก แปลว่า ชายผู้ให้กำเนิด ชนนีแปลว่า หญิงผู้ให้กำเนิด คำ 2 คำนี้แม้จะได้รับการเทิดทูนในภาษาไทยเป็นคำสูง แต่มูลศัพท์เดิมอันมีความหมายทางธรรมะ ไม่มีอะไรดีวิเศษนักหนาเป็นคำบอกถึงความเป็นพ่อแม่ในชั้นธรรมชาติเท่านั้น ไม่ถึงชั้นคุณธรรม ความหมายก็แต่ว่า คนผู้ถูกเรียกนั้นเป็นคนทำให้ลูกเกิดเท่านั้นเอง ถ้าเอาคำนี้มาแปลเรียกกันอย่างไทย ๆ กันเห็นจะแปลว่า "ตาเกิด" "ยายเกิด" เท่านั้นแหละ ไม่มีอะไรน่าสนใจนักหนา

ส่วนคำว่า บิดา มารดา แปลว่าผู้เลี้ยงลูก คือ บิดา หมายถึงผู้ชายที่ได้เลี้ยงลูก มารดา หมายถึงผู้หญิงที่ได้เลี้ยงลูก คำทั้งสองนี้เป็นคำที่แสดงถึงคุณธรรมของพ่อแม่อย่างครบถ้วน ถ้าจะว่าถึงความภูมิใจในนามที่ว่า มารดา บิดา นี้มากกว่าคำว่า ชนก ชนนี

โดยนัยกล่าวมานี้ เราสรุปทัศนะทางศาสนาได้ว่า คนที่เป็นพ่อแม่ของลูกนั้นมีอยู่ 3 ประเภท คือ ก. เป็นชนกชนนีด้วย เป็นมาดาลิดาด้วย ข.เป็นแต่ชนกชนนี้ ไม่ได้เป็นมาดาบิดา ค.เป็นมารดาบิดา แต่ไม่เป็นชนกชนนี ประเภท ก.พ่อแม่ที่เป็นผู้ให้กำเนิดแก่ลูกและได้เลี้ยงลูกด้วย พ่อแม่ประเภทนี้นับว่าประเสริฐสุดเป็นบุญคุณของผู้เป็นลูก ประเภท ข. หมายถึงคนที่ให้กำเหนิดลูกแล้ว แต่ไม่ได้เลี้ยงดู อย่างเช่นบางคนได้เสียกับหญิงแล้วทอดทิ้งเสีย หญิงตั้งครรภ์แล้วคลอดลั้กออกมา ประเภท ค. คนที่เป็นมาดาลิดาแต่ไม่ได้เป็นชนก ชนนี ได้แก่คนที่เอาลูกคนอื่นมาเลี้ยงไว้เป็นลูกตัว ตนเองไม่ได้ให้กำเหนิด จึงไม่จัดว่าเป็นชนกชนนี้ แต่ได้เป็นมาดาบิดา เพราะได้เป็นผู้เลี้ยง พ่อแม่ประเภทนี้ภาษาไทยเราใช้คำร้องเรียกใกล้กับภาษาทางศาสนมาก คือเรียกว่า "พ่อเลี้ยง" "แม่เลี้ยง" ตรงกับคำแปลคำว่า "มาดาบิดา" พอดี ควรจะเป็นคำที่ผู้ถูกเรียกจะภูมิใจมากทีเดียว แต่น่าเสียดายที่บางคนไปทำตัวเป็นไม้เบื่อไม้เมากับ "ลูกเลี้ยง" เสียนี่ พวกลูกเลี้ยงแทนที่จะช่วยกันประกาศคุณให้ เลยพากันเกียดชังจนเข้าหน้ากันไม่ติดมีเป็นส่วนมาก

เมื่อได้จำแนกแจกแจงออกเป็นเช่นนี้แล้ว ก็ไปมีปัญหาอยู่กับหญิงชายอีกพวกหนึ่ง ซึ่งเป็นพ่อแม่ที่เคราะห์ร้าย คือ

1. ผู้หญิงที่ตายเพราะคลอดลูก ไม่ได้อยู่เห็นหน้าลูกเลย ข้าวน้ำกลืนเดียวก็ยังไม่ได้หยอดเข้าปากลูก
2. ผู้ชายที่เสียชีวิตก่อนลูกเกิด
3. ผู้ชายที่หย่าขาด จากเมียกำลังมีท้อง ไม่ได้ส่งเสียแก่เมียเลย

คนสามพวกนี้จะว่าอย่างไร จะนับว่าเป็นมาดา บิดาหรือไม่?

คนประเภทแรก คือแม่ที่ตายในการคลอดลูก บางคนหมอต้องผ่าท้องแม่เอาลูกออกเสร็จแล้วแม่ตาย ลูกอยู่บางคนหมดแรงในขณะคลอดนั่นเองเลยสิ้นลมไป อาจจะมีผู้สงสัยว่า แม่ผู้เคราะห์ร้ายดังกล่าวนี้ จะเป็นมาดาหรือไม่เพราะในสายตาของคนทั่วไปเห็นว่าไม่ได้เลี้ยงลูกเลย ขอตอบว่า เป็น นับว่าเป็นมารดาด้วย เพราะการเลี้ยงลูกนั้นแม่ได้ทำมาก่อนแล้ว ตั้งแต่รู้ตัวว่าเริ่มตั้งครรภ์ การระมัดระวังความปลอดภัยในลูกในครรภ์นั้นแหละ คือ งานเลี้ยงลูกและเป็นงานเลี้ยงที่ลำบากยากเย็นกว่าทุกตอนด้วย ลูกคลอดออกมาแล้วยังมีช่วยเหลือ ช่วยกล่อมช่วยไกวให้ ยายช่วยบ้าง พี่ช่วยบ้าง พอประทังแรง แต่ตอนลูกยังอยู่ในท้องผู้ดูแลคือแม่คนเดียว คอยเอาใจใส่อยู่คนเดียวเป็นเวลานานถึง 7 เดือน 10 เดือน ไม่ใช่วันสองวัน เป็นการเอาใจใส่ที่ทุ่มเทลงทุนให้แก่ลูก ทั้งที่แม่เองก็ยังไม่รู้ไม่เห็นว่าลูกในท้อง

จะรูปชั่วตัวดำหรือไม่ จะใบ้บ้าบอดหนวกหรือเปล่า จะเป็นคนว่านอนสอนง่ายหรือเป็นคนหัวดื้อเนรคุณ แม่ยังไม่รู้คำเดียวก็ยังไม่บอกแม่เลย แต่แม่ทำให้ ทำให้คนเดียวเกือบปีเต็ม ๆ ท่านเอ๋ย!! ถ้าสมมติว่า แม่ป่วยเป็นอัมพาตเดินไปไหนไม่ได้ จะให้ลูกนั่งเฝ้าอยู่คนเดียวสัก 10 เดือน ตลอดเวลาจะไปไหนก็อุ้มแม่ไปด้วย ลูกจะรู้สึกอย่างไร เมื่อพิจารณาดูทางเหตุผลแล้วแม่ทุกคนที่บริหารครรภ์มาจนลูกคลอดนับว่า เป็นมาดาด้วย อย่างไม่มีปัญหา เพราะแม่ได้เลี้ยงลูกแล้วและทิ้งลูกให้เป็นกำพร้าก็ด้วยกรรมของแม่เอง วิญญาณของแม่ที่สิ้นใจเพราะการคลอดลูกนั้น หากไม่ถูกบาปกรรมฉุดกระชากเอาไปในทันทีแล้ว ก็เชื่อแน่เหลือเกินว่า วิญญาณนั้นคงเฝ้าลูบคลำลูกน้อยของแม่อยู่ตลอดเวลาถ้าแม้ว่าวิญญาณลูกจะพรากไปโดยพลันด้วยแรงกรรม วิญญาณแม่ก็จะต้องร่ำไห้ร้องวิงวอนจออยู่กับลูกนานที่สุดที่จะรั้งรอขอร้องได้ แม่ไม่ว่าจะตายลงระยะใด คงเป็นมารดาของลูกอยู่อย่างไม่มีปัญหา

คนประเภทที่ 2 ผู้ชายที่เสียชีวิตก่อนลูกเกิด คือลูกยังอยู่ในครรภ์ พ่อมีอันเป็นสิ้นชีวิตลงก่อนที่จะเห็นหน้าลูกเมื่อลูกเกิดมาพ่อก็ไม่ได้เลี้ยงดูเลย ไม่มีโอกาสแม้แต่จะตามหมอตำแยมาช่วยเมีย พ่อผู้เคราะห์ร้ายอย่างนี้จะควรได้ชื่อว่าเป็นเพียงชนก หรือจะยกย่องให้เป็นบิดาด้วย ปัญหานี้ ก็เช่นเดียวกับเรื่องแม่ผู้เคราะห์ร้ายที่ว่ามาแล้ว คือการเลี้ยงลูกของพ่อ ได้เริ่มตั้งแต่ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เป็นแม่ ตั้งแต่เริ่มตั้งท้องมาแล้ว การเลี้ยงดูและช่วยเหลือแม่นั่นแหละคือการเลี้ยงลูกอยู่ในท้อง เพราะความสุขและความอิ่มหนำสำราญใด ๆ ที่เมียได้รับจากผัว ก็ย่อมมีผลเกี่ยวเนื่องไปถึงลูกในครรภ์ด้วย ภาระกิจของพ่อได้เริ่มขึ้นแล้ว และทำมาแล้ว แม้ว่าพ่อจะหมดอายุก่อนคลอดลูก พ่อก็คงเป็น "บิดา" โดยสมบูรณ์แล้วเหมือนกัน

คนประเภทที่ 3 คือคนที่อย่าขาดจากเมียกำลังมีท้อง คือเมียท้องแล้วแต่ยังไม่คลอด ผัวก็ทอดทิ้งไปเสีย ถ้าผัวหย่าแล้วแต่ยังส่งเสียเงินทองให้เมียเก่าอยู่ก็ไม่มีปัญหา การเลี้ยงลูกก็ยังไม่ขาด และถ้าผัวเลี้ยงดูเมียมาในระหว่างมีครรภ์แล้วนานพอสมควร แต่อย่าก่อนคลอดเท่านั้น ก็ไม่มีปัญหา ก็เหมือนพ่อตายก่อนลูกเกิดที่ว่ามาแล้วนั่นเอง ที่มีปัญหาอยู่เฉพาะผู้ชายที่ได้เสียกับหญิงแล้วแยกทางกันไป ฝ่ายหญิงเกิดตั้งครรภ์และคลอดลูกออกมา เกิดแล้วพ่อลูกก็ไม่รู้จักกันเลย ถามว่า ชายผู้เป็นพ่อนั้นจะนับว่าเป็น "บิดา" ด้วยหรือไม่? ดังเช่นนี้คิดว่า ไม่น่าจะยกให้เป็นบิดาเพราะไม่ได้มีส่วนให้ความช่วยเหลืออะไรแก่ลูกเลย แม้ด้วยน้ำใจก็ไม่มี คงเป็นได้แค่ "ชนก" ผู้ให้กำเหนิดเท่านั้นแม้แต่ที่ให้กำเหนิดก็คงไม่ได้ตั้งใจจะให้ลูกเสียด้วยซ้ำ เป็นเรื่องความต้องการตามธรรมชาติดังกล่าวแล้ว แล้วจะมาเอาบุญคุณอะไรกับลูกอีก

เก็บจาก อนุสรณ์ แม่วันดี ขนะนนท์
27 ธันวาคม 10

เกล็ดความรู้

เรื่อง คนเหมือนกัน

ในกาลสมัยพระเจ้าเสือ (ครั้งกรุงเก่า) มีเหตุการณ์เป็นเกล็ด ๆ อยู่เรื่องหนึ่งซึ่งเป็นมุขปาฐะ เล่าสืบ ๆ กันมาว่า กาลครั้งหนึ่งพระเจ้าเสือเสด็จประพาสทางชลมารคนัยว่าจะเสด็จไปถวายนมัสการพระพุทธบาทสระบุรีพระองค์ประทับเหนือบุษบกในเรือพระที่นั่งทรงพร้อมด้วยขบวนเรือตามพระบรมราชอิสริยศ มีมหาดเล็กคนสนิทของพระองค์ผู้หนึ่งนั่งพิงพระแท่นที่ประทับหลับอย่างสบาย ผีพายคนหนึ่งเหลือบเห็นเข้าก็นึกน้อยใจในวาสนาของตนทั้งมีมานะในใจเป็นแรงสนับสนุนอีกโสตหนึ่งด้วย จึงอั้นไม่อยู่ แม้จะเกรงเดชานุภาพปานใดก็มิอาจสะกดกลั้นได้ จึงเอ่ยเป็นเชิงปรารภออกมาดัง ๆ ว่า "คนเหมือนกันนี่หว่า อีกคนหนึ่งนอนสบาย ส่วนเราต้องพายเรือเหงื่อไหลไคลย้อย เออ..ก็นี่มันคนเหมือนกันนี่หว่า "แล้วถอนใจ

พระเจ้าเสือทรงได้ยินถ้อยคำของฝีพายชัดเจน แต่มิได้ทรงพิโรธหรือตรัสคุกคามประการใด ทรงประทับดุษณียภาพอยู่ เป็นแต่กำหนดทรงหมายบุคคลนี้ไว้ในพระราชหฤทัย จนเวลาเที่ยงถึงที่ประทับร้อนก็เสด็จขึ้นสู่พลับพลายกพื้นเพื่อประทับสำราญพระอริยาบท จนกว่าจะบ่ายคล้อยจึงจะเสด็จต่อไป เผอิญใต้ถุนพลับพลามีสุนัขมาออกลูกอยู่ เสียงร้องของลูกสุนัขได้ยินถึงพระกรรณของพระเจ้าเสือ จึงอุบัติพระราโชบายขึ้นตรัสสั่งให้มหาดเล็กคนสนิทที่หลับมาในเรือไปเสียที่อื่นพลางมีพระบรมราชกระแสร์รับสั่งให้ไปตามตัวฝีพาย"คนเหมือนกัน"มาเฝ้า ไม่ช้าฝีพาย "คนเหมือนกัน" ก็มาหมอบถวายบังคมทูลอยู่ตรงหน้าพระพักตร์ พระองค์จึงตรัสถามว่า "นี่แน่ เจ้า....เสียงอะไรร้องอยู่ใต้ถุนพลับพลา ลงไปดูซิ"

ตาคนเหมือนกัน กราบถวายบังคมคลานออกมาพ้นหน้าพระที่นั่ง แล้วลุกเดินจากพลับพลาที่ประทับเพื่อปฏิบัติตามพระบรมราชกระแสร์ ใต้ถุนพลับพลาเตี้ยต้องมุดเข้าไปแถมแม่สุนัขนั้นยังไม่เป็นมิตรกับใคร ๆ อีก ควรเป็นเรื่องหนักใจมาก พอโผล่เข้าไปให้มันเห็นเท่านั้นมันก็ประกาศความเป็นศัตรูทันทีจำต้องดูพอรู้ว่าเป็นอะไรแล้วรีบกลับขึ้นไปกราบทูล "ขอเดชะใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้า ปกกระหม่อม เสียงร้องที่มีพระบรมราชโองการตรัสถามนั้น ข้าพพุทธเจ้าลงไปดูแล้ว เป็นเพราะสุนัขมาอาศัยตกลูกอยู่ใต้ถุนพลับพลา ลูกมันพากันร้อง พระพุทธเจ้าข้า"

"เออ แล้วลูกมันมีกี่ตังเล่าวะ" รับสั่งถาม

"ไม่ทราบเกล้า พระพุทธเจ้าข้า" กราบทูล

"ลงไปดูสิ" รับสั่งบอก

ตาคนเหมือนกันก็ต้องมุดเข้าไปใต้ถุนอีก พอเห็นมีจำนวนเท่าไรก็รีบกลับขึ้นไปกราบทูล "ขอเดชะ ลูกสุนัขมีทั้งหมด 4 ตัวพระพุทธเจ้าข้า"

"เออ แล้วมีตัวผู้กี่ตัว ตัวเมียกี่ตัว เล่าวะ" รับสั่งถาม

"ไม่ทราบด้วยเกล้า พระพุทธเจ้าข้า"

"ลงไปดูซิ"

ตาคนเหมือนกันมุดเข้าไปอีกแล้วขึ้นมากราบทูลว่า "ตัวผู้ 2 ตัวเมีย 2"

"เออมันมีสีอะไรบ้างเล่า"

"ไม่ทราบด้วยเกล้า พระพุทธเจ้าข้า"

"ลงไปดูซิ"

มุดเข้าไปอีกแล้วขึ้นมากราบทูล "ตัวผู้สีนวลกับด่าง ตัวเมียสีแดงกับดำ"

"แล้วแม่มันสีอะไรวะ"

"ไม่ทราบด้วยเกล้า พระพุทธเจ้าข้า"

"ลงไปดูซิ"

ทั้ง ๆ ที่แกไม่อยากจะเข้าไปอีกเลยแต่ก็ต้องเข้าไปดูแล้วกลับขึ้นมากราบทูล "สีแดง พระพุทธเจ้าข้า"

พระเจ้าเสือจึงมีพระกระแสร์รับสั่งให้ตา "คนเหมือนกัน" นั่งเฝ้าอยู่ที่หน้าพระที่นั่งพลางมีดำรัสให้ตามมหาดเล็กที่นอนหลับมาในเรือมาเข้าเฝ้าทันที ครั้นมาเฝ้าแล้วก็มีพระราชดำรัสให้ลงไปดูหมาแม่ลูกอ่อนทำนองเดียวกัน

มหาดเล็กครั้นรับพระราชโองการใส่เกล้าฯ แล้วมุดเข้าไปดู ไม่ช้าก็กลับขึ้นมากราบทูลว่า "นางสุนัขมาตกลูกอยู่ใต้ถุนพลับพลา พระพุทธเจ้าข้า"

"เออ แล้วลูกมันมีกี่ตัว"

"4 ตัวพระพุทธเจ้าข้า"

"ตัวผู้กี่ตัว ตัวเมียกี่ตัว"

"ตัวผู้ 2 ตัวเมีย 2 พระพุทธเจ้าข้า"

"สีอะไรบ้าง"

"ตัวผู้สีนวลกับด่าง ตัวเมียสีแดงกับดำ พระพุทธเจ้าข้า"

"แม่ มันสีอะไร"

"แม่มันสีแดงพระพุทธเจ้าข้า"

พระเจ้าเสือจึงมีพระราชดำรัสกับฝีพายว่า "เป็นอย่างไรเจ้า เจ้าได้พูดไว้เมื่อพายเรือมานั้นว่า คนเหมือน ๆ กัน แล้วนี่เจ้าเหมือนกับเขาหรือเปล่า ใต้ถุนนี้เจ้ามุดกี่เที่ยว เขามุดกี่เที่ยวเจ้าจะว่าอย่างไร" ตาคนเหมือนกันเกรงพระราชอาญาตกประหม่าตัวสั่นงันงก แข็งใจกราบบังคมทูลว่า "ขอเดชะใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม พระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อมอยู่แล้วสุดแต่จะพระกรุณาโปรดเกล้าเถิด พระพุทธเจ้าข้า"

พระเจ้าเสือรับสั่งให้โบยด้วยหวาย 30 ที

เรื่องนี้ผู้เฒ่า ผู้แก่เล่าต่อ ๆ กันมา เป็นเกล็ดพงศาวดารไม่ปรากฏหลักฐาน แต่ก็เป็นเรื่องคมคายไม่น้อย แก้ปัญหาเรื่องคนเหมือนกันตกไปในเรื่องนั้นเอง

ข้อแนะนำพระสังฆาธิการชั้นเจ้าอาวาสในจังหวัดเชียงใหม่

ประชุมที่วัดพระธาตุศรีจอมทอง อ.จอมทอง, วัดอินทาราม อ.ฮอด, และวัดพระสิงห์ อ.เมือง
วันที่ 27-29 ต.ค. และวันที่ 1 พ.ย. 2519 รวม 3 แห่ง
เริ่มประชุมเวลา 13.00 น. ทุกวัน

1. **พระพุทธคุณ** 2 ประการ คือ อัตตสมบัติ 1 ปรหิตสมบัติ 1 (พระธรรมโมลี เจ้าคณะภาค 7 บรรยาย ตามนัยแห่ง **พระพุทธคุณ** 9 บท) อิติปิ โส ภควา โดยลำดับ อันเป็นหลักบริหารตนเองและคณะสงฆ์
1. **การปกครอง** พระเทพวิสุทธาจารย์ เจ้าคณะจังหวัด บรรยายรวม 17 ข้อคือ-

1. การนุ่งห่ม ให้ถูกต้องตามเสขิยวัตร ทั้งอยู่ในวัดและไปนอกวัด เช่นไม่เวิกชายจีวรขึ้นปกไหล่เป็นต้น ใช้สีผ้าตามวินัยนิยม และไม่สวมกางเกงลิง(กางเกงใน)

2. การขบฉัน ฉันในกาลให้รักษาความเป็นระเบียบตามเสขิยวัตร พระไม่ฉันร่วมกับสามเณร ไม่ฉันร่วมกับคฤหัสถ์ และนุ่งห่มให้เรียบร้อยในเวลาฉัน เป็นต้น ในเวลาวิกาล ให้เจ้าอาวาสแนะนำ ตักเตือนให้เห็นคุณและโทษและหาทางป้องกันโดยเด็ดขาดโดยขอความร่วมมือจากญาติโยมศรัทธาด้วย.

3. การทำวัตรสวดมนต์ ให้ศีล ให้พร และแสดงธรรม การทำวัตรสวดมนต์ เป็นกิจวัตรสำคัญ ให้ทำเป็นประจำ ไม่ควรขาด โดยให้เจ้าอาวาสเป็นผู้นำ ทำตามแบบสวดมนต์ที่คณะสงฆ์นิยมใช้ขอให้ทุกวัดวางระเบียบการสวดมนต์ไว้เป็นหลัก ควรมีระฆังเป็นสัญญาทำวัตรสวดมนต์ ในเวลาที่สมควร การให้ศีล ,ให้พร และการแสดงธรรม ให้ว่าให้ถูกต้องตามแบบฉบับ โดยความเป็นระเบียบ ระวังอย่าให้ขาดให้เกิน อยู่ในท่าสำรวม เรียบร้อย การแสดงธรรมตลกปกฮา นอกลู่นอกทาง เช่นมหาชาติกัณฑ์ ชูชก ขอระวังให้มาก อย่าตามใจคนชอบฟังเกินไป ข้อสำคัญขอให้ยึดหลักองค์พระธรรมกถึก 5 ในนวโกวาท เป็นหลักปฏิบัติ เป็นการเหมาะสมยิ่ง.

4. การฟังปาฏิโมกข์ ข้อนี้ขอให้ทุกอำเภอ ทุกหมวดอุโบสถ ได้ปรับปรุงส่งเสริม ให้บังเกิดผลดีและถูกต้องตามพระวินัย อย่างน้อยขอให้ขึ้นใจสวดให้จบ หมวดอุโบสถละ 1 รูป 2 รูป ก็อยู่ในเกณฑ์ที่ใช้ได้ ขอให้พระสังฆาธิการทุกระดับช่วยเอาใจใส่ ร่วมมือกันอย่างจริงจัง.

5. การบิณฑบาต ข้อนี้ปฏิบัติตามเสขิยวัตร หมวดโภชนะปฏิสังยุตโดยเคารพ เพราะปรากฏว่ามีพระเณรบางรูป ทำความไม่ดีไม่งามเกิดขึ้นเสมอ เช่นลู่แย่ง และทะเลาะกันเป็นต้น โดยเฉพาะแหล่งชุมนุมชน ในอำเภอเมืองใกล้ตลาดกาดรี เป็นต้น.

6. การประเคน รับประเคน และส่งของรับของต่อมือผู้หญิง การประเคน การรับประเคน ยังเป็นไปโดยย่อหย่อน ไม่ถูกต้องตามพระวินัย และการรับของต่อมือผู้หญิง เคยได้รู้ได้เห็นมาแล้ว จึงขอให้เจ้าอาวาสแนะนำชี้แจงให้พระเณรลูกวัดปฏิบัติให้ถูกต้องตามระเบียบวินัยโดยเคร่งครัด.

7. การบอกลา ข้อนี้ขอให้เจ้าอาวาส ช่วยเอาใจใส่ และกวดขันให้มาก ควรวางระเบียบไว้ให้ปฏิบัติ เพราะเป็นข้อปฏิบัติทั้งทางพระวินัยและการปกครอง ถ้าฝ่าฝืนให้มีการลงโทษบ้าง.

8. การเที่ยวกลางคืน ข้อนี้ให้เจ้าอาวาสวางระเบียบให้ปฏิบัติ คือ ห้ามโดยเด็ดขาด กำหนดเวลาตั้งแต่พระอาทิตย์ตกแล้วไป เว้นแต่มีกิจจำเป็นเพราะเหตุใด ๆ ต้องบอกลาและได้รับอนุญาตจากเจ้าอาวาสก่อน เจ้าอาวาสควรสอดส่องดูแล และตรวจตราอาการพระเณรในเวลาค่ำคืนด้วยอย่างน้อยคืนละครั้งว่า ใครอยู่ ใครไป และทำอะไรกันบ้างเป็นต้น.

9. การดูมหรสพและงานอื่น ๆ งานวัดซึ่งไม่ใช่กิจของพระเณรไปเกี่ยวข้องด้วย ขอให้ห้ามเด็ดขาด ถ้าฝ่าฝืนข้อนี้ก็จัดการลงโทษตามสมควรแก่ความผิด.

10. การมีของต้องห้ามในครอบครอง ของต้องห้ามในข้อนี้หมายถึง ของที่พระเณรไม่ควรเกี่ยวข้อง ทั้งด้านพระวินัยและกฎหมายฝ่ายบ้านเมือง ตลอดถึงสิ่งของที่ขัดต่อสมณวิสัย หรือธรรมเนียมของพระเณร เช่นเครื่องสังหารสัตว์ทุกชนิด (ตามพระวินัยมุขเล่ม 2) ยาเสพติด เช่นสุรา กัญชา ยาฝิ่น เฮโรอีนฯ อาวุธปืน วัตถุระเบิด

เอกสารเกี่ยวกับการบ้านการเมือง ซึ่งทางรัฐบาลกำลังจับกุมผู้กระทำผิดอยู่ในปัจจุบันนี้ อันเป็นของผิดกฎหมาย หรือรูปภาพอันไม่เหมาะสม เช่นภาพโป๊ต่าง ๆ อันเป็นสิ่งยั่วยวนกวนกิเลส หรือเปิดวิทยุฟังเพลง ภาพยั่วทางโทรทัศน์เป็นต้น อันเป็นเหตุนำมาซึ่งความขาดศรัทธาปสาทะและความครหานินทาแก่ผู้มาประสพพบเห็นทั่วไป

11. การรับรูปิยะฯ ข้อนี้ให้รู้จักปฏิบัติปรับตัวขึ้นสู่พระวินัย อย่าดึงพระวินัยลงมาสู่ตน เช่นอย่างที่เคยกระทำมาเป็นส่วนมาก คือปฏิบัติไม่ตึงเครียดเกินไปจนกลายเป็น อัตตกิลมัตถานุโยค และย่อหย่อนเกินไปจนกลายเป็น กามสุขัลลิกานุโยค คือให้ปฏิบัติพอดีพองาม ไม่ประเจิดประเจ้อจนดูเป็นที่น่ารำคาญแก่บุคคลผู้เป็นพระควรมีลูกศิษย์ติดตามและมอบรูปิยะให้ลูกศิษย์เป็นผู้เก็บ ทั้งนี้เจ้าอาวาสควรแนะนำชี้แจงทายกทายิกา ขอความร่วมมือปฏิบัติต่อพระให้เป็นที่ถูกต้องดีงาม ไม่ถือตามอารมณ์และความสะดวกเป็นใหญ่จนเกินพอดี.

13. ห้ามเข้าในตลาดกาดรี ข้อนี้ หมายถึงตลาดซึ่งมีคฤหัสถ์ชายหญิงเที่ยวหาซื้อของ ขายของมีผู้คนมาก เช่นในตลาดวโรรส ตลาดลำไย หรือตลาดใด ๆ เมื่อพระเณรเข้าไปแล้ว เป็นการแซกแซงปะปนพวกเขา ไม่เหมาะสมกับพระเณรเป็นอุดมเพศ และทำความรำคาญแก่ชาวบ้านซึ่งไม่สมควร เว้นแต่จ่ายตลาดข้างถนน ซึ่งมีร้านจำหน่ายวัสดุสิ่งก่อสร้าง หรือเครื่องนุ่งห่มพระเณร เมื่อจำเป็นจะไปหาซื้อเมื่อได้ของที่ต้องการเป็นที่พอใจ ก็ให้ลูกศิษย์หรือคฤหัสถ์จับจ่ายรูปิยะค่าสิ่งของให้ ไม่ควรรับจ่ายเอง.

14. การซื้อลอตเตอร์รี่ (หวย) ข้อนี้มหาเถรสมาคมห้ามไว้แล้ว แต่ไม่ได้ผลเท่าที่ควร ยังปรากฏมีพระภิกษุสามเณรบางรูปซื้อหวยตามร้านค้าและตลาดกาดรีกันอยู่ ซึ่งทางเจ้าคณะก็ไม่เห็นเหตุการณ์ แต่มีคนผู้หวังดีต่อศาสนามาบอกเล่า เพราะฉะนั้น จึงขอให้เจ้าอาวาสกวดขันพระเณรลูกวัดโดยเด็ดขาด.

15. การซ้อนรถเครื่อง และนั่งรถยนต์ใกล้ชิดผู้หญิง ข้อนี้ก็เคยห้ามกันอยู่แล้ว แต่ไม่ได้ผลเพราะมีพระเณรบางรูปยังฝ่าฝืน บางครั้งรู้เห็นเหตุการณ์การแล้ว เราก็ไม่ได้ทักท้วงว่ากล่าวและลงโทษกันสักที ต่อไปนี้จำต้องเข้มงวดกวดขันกันปฏิบัติให้ได้ผลจริง ๆ โดยขอเจ้าอาวาสร่วมมือแนะนำชี้แจงพระเณรให้เห็นคุณเห็นโทษในเรื่องนี้ เช่น (1) การซ้อนรถ ไม่เหมาะสมกับพระเณรผู้ทรงผ้ากาสาวพัตร แล้วนั่งหลังคฤหัสถ์ ทำให้เสียศักดิ์ศรีพระศาสนา (2) ขณะที่รถกำลังวิ่ง ผ้าผ่อนปลิวเพราะถูกลมพัด แดดร้อนกันร่มก็ไม่ได้ ใช้ผ้าโพกหัวก็ไม่งามรวมความเป็นกิริยาที่ไม่เรียบร้อย ไม่น่าศรัทธาปสาทะ (3) รถเครื่องมักประสบอุบัติเหตุเสมอ เมื่อพระเณรไปซ้อนรถเครื่องก็มักเป็นอันตราย และเคยเป็นมาบ้างแล้ว การนั่งรถยนต์ ก็ให้นั่งห่างจากผู้หญิง โดยมีคฤหัสถ์ชายนั่งคั่นพอได้ แต่ก็ไม่สู้งาม ขอให้พิจารณาเลือกในทางที่ดีงาม เหม. าะสมกับความเป็นพระเณร ก็เป็นการดี

16. การรับพระเณรและคฤหัสถ์ ให้อยู่และอาศัยในวัด ข้อนี้ทางคณะสงฆ์ได้แจ้งประกาศให้เจ้าอาวาสกวดขันไว้แล้ว แต่เมื่อไม่ประมาท จึงขอเตือนย้ำไว้อีกครั้งหนึ่ง เพราะตามธรรมดาการรับพระเณรและคฤหัสถ์ (ตลอดศิษย์วัด) ถ้าเจ้าอาวาสไม่ตระหนักในระเบียบโดยเหตุผล ก็เป็นการง่ายแต่เมื่อรับไว้แล้ว พระเณรก็ดีคฤหัสถ์ก็ดีผู้อยู่ในปกครองกระทำความผิดในสิ่งใดที่ไม่ดีไม่งามเกิดขึ้น เจ้าอาวาสจะพิจารณาความผิดและดำเนินการขจัดขับไล่ให้ออกไปจากวัดนั้น ไม่ใช่ทำได้ง่ายนัก เพราะถ้าทำไปพลาดท่าก็เสียที เพราะฉะนั้น จึงควรตระหนักในเหตุผลและหลักฐานให้จงหนัก อย่าเห็นแก่หน้าบุคคล พึงเห็นแก่การทำถูก ทำชอบตามพระธรรมวินัยฯ เป็นประมาณเมื่อรับให้อยู่ให้อาศัยแล้วควรต้องสังเกตการณ์และสอดส่องดูแลและตรวจตราด้วย.

17. การรักษาความสะอาด และความเป็นระเบียบของวัด ข้อนี้ก็เป็นสิ่งสำคัญ เพราะวัดเป็นสถาบันแห่งการบุญการกุศล เมื่อบุคคลผู้เข้ามารู้มาเห็นความสะอาดและความเป็นระเบียบของวัด ก็ย่อมเป็นเหตุให้มีศรัทธาปสาทะ ที่มีศรัทธาปสาทะก็ย่อมให้ทวียิ่งขึ้น อันเป็นเหตุยังพระพุทธศาสนาให้เจริญ และส่องถึงความเจริญของบุคคลผู้อยู่ในวัดนั้นด้วย ตรงกันข้ามวัดใด ไม่สะอาด ไม่เป็นระเบียบ ก็จะเอาความเจริญได้ยาก ทั้งส่วนวัด ทั้งส่วนบุคคลผู้อยู่ในวัด.

18. การสงเคราะห์ช่วยเหลือ ข้อนี้ เจ้าอาวาสเป็นจักรสำคัญ สมควรปลูกเมตตาจิต เอื้อเฟื้อช่วยเหลือด้วยกำลังกายวาจาและแม้น้ำใจ แก่บุคคลผู้ควรช่วยเหลือ หรือสงเคราะห์ด้วยอามิสบ้าง ด้วยธรรมบ้าง ตามสมควรแก่กำลังและความจำเป็น นับตั้งแต่ผู้อยู่ในปกครอง และญาติโยมศรัทธาสาธุชน ตลอดการศึกษาสงเคราะห์กุศลสงเคราะห์ และสาธารณะสงเคราะห์ ตามสมควรแก่กำลังความสามารถ ตามสมควรแก่เหตุการณ์.

ปัจฉิมวาทะของ

พระเทพวิสุทธาจารย์ เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่

กล่าวต้อนรับคณะพระวิปัสสนาจารย์
ณ วัดสวนดอก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
25 พฤษภาคม 2523

ขอประทานกราบเรียนพระเดชพระคุณ ผู้อำนวยการใหญ่ฝ่ายวิปัสสนา ขอเรียนพระเถรานุเถระคณะพระวิปัสสนาจารย์และพระภิกษุสามเณผู้สหธรรมิก และแม่ชี อุบาสก อุบาสิกา ผู้เข้ามานั่งใกล้ในพระรัตนตรัยทั้งหลาย เกล้ากระผมในนามคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อได้สดับรับทราบข่าว พระเดชพระคุณท่านผู้อำนวยการใหญ่ฝ่ายวิปัสสนาธุระ ที่ได้ออกมาบำเพ็ญศาสนกิจ ในด้านภาคปฏิบัติศาสนกิจ ในทางพระพุทธศาสนาในคราวนี้ ซึ่งว่าเป็นครั้งที่ 24 โดยทั่วไป ส่วนจังหวัดเชียงใหม่นั้นดูเหมือนจะเป็นครั้งที่ 2 รองจากวัดอุโมงค์ ในปีนั้น พ.ศ. ไหนจำไม่ได้ แต่กระผมก็มีโอกาสได้ไปร่วมประชุมปฏิบัติศาสนกิจ หรือสมณะธรรมครั้งนั้นด้วย มาบัดนี้ก็เป็นเวลาหลายปีจำไม่ได้ คราวครั้งนี้เป็นที่ทราบดีว่า เป็นจังหวัดที่ล่าสุดของจังหวัดในภาคเหนือ นับตั้งแต่จังหวัดลำปางเป็นต้นมา ถึงที่เชียงใหม่ก็เป็นจังหวัดที่ 5 จากนี้แล้วก็จะได้อำลาจากกันไป พระเดชพระคุณท่านผู้อำนวยการใหญ่ ดูเหมือนท่านจะได้พิจารณาแล้วว่า วัดสวนดอกนี้ เป็นวัดที่มีอาณาเขตกว้างขวางพอสมควร มีเนื้อที่หลายสิบไร่ และก็เป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองมาตั้งแต่โบราณกาล ตามประวัติโดยสังเขปกล่าวไว้ว่า พระเจ้ากือนาธรรมิกราช เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ เป็นผู้สร้างหรือสถาปนาวัดสวนดอกนี้ขึ้น โดยมีราชศรัทธาอุทิศสวนดอกไม้พะยอมอันเป็นสวนส่วนพระองค์ มอบถวายในพระพุทธศาสนาในครั้งนั้น สร้างเมื่อ พ.ศ. 1914 นับตั้งแต่บัดนั้นมาถึงบัดนี้ก็เป็นเวลา 609 ปีมาในปีนี้ ก็นับว่าเป็นเวลานานพอสมควร หลายชั่วชีวิตคน การที่พระเจ้ากือนาธรรมิกราช มีราชศรัทธาสร้างวัดสวนดอกนี้ ก็โดยมีพระราชศรัทธาเลื่อมใสในพระเถระองค์หนึ่ง ผู้มีศีลาจารวัตรอันงามมีนามประวัติว่า พระมหาสุมนเถระ ชาวจังหวัดสุโขทัย ตามประวัติกล่าวว่า พระเจ้ากือนาธรรมิกราช ได้ทราบกิตติศัพท์สุปฏิปันนตาทิคุณของพระเถระ จึงส่งอำมาตย์?ราชมนตรีและตาปะขาว 2 คนพร้อมเครื่องราชบรรณาการไปถวายพระเจ้าธรรมราชาเจ้าเมืองสุโขทัย เพื่อขออารธนาพระมหาสุมนเถระขึ้นมาเผยแผ่กิจกรรมพระศาสนาในภาคเหนือ เป็นที่น่าสังเกตุว่า พระเจ้ากือนาเมื่ออาราธนาพระเถระขึ้นมาถึงภาคเหนือแล้ว ยังนิมนต์ให้แวะจำพรรษาที่วัดพระยืนจังหวัดลำพูนก่อน ยังไม่อาราธนามาเชียงใหม่โดยทันทีทันใด ท่านจึงทรงสละสวนพะยอมอันเป็นของหลวงสร้างเป็นวัด? ที่จริงก็มีวัดอยู่บ้างแล้ว พระองค์เป็นธรรมิกราชา แต่ละวัดก็มีพระสงฆ์องค์เจ้าเฝ้าครองครองอยู่ก่อนแล้ว ถ้าจะอาราธนาพระมหาสุมนะเข้าประจำอยู่วัดใด ก็เท่ากับทรงขับไล่ถอดถอนพระเจ้าอาวาสวัดนั้น เป็นการไม่ยุติธรรมพระมหาสุมนะเองก็คงจะไม่ปรารถนาเช่นนั้น อนึ่งเล่าพระมหาสุมนะพระองค์ท่านจึงทรงสร้างขึ้นใหม่โดยธรรมิกุบาย บัวไม่ช้ำ น้ำไม่ขุ่น น่าสรรเสริญแท้ เมื่อท่านพระมหาสุมนเถระได้พักบำเพ็ญศาสนกิจที่ลำพูนเป็นเวลา 2 ปีคือนับตั้งแต่ พ.ศ. 1912 มาถึงบัดนี้ก็เป็นเวลา 611 ปี พระเจ้ากือนาจึงอาราธนาท่านมาประจำอยู่สวนป่าพะยอม และได้สร้างเป็นวัดขึ้นในปี 1914 ดังกล่าวแล้ว และให้ชื่อว่า วัดบุบผารามสวนดอกไม้ แต่ยาวเกินไป ไทยเราชอบพูดคำประโยคสั้น ๆ จึงตัดหัว ตัดท้ายออกเรียกวัดสวนดอก 2 คำเท่านั้นก็เหมาะเจาะดี

พระมหาสุมนรูปเองที่เป็นผู้บันดาลให้เกิดมีวัดพระธาตุดอยสุเทพด้วย คือในคืนวันหนึ่งท่านจำวัตรอยู่ที่วัดป่าแก้ว สุโขทัย ก็มีเทวดามาเข้าฝันว่า ขอท่านให้ท่านไปขุดเอาพระบรมธราตุในเจดีย์วัดร้างเมืองปางจา แล้วนำไปประดิษฐานไว้ที่เมืองเชียงใหม่ พระเจดีย์วัดร้างนั้นมีกอดอกเขมมีรูปเหมือนม้านั่งเป็นเครื่องหมาย ท่านก็เดินทางไปดูตามนัยฝัน ก็เห็นเป็นความจริงจึงให้ชาวบ้านที่เดินทางไปด้วยทำการแผ้วถาง ยกร่างร้านขึ้นนิดหนึ่ง ท่านก็ขึ้นนั่งนั่งร้านนั้นสวดมนต์ภาวนา แล้วทำการสัจจะอธิษฐาน ถ้าพระบรมธาตุมีจริงอย่างเทวดามาบอกในความฝัน ก็ขอให้พระบรมธาตุได้ทำปาฏิหาริย์ให้ปรากฏ ก็เกิดปาฏิหาริย์มีแสงพวยพุ่งออกจากกอดอกเขมนั้น ประชาชนทั่วทุกคนก็

ได้เห็น ท่านจึงเข้าสู่เมืองศรีสัชนาลัยถวายพระแด่พระเจ้าฤาทัย เจ้าเมืองศรีสัชนาลัย ขอขุดเอาพระบรมธาตุนั้น พระองค์ท่านก็อนุญาต ให้อุปกรณ์และกำลังคนไปช่วยขุดจนได้พระบรมธาตุ นำเข้าไปเมืองศรีสัชนาลัย เพื่อให้พระยาฤาทัยและประชาชนได้นมัสการสรงน้ำ พระธาตุก็แสดงปาฏิหาริย์ ความทราบถึงพระเจ้าธรรมราชาเมืองสุโขทัย จึงรับสั่งให้พระเถระนำพระบรมธาตุเข้าถวายให้ทอดพระเนตร์ พระองค์ทรงตั้งปณิธานไว้ว่า ถ้าพระบรมธาตุแสดงปาฏิหาริย์ให้ปรากฏ จะทำปราสาททองไว้เป็นที่ประดิษฐานไว้ในเมืองนี้ ให้ประชาชนได้ไหว้สักการะบูชาสืบต่อไป เทวดาได้บอกแก่พระมหาสุมนะแล้วว่า พระธาตุจักไปประดิษฐานอยู่ที่เชียงใหม่ เมื่อพระเจ้าธรรมราชาเมืองสุโขทัยทรงสรงและอธิษฐานขอให้พระธาตุแสดงปาฏิหาริย์ให้ปรากฏ พระบรมธาตุไม่แสดงปาฏิหาริย์แต่อย่างใดเลย ท้าวเธอจึงนมัสการพระเถระว่า ให้พระคุณเจ้าเก็บไว้บูชาเองเถิด ดังนั้น เมื่อพระเจ้ากือนาส่งคนไปอาราธนาท่านขึ้นมาเชียงใหม่ ท่านก็นำเอาพระบรมสารีริกธาตุนั้นมาด้วย และนำออกถวายพระเจ้ากือนาให้ทอดพระเนตร์และสรงน้ำ พระบรมธาตุก็แสดงปาฏิหาริย์ พระเจ้ากือนาก็ยิ่งเพิ่มความเลื่อมใสมากขึ้น จึงทรงพระเจดีย์ที่วัดสวนดอกนี้ เพื่อจะบรรจุพระบรมธาตุนั้น วันที่จะนำพระบรมธาตุบรรจุ ก็เปิดโอกาสให้ศรัทธาประชาชนได้นมัสการสรงน้ำ และแยกออกเป็น 2 องค์ แต่องค์ที่แยกออกมาใหม่นี้เล็กกว่า ท้าวเธอและพระมหาสุมนเถระพากันสันนิษฐานว่า ชรอยพระบรมธาตุองค์เดิมนั้น ไม่ประสงค์จะประดิษฐานที่พระเจดีย์วัดสวนดอกแห่งนี้ จึงปาฏิหาริย์องค์ใหม่ออกมา จึงอัญเชิญองค์ใหม่นั้นบรรจุไว้ ณ ที่พระเจดีย์วัดสวนดอกแห่งนี้ แล้วพาคิดหาเฏฐสถานอันประเสริฐสมควรที่จะประดิษฐานพระบรมธาตุดวงวิเศษนั้น คงใช้เวลาคิดและมองหาเสฏฐสถานั้นหลายวันเห็นจะจนด้วยเกล้า จึงตกลงใช้วิธีเสี่ยงทาย โดยอัญเชิญผอบที่บรรจุพระบรมธาตุใส่ในโกศเอาโกศบรรทุกบนหลังช้างพระที่นั่งของพระเจ้ากือนา ประกาศเทวดาอินทร์ พรหม โยมราช ท้าวจตุโลกบาลทั้ง 4 ขอได้มาเป็นสักขีพยานภูมิภาคใดควรเป็นเสฏฐสถานที่จะนำองค์พระสรีริกธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นครูของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ขอให้บันดาลช้างพระที่นั่งมงคลหัตถีไปสู่ ณ สถานที่นั้น แล้วเปล่งเสียงสาธุการ พร้อมทั้งประโคมดนตรี ช้างได้แผดเสียงขึ้น 3 ครั้ง มุ่งหน้าไปทางหัวเวียง ลืมบอกไปสถานที่เสี่ยงทายช้างนั้นเริ่มพิธีกันที่วังของพระเจ้ากือนา ๆ พระมหาสุมนเถระ พร้อมด้วยข้าราชบริวาร ก็ประโคมดนตรีติดตามไปข้างหลัง ช้างก็มุ่งหน้าขึ้นสู่ดอยอุชุปัจพะตะ ก็คือดอยสุเทพนี้เอง เมื่อช้างได้เดินขึ้นดอยไปไกลพสมควร มันคงเหนื่อยและหยุดพัก ดอยลูกนั้นจึงมีชื่อว่า ดอยช้างนูน นูนนี้เป็นภาษาท้องถิ่น หมายถึงว่า หยุดอยู่กับที่ และแล้วช้างก็เดินทางต่อไปอีก มันจะเป็นเพราะเหนื่อยหรือ ๆ จะสร้างชื่อเสียงให้แก่ดอยลูกนั้น เมื่อเดินทางไปถึงสถานที่อีกแห่งหนึ่ง เป็นสถานที่ราบเรียบดีงามกว้างขวาง มันก็หยุดและคุกเข่านอนลง พระมหาสุมนะ พระเจ้ากือนาและประชาชนที่ติดตามต่างก็แสดงความชื่นชมยินดีว่า สถานที่แห่งนี้เหมาะสมจริงที่จะประดิษฐานพระบรมธาตุ ไม่ใกล้ไม่ไกลจากตัวเมืองมากนัก จึงพากันเปล่งเสียงสาธุการ ประโคมดนตรีอีกครั้งหนึ่ง และปรารภที่จะยกโกศพระธาตุลงจากหลังช้าง ๆ ก็แผดเสียงลุกขึ้นเดินต่อไปอีก สถานแห่งนั้นจึงมีชื่อว่า สนามช้างยอบ ๆ คือย่อตัวลง ต่อจากนั้นช้างไม่ยอมหยุดตรงไหนเลยจนถึงดอยสุเทพและหยุดอยู่ตรงยอดดอยพระเจ้ากือนาก็รับสั่งให้อัญเชิญโกศพระบรมธาตุลงจากหลังช้าง แล้วช้างพระที่นั่งก็สิ้นใจพอดี นำศพของมันไปฝังที่เขาอีกลูกหนึ่งถัดจากดอยสุเทพไปทางตะวันตก เดี๋ยวนี้เป็นสำนักงาน อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ ซึ่งคราวที่แล้วมามีบางท่านสนใจอยากพิสูจน์ความจริงจะพากันมาขุดค้นดูซากศพของช้างเผือกตัวนั้น แต่ได้รับการทัดทานไว้เลยเลิกกันไป อาจจะมีผู้สอดถามว่าช้างพระที่นั่งบรรทุกพระบรมธาตุของพระพุทธเจ้าขึ้นไปแทนที่จะได้บุญมีอายุยืนนาน มาด่วนตายเสียอย่างนี้ไม่สมควรเลย? ขอเฉลยว่าช้างได้บุญแน่นอน ในพระธรรมบทก็กล่าวถึงช้าง ปาลิไลยกะ อุปฐากพระพุทธเจ้าตลอดพรรษาอยู่ในป่า พอออกพรรษาพระพุทธเจ้าเสด็จกลับพระเชตวัน ช้างปาลิไลยกะ ยืนมองดูพระพุทธเจ้าจนลับสายตา ก็ตาย ลิงถวายรวงผึ้งแก่พระพุทธเจ้าพอพระพุทธเจ้าเสวยเสร็จ มีความปีติเริงโรดกระโดดขึ้นต้นไม้แต่ไปเกาะกิ่งเล็ก กิ่งไม้หักตกลงมาถูกตอไม้เสียบตาย สัตว์ทั้ง 2 พอตายก็ไปเกิดเป็นเทพบุตรเหมือนหลับแล้วตื่น กรณีช้างพระที่นั่งมงคลหัตถีของพระเจ้าถือนาที่บรรทุกพระบรมธาตุขึ้นไปประดิษฐานบนดอยสุเทพก็คงมีคติเช่นเดียวกัน ถ้ามีอายุยืนยาวนานต่อไป คติอาจจะไม่แน่นอน

เป็นที่น่าเสียดาย เมื่อพระมหาสุมนเถระ ที่พระเจ้ากือนาทรงนับถือและเลื่อมใสเป็นอย่างมากถึงกับสถาปนาเป็นพระมหาสวามี มีชื่อว่า "พระสุมนบุบผารัตนมหาสวามี" เป็นพระสังฆราชาในลานนาประเทศแห่งนี้ เมื่อนำพระบรมธาตุขึ้นไปบรรจุไว้บนดอยสุเทพแล้ว ก็ไม่มีบันทึกเรื่องราวของท่านไว้เลย พระเจดีย์ที่บรรจุพระธาตุวัดสวนดอกนี้

ก็ถ่ายแบบมาจากสุโขทัย หลังจากนั้นมาวัดสวนดอกก็ได้มีเจ้าอาวาสตามลำดับยุค กล่าวคือ สมเด็จพระราชาก็ได้มาสถิตย์เป็นเจ้าอาวาสวัดนี้ ครั้งหนึ่งตำนานกล่าวว่า ท่านเป็นผู้แตกฉานในพระไตรปิฎก เคร่งครัดมัธยัสถ์ตามพระวินัย อุบาสกชื่อมงคลศิลา สร้างอุโบสถที่วัดพระธาตุดอยสุเทพ ก็อาราธนาพระสังฆราชาวัดสวนดอกเป็นประธานในการผูกพัทธสีมา ก็เสื่อมบ้าง เจริญบ้างเรื่อยมา จนถึงยุคสุดท้ายเสื่อมถึงขนาดจนกลายเป็นวัดร้าง เมื่อกระผมมาจากบ้านนอกเข้ามาศึกษาพระปริยัติธรรมอยู่ในเมือง พ.ศ. 2476 เห็นสภาพของวัดสวนดอกเป็นวัดร้าง เห็นเสาวิหารเอนเอียง ล้มลงบ้าง มีต้นไม้เครือเขาเถาวัลย์ขึ้นปกคลุม ส่วนวัดพระเจ้าเก้าตื้อนี้ แยกต่างหากจากวัดสวนดอก คือมีครูบารูปหนึ่งเป็นเจ้าอาวาส มีรูปเดียว ท่านก็รักษาเฉพาะวัดเก้าตื้อเท่านั้น ส่วนวัดสวนดอกเป็นวัดร้าง พระครูบาศรีวิชัยซึ่งเป็นพระมีบุญญาภินิหาริย์ เป็นนักบุญของลานนา มีชื่อเสียงโด่งดัง เคร่งครัดมัธยัสถ์ในพระวินัย ฉันมื้อเดียวมังสะวิรัตไม่แตะต้องลาภสักการะใด ๆ ทั้งสิ้น จึงมีผู้คนเคารพนับถือมาก ท่านเกิดมาเพื่อบำรุงฟื้นฟูวัดวาศาสนาจริง ๆ ได้มาเสริมสร้างวิหารหลังใหญ่นี้ ในสมัยนั้น กระผมได้เห็นเหตุการณ์โดยตลอดจนถึงงานฉลองวิหารนี้ ได้ทราบว่า ท่านใช้เวลาสร้างเพียง 3 เดือน หมดเงินเพียงแค่ 8 หมื่นบาท พระเถรานุเถระญาติโยมใครจะเชื่อบ้าง ถ้าเป็นบัดนี้แล้วจะสิ้นทุนทรัพย์เพียงใด จะเห็นได้ว่าสมัยนั้นของหายาก วัสดุก่อสร้างหาได้ง่าย แต่ปัจจัยสำหรับแรกเปลี่ยนนั้น หายาก เพราะฉะนั้น วิหารหลังนี้มีอายุประมาณ 40 กว่า ปีที่เราเห็นกันอยู่นี้ ก็ได้พึ่งใบบุญของครูบาศรีวิชัยพร้อมทั้งเจ้านายข้าราชการ พ่อค้าประชาชนทั่วทุกสารทิศได้มีจิตเป็นกุศลเสริมสร้างวิหารหลังนี้ให้เกิดประโยชน์ทั้งทางคดีโลกคดีธรรมมาจนบัดนี้ นอกจากมีสิ่งสำคัญของวัดสวนดอก ก็มีพระเจดีย์ที่พระเจ้ากือนาสร้างเป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ดังได้กราบเรียนมาแล้วและว่าของเดิมเป็นแบบสุโขทัย เมื่อครูบาศรีวิชัยสร้างวิหารก็เลยเสริมสร้างพระเจดีย์ด้วย จึงเปลี่ยนแปลงไปจากรูปเดิมหมด ทำไมจึงเปลี่ยนแปลง อาจจะเป็นเพราะว่าวัดสวนดอกไม่อยู่ในบัญชีควบคุมของกรมศิลป์ฯ และพระผู้ทำการก่อสร้าง ไม่มีพระชาวสุโขทัยที่เป็นช่างร่วมอยู่ด้วยทั้งนายช่างกรรมกรที่ร่วมสร้างกับครูบาศรีวิชัย ส่วนมากเป็นพระสงฆ์สามเณร เป็นผู้ควบคุมงานตามคำบัญชาของครูบาศรีวิชัย พระสงฆ์สามเณรและนายช่างชาวบ้านบางคนก็ล้วนแต่เป็นคนทางเชียงใหม่ลำพูนแพร่น่านเชียงรายความเข้าใจ และความคิด ก็ติดอยู่กับสิ่งที่เคยได้พบเห็นตำตามา รูปแบบของพระเจดีย์จึงเปลี่ยนแปลงไปจากรูปเดิมเพราะเหตุนี้ ถ้าคิดถึงประวัติศาสตร์ก็เสีย เพราะเราไม่รักษาของเดิมไว้และในสมัยนั้น ทางคณะสงฆ์ก็ยังไม่มีการควบคุมการก่อสร้าง พ.ร.บ.คณะสงฆ์เรื่องการก่อสร้างยังไม่รัดกุมพอ แต่ครูบาศรีวิชัย ทำการก่อสร้างที่ไหนก็มั่นคงทุกแห่งสิ่งสำคัญที่สุดของเชียงใหม่ที่ประดิษฐานที่วัดสวนดอกนี้คือพระเจ้าเก้าฏื้อ (ฏื้อคำนี้ ขอให้เขียนเป็นตัว ฏ ปฏักษ์ มิใช่ ต เต่ามันจะเป็น ตื้อ เป็นกิริยาที่ติดตามอย่างไม่ลดละ อย่างคำเขาว่าตื้อเท่านั้นครองโลก) พระเจ้าเก้าฏื้อ หรือพระพุทธรูปเก้าฏื้อ หลวงพ่อเก้าฏื้อ ซึ่งสร้างมาประมาณ 400 ปี แต่จะเป็นเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่องค์ไหนเป็นผู้สร้างไว้นั้นยังนึกไม่ออก ถ้าจะเดาก็ไม่เหมาะสม อ่านมาจำได้ก็ลืม ขอยุติว่า ใครจะสร้างก็ตามเถอะ เป็นองค์พระที่สวยสดงดงามที่สุดของจังหวัดเชียงใหม่ มองดูไม่เบื่อ เหมือนหลวงพ่อพุทธชินราชพิษณุโลก พระนามว่า “เก้าฏื้อ” นั้น บางท่านอาจจะสงสัยว่า หมายถึงอะไร ฏื้อในสมัยนั้นเป็นเรื่องของน้ำหนักทอง สำหรับหล่อหลอมพระพุทธรูป หมดสิ้นทองไป 9 ฏื้อ ถ้าจะมาเทียบกับสมัยนี้แล้ว ฏื้อหนึ่งดูเหมือนจะเท่ากับตันหนึ่ง 1 ฏื้อ ก็คือ 1 ตัน เพราะฉะนั้น 9 ฏื้อ ก็คือ 9 ตัน เป็นชื่อของน้ำหนักทองที่เอาหลอมหล่อพระ เป็นพระพุทธรูปที่เก่าแก่องค์หนึ่งของจังหวัดเชียงใหม่ซึ่งประดิษฐานอยู่ในอุโบสถแห่งวัดสวนดอกนี้ ได้เล่าประวัติของวัดสวนดอก และวัดพระธาตุดอยสุเทพอันเกี่ยวเนื่องกัน พร้อมทั้งท่านผู้สร้างหากดวงวิญญาณ พระวิญญาณของผู้สร้างนับตั้งแต่พระเจ้ากือนาธรรมิกราช และท่านพระมหาสุมนเถระตลอดจนถึงครูบาอาจารย์ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ ข้าราชการ พ่อค้าประชาชน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการเสริมสร้างวัดสวนดอกแห่งนี้ ตั้งแต่ต้นจนถึงปัจจุบัน ได้รับทราบ คงอนุโมทนาสาธุการ ที่เราได้เอาคุณงามความดีของท่านมาตีแผ่ให้ได้รู้กว้างขวางออกไปอีก

ท่านครูบาศรีวิชัย เมื่อสร้างแล้วท่านก็ไม่ได้อยู่ประจำ ย้ายไปสร้างแห่งอื่นอีก ขอแทรกเขาไปอีกนิด คือบรรดาอนุสาวรีย์ ทางเรียกว่า กู่ ที่ตั้งเรียวรายกันอยู่ด้านตะวันตกเฉียงเหนือของพระวิหารนี้ หรือด้านเหนือพระเจดีย์นั้นเป็นพระอนุสาวรีย์ของบรรดาเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่และราชวงศ์ คือราชวงศ์ทิพย์ช้าง ที่ใช้นามสกุล ณ เชียงใหม่ ณ ลำพูน ณ ลำปาง ปัจจุบันนี้ พร้อมกับราชจักรีวงศ์?เริ่มตั้งแต่พระเจ้ากาวีระเป็นต้นมา องค์สุดท้ายคงจะเป็น

อนุสาวรีย์ของพ่อเจ้าราชบุตรวงศ์ตะวัน ณ เชียงใหม่ ถึงพิลาลัยไม่กี่ปีมานี้ แต่เดิมนั้นบรรดาอนุสาวรีย์ทั้งหมดไม่ได้อยู่ที่วัดสวนดอกนี้ อยู่โน้นที่ตลาดวโรรส (ชาวบ้านเรียกกันว่ากาดหลวง) เมื่อพระราชชายาเจ้าดารารัศมีเสด็จกลับมาจากกรุงเทพฯ เพราะเหตุ ในหลวงรัชกาลที่ 5 เสด็จสรรคต ก็ทรงปรับปรุงบ้านเมือง ทั้งวรรณกรรม ศิลปกรรม ดนตรีอะไรหลายอย่าง พระองค์ท่านจึงอัญเชิญอนุสาวรีย์เจ้านายมาประดิษฐานไว้ ณ ที่วัดสวนดอกนี้ ที่ตรงนั้นก็จัดเป็นตลาด มีตรอกอยู่ตรอกหนึ่งจากถนนท่าแพเข้าไปหาตลาดนั้นมีชื่อว่า ตรอกข่วงเมรุ เมื่อก่อนนั้นเจ้านายองค์ใดถึงแก่พิลาลัย ก็สร้างเมรุชั่วคราวขึ้นเผาที่ตรงนั้นและก่ออนุสาวรีย์ไว้ เมื่อทรงย้ายอนุสาวรีย์มาวัดสวนดอก ข่วงเมรุก็ต้องตามมาด้วย

มีผู้ส่งคำถาม ๆ เพราะอยากรู้ว่า เมื่อครูศรีวิชัย สร้างวัดสวนดอกแล้ว ไปสร้างไหนต่อไปอีก? ปัญหานี้ไม่ยาก ผมจำเหตุการณ์ได้ดี ถ้าตอบสั้น ๆ ก็ว่า ท่านสร้างทาง หรือ ถนน ขึ้นดอยสุเทพ เมื่อเอ่ยมาเช่นนี้แล้ว ทุกท่านต้องสนใจ กระผมก็ขอเล่าถวายเป็นการประดับความรู้ การสร้างถนนขึ้นดอยสุเทพ ทางราชการได้ดำริมาก่อนแล้วในเวลานั้นครูบาก็ยังอยู่ที่วัดสวนดอก ครูบาก็บอกว่า จะอธิษฐานดูก่อนอีก 3 วันมาหา ครบ 3 วันหลวงศรีประกาศก็มาหาครูบาอีก คำตอบของครูบาเหมือนยกหลวงศรีประกาศขึ้นสู่สวรรค์ ท่านบอกว่า "การจะเอาเพียงไฟฟ้าขึ้นไปดูเหมือนจะลำบาก อาจจะไม่สำเร็จก็ได้ สร้างทางขึ้นไปง่ายกว่าและจะสำเร็จเร็วด้วย" หลวงศรีฯก็ตกใจ เพราะครูบาเอาเรื่องง่ายเป็นเรื่องยาก เอาเรื่องยากมาเป็นเรื่องง่าย จึงเรียนถามท่านครูบาว่า สร้างถนนเป็นงานหนักอาจจะไม่สำเร็จ ครูบาก็ยืนยันว่าสำเร็จ จะขออธิษฐานดูอีกที 3 วันให้มาหาใหม่ ครบ 3 วันหลวงศรีฯก็มาหาครูบาอีก ครูบาก็ยืนยันว่าสร้างถนนง่ายและสำเร็จเร็ว ไฟฟ้าจะตามขึ้นไปทีหลัง บางท่านอยากจะรู้อีก ท่านครูบาอธิษฐานอย่างไร? ท่านเพียงแต่บอกว่า มีตาปะขาวผู้หนึ่งนำท่านขึ้นจากตีนเขาไปจนถึงดอยสุเทพ เท่านั้น ท่านอธิษฐานอย่างไร ตาปะขาวนั้นนำท่านขึ้นไปอย่างไร ท่านก็ไม่เล่าให้ละเอียด เพราะท่านครูบาเป็นคนไม่พูดมาก ถามคำ ตอบคำ ใครไม่ถามก็เฉย เมื่อท่านรับปากจะสร้างถนนขึ้นดอยสุเทพ เจ้านาย ข้าราชการ พ่อค้าประชาชนในเชียงใหม่ก็ไหวตัวเตรียมงาน ทางราชการก็ขอช่างผู้ชำนาญงานมาสำรวจเส้นทาง ท่านครูบาก็ไปตั้งกองอำนวยการอยู่ที่วัดศรีโสดาเดี๋ยวนี้ เริ่มงานวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2477 พ่อเจ้าแก้วนวรัฐ เป็นองค์ลงจอบเป็นปฐมฤกษ์ พระที่สวดชยันโตฯ ก็มี 2 รูป คือ ครูบาเถิ้ม ผู้ดูแลวัดพระธาตุดอยสุเทพ และครูบาศรีวิชัยเท่านั้น พอเสร็จจากงานเก็บเกี่ยวข้าว ศรัทธาประชาชนก็พากันหลั่งไหลมา สุดท้ายต้องแบ่งให้ทำหมู่บ้านละวาใช้เวลาสร้าง 5 เดือนกับ 25 วัน วันที่ 30 เมษายน 2478 เป็นวันเปิดถนน ครูบาศรีวิชัยขึ้นรถยนต์จากต้นทางไปถึงดอยสุเทพ ท่านสมมติวัดพระธาตุดอยสุเทพ เป็นวัดอรหันตา วัดแรกที่ท่านสร้างคือวัดต้นทางให้ชื่อว่า วัดโสดา ขึ้นไปอีกวัด สกิทาคา อนาคา แต่ 2 วัด สกิทาคา อนาคา ตั้งอยู่ในที่ทำเลไม่ดี จึงเลิกร้างไป วัดโสดานั้นต่อมาคณะสงฆ์ก็เติมคำว่า ศรี อันเป็นคำต้นชื่อของครูบานั่นเองเพิ่มเข้าไป เป็นศรีโสดา เดี๋ยวนี้เป็นวัดอบรมพระภิกษุสามเณรชาวไทยภูเขา ของคณะพระธรรมจาริก

ขอย้อนกลับมาที่วัดสวนดอก เมื่อท่านครูบายกคณะไปสร้างถนนขึ้นดอยสุเทพ สร้างวัดศรีโสดา ท่านก็ได้ให้ลูกศิษย์ที่พอไว้ใจได้อยู่เฝ้ารักษาชั่วระยะหนึ่ง ต่อมาทางการคณะสงฆ์ได้อาราธนาท่านพระครูสุคันธศีล อดีตเจ้าคณะอำเภอสะเมิง เจ้าอาวาสวัดป่าพร้าวใน ให้มาเป็นเจ้าอาวาส และเป็นเจ้าคณะตำบลสุเทพด้วย ท่านมาอยู่เป็นเจ้าอาวาสก็ได้พัฒนาหลายวัดไปหลายด้าน จนได้รับยกย่องให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง วัดสวนดอกนี้ได้เป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองมานานแล้ว ในวันสงกรานต์ปีใหม่ ทุกวัดในเมืองเชียงใหม่จะต้องมาสละสรงน้ำพระธาตุ พระเจ้าเก้าตื้อ และพระธาตุ ท่านพระครูคันธศีลมาเป็นเจ้าอาวาสอยู่หลายปีจนมีอายุ 89 ปี ก็ได้ถึงมรณภาพและได้พระราชทานเพลิงศพไปเมื่อปีที่แล้วนี้ ปัจจุบันทางเจ้าคณะอำเภอเมืองเชียงใหม่ได้แต่งตั้งให้ เจ้าคุณศรีธรรมนิเทศก์ เปรียญ 7 ประโยครองหัวหน้าพระธรรมทูตสาย 4 รองเจ้าคณะอำเภอเมืองเชียงใหม่ เจ้าอาวาสวัดสันป่าข่อย เป็นผู้รักษาการแทนไปพลางก่อน เมื่อทุกสิ่งทุกอย่างเรียบร้อยแล้ว ก็จะได้พิจารณาหาผู้ที่เหมาะสมมาปกครองวัดนี้ต่อไป เพราะฉะนั้นเมื่อดวงวิญญาณ และ พระวิญญาณของท่านทั้งหลาย ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีส่วนร่วมได้สร้างวัดนี้ขึ้นมา ดังกล่าวแล้วจะพึงทราบด้วยญาณวิถีใด ๆ ว่า คณะพระวิปัสสนาจารย์อันมีจำนวนเท่านี้ มีพระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระพิมลธรรมผู้อำนวยการใหญ่เป็นประธานและอุบาสก อุบาสิกามาประชุมบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐานปักกลดเหลืองอร่ามทั่วบริเวณก็คงจะยกมืออนุโมทนาสาธุการเป็นอย่างยิ่ง เพราะฉะนั้นก็ขอพระเดชพระคุณผู้เป็นประธาน พร้อมด้วย

คณะพระวิปัสสนาจารย์ ตลอดจนถึงพระภิกษุสามเณร แม่ชี อุบาสก อุบาสิกา ที่ได้มาร่วมประชุมบำเพ็ญสมณธรรมร่วมกันนี้ ก็ได้โปรดแผ่เมตตาธรรมแด่ดวงวิญญาณของท่านผู้ที่ได้มีส่วนสร้างวัดสวนดอกนี้ ตั้งแต่ต้นจนถึงกาลบัดนี้ เพื่อความผาสุขในพิภพนั้น ๆ เมื่อท่านได้ถึงซึ่งความสุขอยู่แล้ว ก็ขอได้โปรดส่งเสริมเพิ่มเติมความสุขนั้น ๆ ขึ้นไปตลอดกาลนาน

ต่อไปนี้ กระผมขอถวายความรู้สึกในการที่คณะพระวิปัสสนาจารย์ได้มาบำเพ็ญสมณธรรมร่วมกัน ที่วัดสวนดอกนี้ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ใคร่จะขอโปรดมีเมตตาธรรม โปรดพระภิกษุ สามเณร ญาติโยม ศรัทธาสาธุชนผู้มีจิตศรัทธาสำหรับชาวจังหวัดเชียงใหม่ ท่านผุ้ใดมีจิตศรัทธาเลื่อมใสในการสดับตรับฟังพระธรรมเทศนาก็ดี มีการฝึกสมาธิธรรม สมถกรรมฐาน และวิปัสสนากรรมฐานก็ดี ก็ขอได้โปรดมีเตตาธรรมแก่ท่านทั้งหลายเหล่านั้นไว้ด้วย ช่วนแนะนำอบรมพร่ำสอน เพื่อจะได้แนวทางปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ จรรโลงไว้ซึ่งปฏิปัตติศาสนา เพื่อความเจริญรุ่งเรือง สมตามวัตถุประสงค์สืบต่อไป การบำเพ็ญสมณธรรมนั้น พระเดชพระคุณท่านได้ประทานโอวาทไว้แล้วว่า ลำพังแต่ปริยัติธรรมนั้นยังไม่พอ ปริยัติธรรมหรือคันถธุระนั้น ยังไม่พอจำจะต้องอาศัยปฏิปัตติธรรม หรือการปฏิบัติธรรม เป็นผลต่อเนื่องจากการปริยัติธรรมอีกชั้นหนึ่ง เพราะถ้าการปฏิบัติหาไม่หรือย่อหย่อนไม่เหมาะสม ไม่ได้ส่วนกัน ปฏิเวธธรรมก็ไม่เกิด แม้จะเกิดก็ไม่เกิดแบบออกดอกออกผลเท่าที่ควร

เพราะฉะนั้น เกล้ากระผมในนามแห่งคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ ตลอดถึงแม้ข้าราชการ ญาติโยมศรัทธาสาธุชน ก็คงมีความรูสึกเช่นเดียวกัน ในการที่พระเดชพระคุณพร้อมด้วยคณะเข้ามาพักประชุมบำเพ็ญมรณธรรมร่วมกันที่วัดสวนดอกนี้ ก็ขอได้อยู่ด้วยความผาสุข โปรดอย่ากริ่งเกรงอิทธิพล หรือ เภทภัยใด ๆ ทั้งสิ้น เกล้ากระผมทั้งหลาย ยินดีรับในฐานะท่านเป็นผู้มีศีลเป็นที่รัก ท่านที่มาแล้ว ท่านที่ยังไม่ได้มา ก็ขออาราธนา และเชิญมา ท่านที่มาแล้วขอให้อยู่เป็นสุข ๆ โดยทั่วหน้ากัน ความสามัคคีธรรมเป็นยอดแห่งความปรารถนาของเรา และเป็นยอดของความปรารถนาของบรรดานักปราชญ์ทั้งหลายมีพระพุทธเจ้าเป็นต้น พระพุทธองค์ได้ตรัสเป็นพุทธภาษิตดังที่เราทั้งหลายผู้เป็นนักศึกษาร่ำเรียนมาว่า “สพฺเสํ สงฺฆภูตานํ สามคฺคีวุฑฺฒิสาธิกา” ความพร้อมเพรียงแห่งหมู่ เป็นสำคัญที่สุด เราทั้งหลายจะได้ช่วยกันทำประโยชน์ศาสนกิจให้สำเร็จลุล่วงไป สมความมุ่งมาดปรารถนา มุ่งหมายมุ่งมาด

การถวายปฏิสัณฐานรับรองหรือการอุปถัมภ์นั้น ส่วนใดที่เกี่ยวกับพระสงฆ์สามเณร เกล้ากระผมจะได้จัดเป็นส่วน ๆ เป็นแผนก ๆ ขอถวายการปฏิบัติ ส่วนการขบฉันมีอาหารบิณฑบาติเป็นต้น ก็ได้ขอพึ่งใบบุญของทางราชการ อันมีท่านผู้ว่าราชการจังหวัดเวลานั้น พร้อมทั้งรองผู้ว่า ศึกษาธิการจังหวัด นายอำเภอ ศึกษาธิการอำเภอ คณะเทศมนตรี ข้าราชการทุกแผนก พุทธสมาคม ตลอดถึงศรัทธาประชาชน ได้มีการประชุมตกลงรับทราบกันไว้แล้ว ที่จะถวายอุปการะบำรุงด้วยปัจจัย 4 ตามสมควร ทั้งนี้ก็เพื่อความผาสุกของพระเดชพระคุณ พร้อมทั้งคณะในโอกาสที่มาครั้งนี้ หาโอกาสได้ยากที่จะเป็นสังฆสันนิบาตพร้อมเพรียงกันหลายจังหวัดอย่างนี้ ยังไม่เคยมี พึงมีในกาลครั้งนี้ มีจำนวนปริมาณมาก เพราะฉะนั้น หากกิจกรรมใด ๆ อันทำด้วยศรัทธาปสาทะความเลื่อมใส เจตนาเป็นกุศลแล้ว หากว่าจะมีอันใดที่ขาดตกบกพร่องโดยไม่นึก ไม่ฝัน คือ พยายามจัดทำเต็มความสามารถและหากว่าจะมีการขาดตกบกพร่องใด ๆ ในเรื่องการอยู่ก็ดี การขบฉันก็ดี ในนามแห่งคณะสงฆ์ คณะญาติโยมศรัทธา เจ้าหน้าที่ทุกแผนก ขอได้โปรดรับอภัยจากพระเดชพระคุณท่านทั้ง 5 ที่ได้มาร่วมประชุมกันบำเพ็ญสมณธรรมในวันนี้เป็นต้นไป ตลอดจนอวสานต์ เพราะฉะนั้น ด้วยอานุภาพแห่งคุณงามความดี อันพระเดชพระคุณได้มีเมตตาธรรมและได้บำเพ็ญมาแล้วด้วยดีตลอดมา ตลอดถึงคณะพระวิปัสสนาจารย์และคณะพระภิกษุสามเณรผู้เป็นเพื่อนสหธรรมิก อุบาสกอุบาสิกาทั้งแม่ชี และไม่ใช่ชี ได้มาบำเพ็ญสมณธรรมร่วมกันครั้งนี้ ก็ขอทุก ๆ ท่านได้อยู่เย็นเป็นสุขมีโอกาสที่จะได้บำเพ็ญสมณธรรมร่วมกันครั้งนี้ ก็ขอทุก ๆ ท่านได้อยู่เย็นเป็นสุข มีโอกาสจะได้บำเพ็ญสมณธรรมร่วมกันจนตลอด สมความมุ่งมาตรปรารถนาดังที่ได้กำหนดไว้ด้วย

อาศัยคุณพระศรีรัตนตรัย และเดชานุภาพพระบรมธาตุดอยสุเทพเป็นต้น ได้โปรดอัญเชิญมาโปรดคุ้มครองรักษาพระเดชพระคุณผู้อำนวยการใหญ่ฝ่ายวิปัสสนาธุระ พร้อมด้วยคณะพระวิปัสสนาจารย์ พระภิกษุสามเณร แม่ชี อุบาสก อุบาสิกา ทุกถ้วนหน้า ทั้งในจังหวัดเชียงใหม่และนอกจังหวัดทุกท่าน ขอได้มีลาภ ยศ สุข สรรเสริญ พร้อมทั้งความเจริญ สรรพทุกข์ สรรพโศก สรรพโรค สรรพภัยพิบัติต่าง ๆ ขออย่าได้มาเบียดเบียนแต่ท่านทั้งหลาย

ขอให้ท่านทั้งหลาย ได้ เจริญด้วยจตุรพิธพรชัย 4 ประการ คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ พร้อมด้วยคุณสารสมบัติ มีความมุ่งมาตรปรารถนาสิ่งใดโดยชอบขอความปรารถนาสิ่งนั้น จงได้สำเร็จดังปรารถนาทุก ๆ ท่านเทอญฯ

หมายเหตุ บทความนี้ นับว่าเป็นคำปราศรัยครั้งสุดท้าย ของพระเทพวิสุทธาจารย์ วันที่ 6 มิถุนายน 2523 ก็เข้าโรงพยาบาล 25 มิถุนายน 2524 ก็มรณะภาพ คัดออกจาก จุลสาร พระวิปัสสนาจารย์ ครั้งที่ 24 วัดสวนดอก เชียงใหม่ 25-31 พ.ย. 2523

ศาสนพิธี

คำอาราธนาศีล 5

มะยัง ภันเต ติสะระเณนะ สะหะ ปัญจะสีลานิ ยาจามะ
ทุติยัมปิ มะยัง ภันเต ติสะระเณนะ สะหะ ปัญจะสีลานิ ยาจามะ
ตะติยัมปิ มะยัง ภันเต ติสะระเณนะ สะหะ ปัญจะสีลานิ ยาจามะ ฯ
ข้าแด่ท่านผู้เจริญ, ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอศีล 5 พร้อมทั้งสรณะ 3

ฯลฯ

คำอาราธนาศีล 8

มะยัง ภันเต ติสะระเณนะ สะหะ อัฏฐะ สีลานิ ยาจามะ
ทุติยัมปิ มะยัง ภันเต ติสะระเณนะ สะหะ อัฏฐะ สีลานิ ยาจามะ
ตะติยัมปิ มะยัง ภันเต ติสะระเณนะ สะหะ อัฏฐะ สีลานิ ยาจามะ ฯ
ข้าแด่ท่านผู้เจริญ, ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอศีล 8 พร้อมทั้งสรณะ 3

ฯลฯ

คำประกาศอุโบสถ

อัชชะ โภนโต ปักขัสสะ ปัณณะระสี (ถ้าเป็นวัน 14 ค่ำ ใช้จาตุททะสี วัน 8 ค่ำ ใช้อัฏฐะมี) ทิวะโส เอวะรูโป โข โภนโต ทิวะโส พุทเธนะ ภะคะวะตา ปัญญัตตัสสะ ธัมมัสสะวะนัสสะ เจวะ ตะทัตถายะ อุปาสะกะ อุปาสิกานัง อุโปสะถัสสะ จะ กาโล โหติ หันทะ มะยัง โภนโต สัพเพ อิธะ สะมาคะตา ตัสสะ ภะคะวะโต ธัมมานุธัมมะปะฏิปัตติยา ปูชะนัตถายะ อิมัญจะ รัตติง อิมัญจะ ทิวะสัง อัฏฐังคะสะมันนาคะตัง อุโปสะถัง อุปะวะสิสสามาติ กาละปะริจเฉทัง กัตะวา ตัง ตัง เวระมะณิง อารัมมะณัง กะริตะวา อะวิกขิตตะจิตตา หุตะวา สักกัจจัง อุโปสะถัง สะมาทิเยยยามะ อีทิสัง หิ อุโปสะถะกาลัง สัมปัตตานัง อัมหากัง ชีวิตัง มา นิรัตถะกัง โหตุฯ

ข้าพเจ้าขอประกาศเริ่มเรื่องในการที่จะรักษาอุโบสถให้สาธุชนตั้งจิตสมาทานทั่วกันก่อน ณ บัดนี้ วันนี้เป็นวันปัณณรสีดิถีที่ 15 ค่ำแห่งปักษ์ ก็แลวันนี้นิยมเช่นนี้ เป็นการที่สาธุชน อุบาสก อุบาสิกา จะฟังธรรมและรักษาอุโสถพร้อมไปด้วยองค์ 8 ประการ เพื่อประโยชน์แก่การฟังธรรม บัดนี้ ขอกุศลอันยิ่งใหญ่คือ ตั้งจิตสมาทานองค์ 8 ประการ แห่งอุโบสถนั้น จงเกิดมีแก่สาธุชนทั้งหลายซึ่งมาประชุมพร้อมกัน ณ ที่นี้ จงตั้งจิตคิดกำหนดกาลว่าจะรักษาอุโบสถสิ้นราตรีและวันนี้ ทำความเว้นจากโทษนั้น ๆ เป็นอารมณ์ คือ เว้นจากฆ่าสัตว์ 1 เว้นจากลักทรัพย์ของท่านผู้อื่น 1 เว้นกรรมอันเป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์ 1 เว้นจากกล่าวคำเท็จ 1 เว้นจากดื่มสุราและเมรัย 1 เว้นจากบริโภคอาหารในเวลาวิกาลตั้งแต่เที่ยงแล้วไป 1 เว้นจากการฟ้อนรำขับร้องประโคมดนตรีและดูการเล่นอันเป็นข้าศึกแก่กุศล และทัดทรงประดับตบแต่งร่างกายด้วยระเบียบดอกไม้ของหอมเครื่องทา 1 เว้นจากที่นอนสูง ที่นอนใหญ่ 1 ฉะนี้ อย่าให้มีจิตฟุ้งซ่านส่งไปในที่อื่น จงตั้งจิตสมาทานองค์ 8 ประการแห่งอุโบสถนั้น โดยความเคารพ เพื่อจะบูชาสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ด้วยธรรมานุธรรมปฏิบัติตามกำลังคฤหัสถ์ทั้งหลาย ด้วยว่าชีวิตของเราทั้งหลายที่ได้ดำรงถึงวันอุโบสถเช่นนี้อย่าให้ล่วงไปเสียเปล่าปราศจากประโยชน์เลย

คำอาราธนาอุโบสถศีล

มะยัง ภันเต ติสะระเณนะ สะหะ อัฏฐังคะสะมันนาคะตัง อุโปสะถัง ยาจามะ
ทุติยัมปิ มะยัง ภันเต ติสะระเณนะ สะหะ อัฏฐังคะสะมันนาคะตัง อุโปสะถัง ยาจามะ
ตะติยัมปิ มะยัง ภันเต ติสะระเณนะ สะหะ อัฏฐังคะสะมันนาคะตัง อุโปสะถัง ยาจามะ ฯ

คำถวายสังฆทาน เพื่อตนเอง

อิมานิ มะยัง ภันเต ภัตตานิ สะปะริวารานิ ภิกขุสังฆัสสะ โอโณชะยามะ สาธุ โน ภันเต ภิกขุสังโฆ อิมานิ ภัตตานิ สะปะริวารานิ ปะฏิคคัณหาตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ ฯ

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวายภัตตาหาร พร้อมกับของบริวารทั้งหลายเหล่านี้ แก่พระภิกษุสงฆ์ ขอพระภิษุสงฆ์ จงรับภัตตาหาร พร้อมกับของบริวารทั้งหลายเหล่านี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย ตลอดกาลนานเทอญฯ

คำถวายสังฆทาน เพื่ออุทิศผู้ตาย

อิมานิ มะยัง ภันเต มะตะกะภัตตานิ สะปะริวารานิ ภิกขุสังฆัสสะ โอโณชะยามะ สาธุ โน ภันเต ภิกขุสังโฆ อิมานิ มะตะกะภัตตานิ สะปะริวารานิ ปะฏิคคัณหาตุ อัมหากัญเจวะ มาตาปิตุอาทีนัญจะ ญาตะกานัง กาละกะตานัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ ฯ

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวาย ภัตตาหารเพื่อผู้ล่วงลับไปแล้ว พร้อมกับของบริวารทั้งหลายเหล่านี้ แก่พระภิกษุสงฆ์ ขอพระภิกษุสงฆ์ จงรับภัตตาหารเพื่อผู้ล่วงลับไปแล้ว พร้อมกับของบริวารทั้งหลายเหล่านี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลายด้วย แก่ญาติทั้งหลาย ผู้ล่วงลับไปแล้ว มีบิดามารดาเป็นต้นด้วย (ในกรณีที่มารดาบิดาของผู้ถวายสิ้นชีวิตแล้ว) ตลอดกาลนาน เทอญฯ

คำถวายสลากภัตร

เอตานิ มะยัง ภันเต สะลากะภัตตานิ สะปะริวารานิ อะสุกัฏฐาเน ฐะปิตานิ ภิกขุสังฆัสสะ โอโณชะยามะ สาธุ โน ภันเต ภิกขุสังโฆ เอตานิ สะลากะภัตตานิ สะปะริวารานิ ปะฏิคคัณหาตุ อัมหากัญเจวะ มาตาปิตุอาทีนัญจะ ปิยะชะนานัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ ฯ

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวายสลากภัตตาหาร พร้อมกับของบริวารซึ่งตั้งไว้ ณ ที่โน้น เหล่านั้น แก่พระภิกษุสงฆ์ ขอพระภิกษุสงฆ์ จงรับสลากภัตตาหารพร้อมกับของบริวารเหล่านั้น ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลายด้วย แก่ปิยชนทั้งหลายมีมารดาบิดาเป็นต้นด้วย ตลอดกาลนาน เทอญฯ

คำถวายข้าวสาร

อิมานิ มะยัง ภันเต ตัณฑุลานิ สะปะริวารานิ ภิกขุสังฆัสสะ โอโณชะยามะ สาธุ โน ภันเต ภิกขุสังโฆ อิมานิ ตัณฑุลานิ สะปะริวารานิ ปะฏิคคัณหาตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ ฯ

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวายข้าวสาร พร้อมกับของบริวารทั้งหลายเหล่านี้ แก่พระภิกษุสงฆ์ ขอพระภิกษุสงฆ์ จงรับข้าวสาร พร้อมกับของบริวารทั้งหลายเหล่านี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย ตลอดกาลนาน เทอญฯ

คำถวายผ้าอาบน้ำฝน

อิมานิ มะยัง ภันเต วัสสิกะสาฏิกานิ สะปะริวารานิ ภิกขุสังฆัสสะ โอโณชะยามะ สาธุ โน ภันเต ภิกขุสังโฆ อิมานิ วัสสิกะสาฏิกานิ สะปะริวารานิ ปะฏิคคัณหาตุ อัมหากัญเจวะ มาตาปิตะอาทีนัญจะ ปิยะชะนานัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ ฯ

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวายผ้าอาบน้ำฝน พร้อมกับของบริวารทั้งหลายเหล่านี้ แก่พระภิกษุสงฆ์ ขอพระภิกษุสงฆ์ จงรับผ้าอาบน้ำฝน พร้อมกับของบริวารทั้งหลายเหล่านี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลายด้วย แก่ปิยชนทั้งหลาย มีมารดาบิดาเป็นต้นด้วย ตลอดกาลนาน เทอญฯ

คำถวายผ้าจำพรรษา

อิมานิ มะยัง ภันเต วัสสาวาสิกะจีวะรานิ สะปะริวารานิ ภิกขุสังฆัสสะ โอโณชะยามะ สาธุ โน ภันเต ภิกขุสังโฆ อิมานิ วัสสาสิกะจีวะรานิ สะปะริวารานิ ปะฏิคคัณหาตุ อัมหากัญเจวะ มาตาปิตุอาทีนัญจะ ปิยะชะนานัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ ฯ

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวายผ้าจำพรรษา พร้อมกับของบริวารทั้งหลายเหล่านี้ แก่พระภิกษุสงฆ์ ขอพระภิกษุสงฆ์ จงรับผ้าจำพรรษา พร้อมกับของบริวารทั้งหลายเหล่านี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย

คำถวายเทียนพรรษา

ยัคเฆ ภันเต สังโฆ ปะฏิชานาตุ มะยัง ภันเต เอตัง ปะทีปะยุคัง สะปะริวารัง เตมาสัง พุทธัสสะ ปูชะนัตถายะ อิมัสสะหมิง อุโปสะถาคาเร นิยยาเทมะ สาธุ โน ภันเต อะยัง เตมาสัง พุทธัสสะ ปูชะนัตถายะ ปะทีปะยุคัสสะ ทานัสสะ อานิสังโส อัมหากัญเจวะ มาตาปิตุอาทีนัญจะ ปิยะชานานัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ สังวัตตะตุฯ

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ขอพระสงฆ์จงรับทราบ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอมอบถวายเทียนคู่นี้ พร้อมกับของบริวาร ไว้ ณ พระอุโบสถนี้ เพื่อเป็นพุทธบูชาตลอดพรรษา ขออานิสงส์แห่งการถวายคู่เทียน เพื่อเป็นพุทธบูชาตลอดพรรษานี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย จงเป็นไปเพื่อประโยชน์ และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลายด้วย แก่ปิยชนทั้งหลาย มีมารดาบิดา เป็นต้นด้วย ตลอดกาลนาน เทอญฯ

เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลายด้วย แก่ปิยชนทั้งหลาย มีมารดาบิดาเป็นต้นด้วย ตลอดกาลนาน เทอญฯ

คำถวายผ้ากฐิน แบบเก่า

อิมัง สะปะริวารัง กะฐินะจีวะระทุสสัง สังฆัสสะ โอโณชะยามะ อิมัง สะปะริวารัง กะฐินะจีวะระทุสสัง สังฆัสสะ โอโณชะยามะ อิมัง สะปะริวารัง กะฐินะจีวะระทุสสัง สังฆัสสะ โอโณชะยามะ ฯ

ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวายผ้าจีวรกฐิน พร้อมกับของบริวารนี้ แก่พระสงฆ์ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวายผ้าจีวรกฐิน พร้อมกับของบริวารนี้ แก่พระสงฆ์ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวายผ้าจีวรกฐิน พร้อมกับของบริวารนี้ แก่พระสงฆ์ฯ

คำถวายผ้ากฐิน แบบใหม่

อิมัง มะยัง ภันเต สะปะริวารานิ กะฐินะจีวะระทุสสัง สังฆัสสะ โอโณชะยามะ สาธุ โน ภันเต สังโฆ อิมัง สะปะริวารัง กะฐินะทุสสัง ปะฏิคคัณหาตุ ปะฏิคคะเหตตะวา จะ อิมินา ทุสเสนะ กะฐินัง อัตถะระตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ ฯ

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวายผ้าจีวรกฐิน พร้อมกับของบริวารนี้ แก่พระสงฆ์ ขอพระสงฆ์จงรับผ้ากฐิน พร้อมกับของบริวารนี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย ครั้นรับแล้ว จงกราบกฐินด้วยผ้าผืนนี้ เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย ตลอดกาลนาน เทอญฯ

คำถวายผ้าป่า

อิมานิ มะยังภันเต ปังสุกูละจีวะรานิ สะปะริวารานิ ภิกขุสังฆัสสะ โอโณชะยามะ สาธุ โน ภันเต ภิกขุสังโฆ อิมานิ ปังสุกูละจีวะรานิ สะปะริวารานิ ปะฏิคคัณหาตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ ฯ

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวายผ้าบังสุกุลจีวร พร้อมกับของบริวารทั้งหลายเหล่านี้ แก่พระภิกษุสงฆ์ ขอพระภิกษุสงฆ์ จงรับผ้าบังสุกุลจีวร พร้อมกับของบริวารทั้งหลายเหล่านี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย ตลอดกาลนาน เทอญฯ

คำบูชาในวันวิสาขบูชา

ยะมัมหะ โข มะยัง, ภะคะวันตัง สะระณัง คะตา, โย โน ภะคะวา สัตถา, ยัสสะ จะ มะยัง, ภะคะวะโต ธัมมัง โรเจมะ, อะโหสิ โข โส ภะคะวา, มัชฌิเมสุ ชะนะปะเทสุ, อะระยะเกสุ มะนุสเสสุ, อุปปันโน, ขัตติโย ชาติยา, โคตะโม โคตเตนะ, สักยะปุตโต, สักยะกุลา ปัพพะชิโต, สะเทวะเก โลเก, สะมาระเก สะพรัหมะเก, สัสสะมะณะ-พฺราหฺมะณิยา, ปะชายะ สะเทวะมะนุสสายะ, อะนุตตะรังฺ สัมมาสัมโพธิ, อะภิสัมพุทโธ, นิสสังสะยัง โข โส ภะคะวา, อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ, วิชาจะระณะสัมปันโน, สุคะโต โลกะวิทู, อนุตตะโร ปุริสะทัมมะสาระถิ, สัตถา เทวะ-มะนุสสานัง, พุทโธ ภะคะวา, สวากขาโต โข ปะนะ, เตนะ ภะคะวะตา ธัมโม, สันทิฏฐิโก อะกาลิโก, เอหิปัสสิโก, โอปะนะยิโก, ปัจจัตตัง เวทิตัพโพ วิญญูหิ, สุปะฏิปันโน โข ปะนัสสะ, ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ, อุชุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ, ญายะปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ, สามีจิปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ, ยะทิทัง จัตตาริ ปุริสะยุคคานิ, อัฏฐะ ปุริสะปุคคะลา, เอสะ ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ, อาหุเนยโย ปาหุเนยโย, ทักขิเณยโย อัญชะลีกะระณีโย, อะนุตตะรัง ปัญญักเขตตัง โลกัสสะ,

อะยัง โข ปะนะ ถูโป / ปะฏิมา , ตัง ภะคะวันตัง, อุทิสสะ กะโต / อุทิสสะ กะตา , ยาวะเทวะ ทัสสะเนนะ, ตัง ภะคะวันตัง, อะนุสสะริตฺวา, ปะสาทะสังเวคะปะฏิลาภายะ, มะยัง โข เอตะระหิ, (อิมัง วิสาขะปุณณะมีกาลัง, ตัสสะ ภะคะวะโต, ชาติสัมโพธิ, นิพพานพกาละสัมมะตัง,) (วันอัฏฐะมี เปลี่ยนเป็น วิสาขะปุณณะมิโต, ปะรัง, อัฏฐะมีกาลัง, ตัสสะ ภะคะวะโต, สะรีรัชฌาปะนะ, กาละสัมมะตัง) ปัตฺวา, อิมัง ฐานัง สัมปัตตา, อิเม ทัณฑะทีปะธุปาทิสักกาเร, คะเหตฺวา, อัตตะโนกายัง, สักการุปะธานัง กะริตฺวา, ตัสสะ ภะคะวะโต, ยะถาภุจเจคุเณ อะนุสสะรันตา, อิมัง ถูปัง / ปะฏิมาฆะรัง ติกขัตตุง, ปะทักขิณัง กะริสสามิ, ยะถา คะหิเตหิ, สักกาเรหิ, ปูชัง กุรุมานา, สาธุ โน ภันเต, ภะคะวา, สุจิระปะรินิพพุโตปิ, ญาตัพเพหิ คุเณหิ, อะตีตารัมมะณะตายะ, ปัญญายะมาโน, อิเม อัมเหหิ คะหิเต, สักกาเร ปะฏิคคัณหาตุ, อัมหากัง ฑีฆะระตัง หิตายะ สุขายะ ฯ

คำแปล

เราทั้งหลาย ถึงซึ่งพระผู้มีพระภาค พระองค์ใด, ว่าเป็นที่พึ่ง, พระผู้มีพระภาคพระองค์ใด, เป็นศาสดาของเราทั้งหลาย, และเราทั้งหลายชอบซึ่งธรรมของพระผู้มีพระภาคพระองค์ใด, พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นแล, ได้อุบัติแล้วในหมู่มนุษย์, ชาวอริยกะในมัชฌิมชนบท, พระองค์เป็นกษัตริย์ โดยพระชาติ, เป็นโคตมะโดยพระโคตร, เป็นศากยะบุตร, เสด็จออกบรรพชาแล้วแต่ศากยกสุล, เป็นผู้ตรัสรู้พร้อมเฉพาะแล้ว, ซึ่งพระอนุตระสัมมาสัมโพธิญาณในโลก, ทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก, ในหมู่สัตว์ทั้งสมณพราหมณ์เทวดาแลมนุษย์, พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น เป็นพระอรหันต์, เป็นผู้ตรัสรู้ชอบเอง, เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ, เป็นผู้เสด็จไปดีแล้ว, เป็นผู้รู้แจ้งโลก, เป็นสารถีแห่งบุรุษผู้ควรฝึกได้, ไม่มีผู้อื่นยิ่งไปกว่า, เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย, เป็นผู้ตื่นแล้ว เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้มีโชค โดยไม่ต้องสงสัยแล.

อนึ่งพระธรรม อันพระผู้มีพระภาคเจ้านั้นตรัสดีแล้ว. อันผู้บรรลุจะพึงเห็นเอง, ไม่ประกอบด้วยกาล, ควรเรียกเข้ามา ควรน้อมเข้ามาดู, อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน, และพระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น, เป็นผู้ปฏิบัติดีแล้วแล, เป็นผู้ปฏิบัติตรงแล้ว, เป็นผู้ปฏิบัติเป็นธรรม, เป็นผู้ปฏิบัติสมควร, นี่คือคู่แห่งบุรุษสี่ บุรุษบุคคลแปด, นี่พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค, เป็นผู้ควรของคำนับ, เป็นผู้ควรของต้นรับ, เป็นผู้ควรของทำบุญ, เป็นผู้ควรทำอัญชลี (ประนมมือไหว้) เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งไปกว่า, พระสถูป / พระปฏิมา นี่แล, นักปราชญ์ได้อุทิศ เฉพาะต่อพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น, สร้างไว้แล้วเพียงเพื่อ ระลึกถึงพระผู้มีพระภาคเจ้านั้นด้วยทัสสนะ, แล้วได้ความเลื่อมใสสังเวช, บัดนี้เราทั้งหลายถึง (กาลวิสาขปุณณมี เป็นที่รู้กันว่า กาลเป็นที่ประสูติ ตรัสรู้ และเสด็จประนิพพานแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น) (วอัฏฐมี กาลที่ครบ ๘ เบื้องหน้าแต่วันวิสาขปุณณมี เป็นที่รู้กันว่า กาลเป็นที่ถวายพระเพลิง พระสรีระแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น) จึงมาประชุมกันแล้ว ณ ที่นี้, ถือสักการะมีประทีป, ดอกไม้, ธูปเทียนเป็นต้นเหล่านี้, ทำกายของตนให้เป็นดุจภาชนะ, รับเครื่องสักการะ, ระลึกถึงพระคุณตาทเป็นจริงทั้งหลาย, ของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น,

บูชาด้วยสักการะอันถือไว้แล้วอย่างไร, จักกระทำประทักษิณสิ้นวาระ 3 รอบ ซึ่ง พระสถูป / พระปฏิมากร นี้, ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ, ขอเชิญพระผู้มีพระภาคเจ้า, แม้เสด็จปรินิพพานนานมาแล้ว, ยังปรากฏอยู่ด้วยพระคุณสมบัติ, อันข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายจะพึงรู้, โดยความเป็นอดีตารมณ์, จงทรงรับเครื่องสักการะ, อันข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย, ถือไว้แล้วนี้, เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุข แก่ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย, สิ้นกาลนาน เทอญ ฯ

คำถวายเครื่องสักการะในวันมาฆบ

อัชชายัง มาฆปุณณะมี, สัมปัตตา, มาฆนักขัตเตนะ, ปุณณะจันโท ยุตโต, ยัตถะ ตะถาคะโต, อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ, จาตุรังคิเก สาวะกะสันนิปาเต, โอวาทะปาฏิโมกขัง อุททิสิ, ตะทา หิ, อัฑฒะเตระสานิ, สัพเพสังเยวะ ขีณาสะวานัง, สัพเพเต เอหิภิกขุกา, สัพเพปิ เต อนามันตีวะ, ภะคะวะโต สันติกัง อาคะตา, เวฬุวะเน กะลันทะกะนิวาเป มาฆะปุณณะมิยัง, วัฑฒะมานะกัจฉายายะ, ตัสมินจะ สันนิปาเต, ภะคะวา วิสุทธิอุโปสะถัง อะกาสิ, อะยัง อัมหากัง ภะคะวะโต เอโกเยวะ สาวะกะสันนิปาโต อะโหสิ, จาตุรังคิโก, อัฑฒะเตระสานิ ภิกขุ สะตานิ สัพเพสังเยวะ, ขีณาสะวานัง, มะยันทานิ, อิมัง มาฆะปุณณะมีสักขัตตะสะมัง, ตักกาละสะทิสัง สัมปัตตา,สุจิระปะรินิพพุตัมปิ, ตัง ภะคะวันตัง, อะนุสสะระมานา, อิมัสมิง ตัสสะ ภะคะวะโต, สักขีภูเต เจติเย, อิเมหิ, ทีปะธุปะบุปผาทิสักกาเรหิ, ตัง ภะคะวันตัง, ตานิ จะ อัฑฒะเตระสานิ, ภิกขุสตานิ อะภิปูชยามะ, สาธุ โน ภันเต ภะคะวา, สะสาวะกะสังโฆ, สุจิระปะรินิพพุโต, คุเณหิ ธะระมาโน, อิเม สักกาเร, ทุคคะตะปัณณาการะภูเต, ปะฏิคัณหาตุ, อัมหากัง ฑีฆะระตังหิตายะ สุขายะ ฯ

คำแปล

วันนี้ มาประจวบวันมาฆปุณณะมี เพ็ญเดือน 3 (เพ็ญเดือน 4) พระจันทร์เพ็ญประกอบด้วยมาฆะฤกษ์ ตรงกับวันที่พระตถา คต, อรหันตะสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ขึ้น, ในที่ประชุมสาวกสงฆ์ พร้อมด้วยองค์ 4 ประการ คือ ครั้งนั้นพระภิกษุ 1,250 องค์ ล้วนแต่พระขีณาสป, อุปสมบทด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทา, ไม่มีผู้ใดเรียกมาประชุมยังสำนักพระผู้มีพระภาค ณ เวฬุวนาราม เวลาตะวันบ่าย ในวันมาฆะปุณณะมี, และสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ทรงทำวิสุทธิอุโบสถทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ขึ้น ณ ที่ประชุมนั้น, การประชุมสาวกสงฆ์ พร้อมด้วยองค์ 4 ของพระผู้มีพระภาคเจ้าแห่งเราทั้งหลายนี้ ได้มีครั้งเดียวเท่านั้น พระภิกษุ 1,250 องค์ ล้วนแต่พระขีณาสพ ฯ บัดนี้ เราทั้งหลาย มาประจวบมาฆปุณณมีนักขัตตสมัยนี้ ซึ่งคล้ายกับวัน จาตุรงคสันนิบาตนั้นแล้ว มาระลึกถึงพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น แม้ปรินิพพานนานมาแล้ว, พวกเราจะเคารพบูชาพระผู้มีพระภาคเจ้า, และพระภิกษุสงฆ์ 1,250 องค์นั้น ด้วยสักการะทั้งหลาย มีเทียน ธูป ดอกไม้ เป็นต้น เหล่านี้, ในเจดีย์สถานวิหารนี้, ซึ่งเป็นพยานของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น ฯ

ข้าแด่พระองค์ผู้เจริญ ขอเชิญพระผู้มีพระภาคเจ้า พร้อมด้วยพระสงฆ์สาวก, แม้ปรินิพพานนานมาแล้วด้วยดี, ยังเหลืออยู่แต่พระคุณทั้งหลาย จงทรงรับเครื่องสักการะบรรณาการของคนยากเหล่านี้, ของข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย, เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุข แก่ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย สิ้นกาลนาน เทอญ ฯ

คำถวายเครื่องสักการะในวันอาสาฬหบูชา

ยะมัมหะ โย มะยัง, ภะคะวันตัง สะระณัง คะตา, โย โน ภะคะวา สัตถา, ยัสสะ จะ มะยัง ภะคะวะโต ธัมมัง โรเจมะ, อะโหสิ โข โส ภะคะวา, อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ, สัตเตสุ การัญญัง ปฏิจจะ กรุณายะโก หิเตสี, อะนุกัมปัง อุปาทายะ, อาสาฬะหะปุณณะมิยัง, พาราณะสิยัง, อิสิปะตะเน, มิคคะทาเย, ปัญจะวัคคิยานัง ภิกขูนัง, อะนุตตะรัง ธัมมะจักกัง ปะฐะมัง ปะวัตเตตฺวา จัตตาริ อะริยะสัจจานิ, ปะกาเสสิ ฯ

ตัสมิญจะ โข สะมะเย, ปัญจวัคคิยานัง, ภิกขูนัง, ปะมุโข อัญญาโกณฑัญโญ, ภะคะวะโต ธัมมัง สุตฺวา, วิระชัง วีตะมะลัง ธัมมะจักขุง ปะฏิละภิตฺวา, "ยังกิญจิ สะมุทะยะธัมมัง สัพพันตัง นิโรธะธัมมันติ" ภะคะวันตัง

อุปะสัมปะทัง ยาจิตฺวา, ภะคะวะโต เยวะ สันติกา, เอหิภิกขุ อุปสัมปะทัง ปะฏิละภตฺวา, ภะคะวะโต, ธัมมะวินะเย อะริยะสาวะกะ สังโฆ, โลเก ปะฐะมัง อุปปันมัง อะโหสิ,

ตัสมัญจาปิ โข สะมะเย, สังฆะระตะนัง โลเก ปะฐะมัง อุปปันนัง, อะโหสิ, พุทธะระตะนัง, ธัมมะระตะนัง, สังฆะระตะนันติ, ติระตะนัง สัมปุณณัง อะโหสิ ฯ

มะยัง โข เอตะระหิ อิมัง, อาสาฬหะปุณณะมีกาลัง ตัสสะ ภะคะวะโต, ธัมมะจักกัปปะวัตตะนัง, กาละสัมมะตัง, อะริยะสาวะกะสังฆุปปัตติกาละสัมมะตัญจะ, ระตะนัตตยะสัมปุณณะกาละสัมมะตัญจะ ปัตฺวา, อิมัง ฐานัง สัมปัตตา, อิเม สักกาเร, คะเหตฺวา, อัตตะโน กายัง, สักการุปะธานัง กะริตฺวา, ตัสสะ ภะคะวะโต ยะถาภุจเจ คุเณ, อะนุสสะรันตา, อิมัง ถูปัง (อิมัง พุทธปะฏิมัง) ติกขัตตุง ปะทักขิณัง, กะรีสสามะ, ยะถาคะหิเตหิ สักกาเรหิ, ปูชัง กุรุมานา.

สาธุ โน ภันเต ภันเต ภะคะวา, สุจิระปะรินิพพุโตปิ, ญาตัพเพหิ คุเณหิ, อะตีตารัมมะณะตายะ, ปัญญายะมาโน, อิเม อัมเหหิ คะหิเต, สักกาเร ปะฏิคัณหาตุ, อัมหากัง ฑีฆรัตตัง, หิตายะ สุขายะ ฯ

คำแปล

เราทั้งหลายถึงซึ่ง พระผู้มีพระภาคพระองค์ใดแล ว่าเป็นที่พึ่ง พระผู้มีพระภาคพระองค์ใด เป็นศาสดาของเราทั้งหลาย อนึ่งเราทั้งหลายชอบใจ ซึ่งธรรมของพระผู้มีพระภาค พระองค์ใด พระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์นั้นเป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ชอบเอง ทรงอาศัยความกรุณาในสัตว์ทั้งหลาย ทรงพระกรุณาแสวงหาประโยชน์เกื้อกูล ทรงอาศัยความเอ็นดู ได้ยังพระธรรมจักรอันยอดเยี่ยให้เป็นไป ทรงประกาศอริยสัจจ์ 4 เป็นครั้งแรก แก่พระภิกษุปัญจวัคคีย์ ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้กรุงพราณสี ในวันอาสาฬหปุณณมี ฯ

อนึ่ง ในสมัยนั้นแล ท่านอัญญาโกณฑัญะผู้เป็นหัวหน้า ของพระภิกษุปัญจวัคคีย์ ฟังธรรมของพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว ได้ธรรมจักษุอันบริสุทธิ์ ปราศจากมลทินว่า “สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งทั้งปวงนั้นมีความดับเป็นธรรมดา” จึงทูลขออุปสมบท กะพระผู้มีพระภาคเจ้า แล้วได้เป็นอริยสงฆ์สาวก ในธรรมวินัยของพระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นองค์แรกในโลกฯ

อนึ่งในสมัยแม้นั้นแล พระสังฆรัตนะ ได้บังเกิดขึ้นเป็นครั้งแรก พระรัตนตรัย คือ พระพุทธรตนะ พระธรรมรตนะ พระสังฆรตนะ ได้สมบูรณ์แล้วในโลก ฯ

บัดนี้เราทั้งหลาย มาประจวบมงคลสมัย อาสาฬหปุณณมี วันเพ็ญอาสาฬหมาส ที่รู้พร้อมกันว่า เป็นวันที่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ทรงประกาศพระธรรมจักร เป็นวันที่เกิดขึ้นแห่งพระอริยสงฆ์สาวก และเป็นวันที่พระรัตนตรัยสมบูรณ์ คือ ครบ 3 รตนะ จึงมาประชุมกันแล้ว ณ ที่นี้ ถือสักการะเหล่านี้ ทำกายของตนให้เป็นดังภาชนะรับเครื่องสักการะ ระลึกถึงพระคุณตามเป็นจริงทั้งหลาย ของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น จักทำปทักษิณ สิ้นวาระสามรอบซึ่งพระสถูป (พระปฏิมา) นี้ บูชาอยู่ด้วยสักการะ อันถือไว้แล้วอย่างไร ฯ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าแม้เสด็จปรินิพพานนานมาแล้ว ยังปรากฏอยู่ด้วยพระคุณสมบัติอันข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ถือไว้แล้วนี้ เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุข แก้ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย สิ้นกาลนานเทอญฯ

รายนามเจ้าของพวงหรีด

1. นายธวัช แผ่ความดี และภรรยา
   รองผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่
2. นายอร่าม เอี่ยมอรุณ และภรรยา
   รองผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่
3. นายสุพงษ์ ศรลัมพ์ และภรรยา
   ปลัดจังหวัดเชียงใหม่
4. พ.ต.อ.มานิต จันทวรรณ
   ผ.ก.ก.ภ.จ. แม่ฮ่องสอน
5. ข้าราชการ ก.ก.ต.ช.ด.เขต 5
6. ข้าราชการตำรวจภูธรจังหวัดเชียงใหม่
7. คณะตำรวจภูธรภูพิงค์
8. คณะพระตำหนักภูพิงค์
9. สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเชียงใหม่
10. เทศบาลนครเชียงใหม่
11. มูลนิธิพุทธสถานเชียงใหม่
12. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
13. คณะแพทย์ศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
14. คณะแพทย์แผนโบราณ ร.พ.บรรเทาทุกข์ภาคเหนือ
15. ร.ร.สอนคนตาบอดภาคเหนือ
16. ห้างเซ็นทรัล กรุงเทพฯ
    สุทธิพร เจียมจิตต์ จิราธิวัฒน์
17. ห้างปาเตีย กรุงเทพฯ
18. ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด สาขาประตูเชียงใหม่
19. ธนาคารกรุงเทพ จำกัด สาขาศรีนครพิงค์
20. ธนาคารนครหลวงไทย จำกัด สาขาสันป่าข่อย
21. ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด
22. ธนาคารเอเชียทรัสต์ จำกัด สาขาเชียงใหม่
23. ธนาคารกรุงเทพฯ พานิชย์การจำกัด สาขาท่าแพ
24. บริษัทกุหลาบดอย จำกัด
25. ร.ร.วัดเชตุพน
26. คณะครู-นักเรียนโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย
27. คณะครู-นักเรียนโรงเรียนวัดสวนดอก
28. คณะครู-นักเรียนโรงเรียนสังวาลย์วิทยา
29. คณะครู-อาจารย์ ร.ร.หอพระ
30. มูลนิธิตึกสงฆ์ ร.พ.นครเชียงใหม่
31. ชมรม ล.ส.ช.บ. อ.ดอยสะเก็ด
32. ชมรม ล.ส.ช.บ. อ.จอมทอง
33. ชมรม ล.ส.ช.บ. วัดพันอ้น
34. คณะแม่ชีดอยสุเทพ
35. นายแพทย์พงษ์ศิริ-นันทนา ปราถนาดี
36. นายแทพย์สมศักดิ์-ศรีพรรณ สังขปรีชา
37. จรัส-พยงค์ มหาวัจน์
38. นางภิรมศรี สิทธิพงษ์
39. โรงภาพยนตร์ทิพเนตร รามา
40. ศรีทน-สุพร ทองสว่าง
41. วิชัย-อำไพ เชื้อเมืองพาน
42. พเยาว์-อำไพ นวลอนันต์
43. พ.ต.สีหนาท ฤาชา ส.ส.ชัยภูมิ
    ผู้ช่วยเลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
44. บริษัทโรงเลื่อยจักร์ทวีพรรณ จำกัด

เจ้าภาพบำเพ็ญทักขิณากุศลถวาย
แด่
พระเดชพระคุณพระเทพวิสุทธาจารย์
เทศน์-สวด
ณ วิหารวัดทุงยู อำเภอเมืองเชียงใหม่

วันที่ 26 มิถุนายน 2523 คณะข้าราชการปกครอง ศาลากลางจังหวัดเชียงใหม่
วันที่ 27 มิถุนายน 2523 นายห้างป่าเตียและครอบครัว กรุงเทพฯ
วันที่ 28 มิถุนายน 2523 คณะศิษยานุศิษย์และศรัทธา
วันที่ 29 มิถุนายน 2523 คณะพุทธสมาคมจังหวัดเชียงใหม่
วันที่ 30 มิถุนายน 2523 พระอุดมวุฒิคุณ วัดสำเภา
คณะศรัทธาวัดเจดีย์หลวง
คณะข้าราชการแผนกศึกษาศาลากลางจังหวัด
วันที่ 1 กรกฎาคม 2523 คณะครูอาจารย์โรงเรียนราษฎร์
นายสุทธิพร จิราธิวัฒน์ ห้างเซ็นทรัล กรุงเทพฯ
วันที่ 2 กรกฎาคม 2523 พระครูพิพัฒน์คณาภิบาลและศรัทธาวัดเมืองมาง
คุณสุทัศน์ เจียมสุรวัฒน์ บริษัทกุหลาบดอย
วันที่ 3 กรกฎาคม 2523 เจ้าคณะและรองเจ้าคณะอำเภอทุกอำเภอในเชียงใหม่
พระนิกร ธมฺมวาที วัดสันโป่ง อ.พร้าว และศรัทธา
วันที่ 4 กรกฎาคม 2523 คณะข้าราชการตำรวจภูธร และศรัทธาวัดร้องสัก อ.สันทราย

ณ ศาลาการเปรียญวัดธาตุดอยสุเทพ

วันที่ 5 กรกฎาคม 2523 คณะศรัทธาวัดพระธาตุดอยสุเทพ
นางไส้หลู่ ด.ช.เผด็จ (แม่ถวายเป็นลูกเจ้าคุณหลวงพ่อ)
วันที่ 6 กรกฎาคม 2523 พระครูสุวรรณธรรมธาดา วัดพระธาตุฯ
วันที่ 7 กรกฎาคม 2523 นายทองอินทร์ ประเสริฐศรี และครอบครัว
วันที่ 8 กรกฎาคม 2523 นายเจริญ ประเสริฐศรี และครอบครัว
วันที่ 9 กรกฎาคม 2523 คณะแม่ชีวัดพระธาตุดอยสุเทพ
วันที่ 10 กรกฎาคม 2523 คณะคนงานของวัดพระธาตุดอยสุเทพ
วันที่ 11 กรกฎาคม 2523 คณะทำดอกไม้วัดเชียงยืน (ประดับศพหลวงพ่อ)
วันที่ 12 กรกฎาคม 2523 แม่ไส สิงห์อินทร์ พร้อมด้วยลูกหลาน
วันที่ 13 กรกฎาคม 2523 นางศรีโล นางศรีไวย
วันที่ 14 กรกฎาคม 2523 คณะข้าราชการสำนักพระตำหนักภูพิงค์ฯ
วันที่ 15 กรกฎาคม 2523 คณะพระภิกษุสามเณรวัดพระธาตุดอยสุเทพ
วันที่ 16 กรกฎาคม 2523 คณะศิษย์วัดและคนงานบริษัทกุหลาบดอย
วันที่ 17 กรกฎาคม 2523 พระครูสังฆรักษ์ บุญรัตน์
วันที่ 18 กรกฎาคม 2523 แม่เหรียญ บัวสุข แม่ชีจรูญ บัวสุข แม่ชีอัมพันธ์ ชื่นชม
วันที่ 19 กรกฎาคม 2523 นายเมือง นางไหล สายทอง
แม่แก้ว แม่แก้ว ร้อยกา

วันที่ 20 กรกฎาคม 2523	คุณสมพร อุดมทรัพย์ และคณะห้องอาหารกุหลาบดอย
วันที่ 22 กรกฎาคม 2523	นายทองเจริญ นางจันทร์เที่ยง นายวิชาญ นางเยาวลักษณ์
วันที่ 23 กรกฎาคม 2523	นางเรือน นางเป็ง อินกูณะ
	นายพรหมมินทร์ นางทองปลิว
	นายสม-นายสุนทร-นายวิชัย เชื้อเมืองพาน อ.พานเชียงราย
วันที่ 24 กรกฎาคม 2523	แม่ชีผง ขจร และลูกหลาน
วันที่ 25 กรกฎาคม 2523	นางเทียมตา ดิษาภิรมณ์ นางศรีบุตร ชวพันธ์ นางสิริพร น.ส.ศรีนวน
วันที่ 26 กรกฎาคม 2523	พระครูสังฆรักษ์ บุญรัตน์
วันที่ 27 กรกฎาคม 2523	แม่ชีบุญเรือน
วันที่ 28 กรกฎาคม 2523	นางสง่าศรี วรรณโสภา แม่หน้อย
วันที่ 29 กรกฎาคม 2523	ร้านสมโภชโภชนา กรุงเทพฯ
วันที่ 30 กรกฎาคม 2523	พระมหาสมเกียรติ โกวิโท วัดพระธาตุฯ
วันที่ 31 กรกฎาคม 2523	นายวีระ สุวรรณศิริ ร้านไพบูลย์พานิช สบตุ๋ยลำปาง
วันที่ 1 สิงหาคม 2523	นายวีระ สุวรรณศิริ ร้านไพบูลย์พาณิช สบตุ๋ยลำปาง
วันที่ 3 สิงหาคม 2523	แม่ชีเรือนคำ บุญฤทธิ์ วัดพระธาตุฯ
วันที่ 4 สิงหาคม 2523	นายเรือน เขียวมัง ผู้ใหญ่บ้าน พร้อมด้วยครอบครัว
วันที่ 7 สิงหาคม 2523	พระเจริญ ฐิติญาโณ วัดพระธาตุดอยสุเทพ
วันที่ 10 สิงหาคม 2523	แม่ลูน ทรายน้อย จ.ส.ต.เกียรติ นางบัวคำ สืบวงศ์
วันที่ 24 กันยายน 2523	นางเทียมตา นางศรีนุช จิรประภา ดอยสะเก็ด
	นางจันทร์เป็ง ดาวราม บ้านบ่อหิน สันทราย
วันที่ 1 ตุลาคม 2523	แม่ชีกิ่งแก้ว สิงห์สกุล วัดสิริมังคลาจารย์ ปางทางเจริญ
วันที่ 4 ตุลาคม 2523	ร.ท.บรรจง นางสุวรรณ บุญรัตพันธ์ กรุงเทพฯ
วันที่ 23 ตุลาคม 2523	คณะพระนวกะ พรรษา 23
วันที่ 1 พฤศจิกายน 2523	พระครูสีลสังวร วัดหมื่นเงินกอง และศรัทธา
วันที่ 15 ธันวาคม 2523	พระครูวินัยธร ถนอม วัดแสนฝาง และศรัทธา
	(วันที่ 25 เป็นวันมรณภาพ ได้ทำบุญเป็นประจำของทุกเดือน)

ปกิณกะ

ในการจัดทำหนังสืออนุสรณ์ ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระเดชพระคุณ ท่านเจ้าคุณพระเทพวิสุทธาจารย์ หนังสือเล่มที่ท่านถืออยู่นี้ ทางคณะผู้จัดพิมพ์ พยายามทำด้วยความระมัดระวัง รอบคอบ เป็นพิเศษแล้วก็ตาม แต่ก็ยังมีสิ่งที่จะหลีกเลี่ยงไม่พ้นนั่นก็คือ ความบกพร่อง และความผิดพลาด หากจะพึงมีแล้วไซร์ ข้าพเจ้าในนามผู้จัดทำขอน้อมรับผิดแต่เพียงผู้เดียว ส่วนความดี ความงามทั้งหมดนี้ อันจะพึงเกิดขึ้นจากการพิมพ์หนังสือครั้งนี้ ข้าพเจ้าและผู้อุปถัมภ์ คือ คุณสุทธิพร และคุณเจียมจิตต์ จิราธิวัฒน์ ในนามของห้างเซ็นทรัล สีลม ชิดลม ลาดพร้าว ลาดหญ้า วังบูรพา ขออุทิศกุศลให้พระเดชพระคุณ ผู้อันเป็นที่เคารพยิ่งของพวกเรา และขออุทิศกำลังกาย กำลังความคิด ที่ต้องทุ่มเท เสียสละเพื่องานทั้งมวลแก่ดวงวิญญาณของพระเดชพระคุณ พระเทพวิสุทธาจารย์ ผู้มีพระคุณอันล้นเหลือต่อบรรดาสานุศิษย์ และมวลชนทุกท่าน หากดวงวิญญาณของพระเดชพระคุณ สถิตย์อยู่ ณ สวรรค์ชั้นใด เมื่อทราบโดยญาณวิถีแล้ว ขอได้โปรดรับทราบและอนุโมทนา ในการบำเพ็ญกุศลในครั้งนี้ด้วยเทอญ

วิสุทธิ สาโร ภิกขุ
วัดนาคกลางวรวิหาร

จัดพิมพ์ถวาย อุทิศส่วนกุศลแด่

พระเทพวิสุทธาจารย์